

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

Yıl/Year: 2023 Cilt/Volume: 7 Sayı/Issue: 1

 PRENSIP

e-ISSN 2602-229X

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

Yıl/Year: 2023 Cilt/Volume: 7 Sayı/Issue: 1

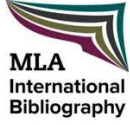
İndeks ve Platformlar

Indexes and Platforms

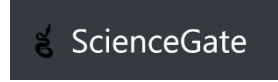
DOAJ
DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

Clarivate
Analytics publons

ASOS
indeks

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Email: alinterisosyalbilimler@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/alinterisosbil>

ASOBİD/AJOSS

Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD) uluslararası hakemli bir dergi olup, yılda iki sayı yayımlanır.

Alinteri Journal of Social Science (AJOSS) is an international peer-reviewed journal and published twice a year.

Yayımcı/Publisher: Adem Yavuz SÖNMEZ
Yayımcı Destek/Publisher Support: Prensip Yayımcılık
prensip.gen.tr
info@prensip.gen.tr

ALİNERİ

Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences
ASOBİD/AJOSS

E-ISSN: 2602-229X

Baş Editör/Editor-in-Chief

Yahya YEŞİLYURT
(National Defence University/Türkiye)

Editör Yardımcısı/Associate Editor

Erkam TEMİR
(Kastamonu University/Türkiye)

Teknik Editörler/Technical Editors

Yiğit TAŞTAN (Kastamonu University/Türkiye) Büşra TAŞTAN (Prensip Publishing/Türkiye)

Yabancı Dil Editörü/Language Editor

Muhammet Sinan ALPSOY
(Kastamonu University/Türkiye)

Yayın Kurulu/Editorial Board

Ahmet TOKSOY (Adnan Menderes University/Türkiye)
Evren KÜÇÜK (Kastamonu University/Türkiye)
Fırat YALDIZ (Kastamonu University/Türkiye)
Hossein SHEIBAN (Stockholm University/Sweden)
İbrahim AYKUN (Gaziosmanpaşa University/Türkiye)
Metin ÜNVER (Istanbul University/Türkiye)
Recep GÜLMEZ (Binali Yıldırım University/Türkiye)
Ryan Michael GUNDERSON (Miami University/United States)
Songül ALŞAN (Binali Yıldırım University/Türkiye)
Stephen R. GOODWIN (Emory University/United States)

Bilim ve Danışma Kurulu/Science and Advisory Board

Abdulahim HUSAYN (American University/Lebanon) İsmet TÜRKMEN (Gaziosmanpaşa University/Türkiye)
Bereket KARİBAYEV (National University/Kazakhstan) Jamil Poladkhan HASANLI (State University/Azerbaijan)
Elvira LATİFOVA (State University/Azerbaijan) Jansaya JABİNA (International Relations Univ/Kazakhstan)
Evangelia BALTA (NHRF/Greece) Mihai RETEGAN (Universitatea din Bucureşti/Romania)
Geza DAVID (Eötvös Lorand University/Hungary) Nenad MOAČANIN (Academy of Sciences/Croatia)
Glenn W. MUSCHERT (Miami University/United States) Neşe ÖZDEN (Ankara University/Türkiye)
Gültekin YILDIZ (National Defence University/Türkiye) Refik TURAN (Gazi University/Türkiye)
Haldun EROĞLU (Ankara University/Türkiye) Salih TUNÇ (Akdeniz University/Türkiye)
İsa BLUMI (Stockholm University/Sweden)

Sekreteryas/Secretariat

Abdullah KARAGÖZ
Oğuzhan AKSU

Kapak Tasarım/Cover Design

M. Çağrı YILMAZ
Köksal BİLİRDÖNMEZ

Hakem Kurulu/Referee Board

Abdülkadir GÜL (Erzincan Binali Yıldırım University/Türkiye)
Abdulrahim ABU HUSAYN (American University of Beirut/Lebanon)
Ahmet TOKSOY (Adnan Menderes University/Türkiye)
Andrey V. KOROTAYEV (State University/Russia)
Bereket KARİBAYEV (Al/Farabi Kazakh National University/Kazakhstan)
Elvira Mahammadgizi LATİFOVA (Baku State University/Azerbaijan)
Esat AKTAŞ (Bayburt University/Türkiye)
Evangelia BALTA (National Hellenic Research Foundation/Greece)
Evren KÜÇÜK (Kastamonu University/Türkiye)
Fatma ŞİMŞEK (Akdeniz University/Türkiye)
Geza DAVID (Eötvös Lorand University/Hungary)
Glenn W. MUSCHERT (Miami University/ABD)
Güven DİNÇ (Akdeniz University/Türkiye)
Hasan GEYİKOĞLU (Ataturk University/Türkiye)
Hidayet KARA (Alparslan University/Türkiye)
Hossein SHEIBAN (Stockholm University/Sweden)
İbrahim AYKUN (Gaziosmanpaşa University/Türkiye)
Isa BLUMI (Stockholm University/Sweden)
İsmet TÜRKMEN (Gaziosmanpaşa University/Türkiye)
Jamil Poladkhan HASANLI (Baku State University/Azerbaijan)
Jansaya JABİNA (University of IR and World Languages/Kazakhstan)
Kader POLAT (Erzincan Binali Yıldırım University/Türkiye)
M. Sait DİLEK (Ataturk University/Türkiye)
M. Serhat YILMAZ (Kastamonu University/Türkiye)
Mevlüt YÜKSEL (Ataturk University/Türkiye)
Mihai RETEGAN (Universitatea din Bucureşti/Romania)
Muhammet GÜÇLÜ (Akdeniz University/Türkiye)
Murat HANİLÇE (Gaziosmanpaşa University/Türkiye)
Mustafa ORAL (Aksaray University/Türkiye)
N. Fahri TAŞ (Erzincan Binali Yıldırım University/Türkiye)
Najat SAYEM KHALİL (IRCICA/Türkiye)
Nenad MOAČANIN (The Croatian Academy of Sciences and Arts/Croatia)
Oktay KIZILKAYA (Kafkas University/Türkiye)
Osman EMİR (Karadeniz Technical University/Türkiye)
Recep ÇELİK (Yalova University/Türkiye)
Ryan Michael GUNDERSON (Miami University/ABD)
Savaş EĞİLMEZ (Ataturk University/Türkiye)
Sedat BİNGÖL (Anadolu University/Türkiye)
Songül ALŞAN (Erzincan Binali Yıldırım University/Türkiye)
Stephen R. GOODWIN (Yeditepe University/Türkiye)
Suwaibah QADRİ (University of Karachi/Pakistan)
Süleyman ÇİĞDEM (Ataturk University/Türkiye)
Ufuk ERDEM (Ankara Hacı Bayram Veli University/Türkiye)
Ümit KILIÇ (Ataturk University/Türkiye)
Venera ISTAYEVA (University of IR and World Languages/Kazakhstan)
Yasemin AKTAŞ (Bayburt University/Türkiye)
Yasin TOPALOĞLU (Ataturk University/Türkiye)

YAYIN İLKELERİ

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi yılda iki defa yayınlanır. Ana dili Türkçe olan dergiye İngilizce makaleler de kabul edilmektedir. *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi*; Tarih, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi disiplinlerinde bilimsel konu ve sorunları araştıran bir dergidir. Özgün nitelikli uluslararası ve ulusal araştırma makaleleri yayımlamayı amaç edinmiş **hakemli ve akademik** bir dergidir.

Dergi amacına uygun gönderilecek aday makalenin başka bir dergi veya kitapta yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere başvurulmamış olması gerekmektedir. Makalelerinin yayımlanmasını isteyen yazarlar dergipark.org.tr adresine kayıt olup sisteme makalelerini yüklemeleri gerekmektedir. Online olarak başvurusu yapılmayan hiçbir makale dikkate alınmayacaktır. Makale metni, derginin internet sitesindeki Yazım Kurallarında belirtilen şartlara uygun olarak yazılmalıdır. Makaleye ait görsel öğeler var ise bunlar metinden bağımsız, .jpeg veya tiff formatında olmalı ve çözünürlüğünün 300 dpi'den az olmamalıdır. Makalede özet bulunmalı ve özetten en az 150, en fazla 200 kelime kullanılmalıdır. Özetten çalışmanın sonucundan ziyade bu çalışmaya neden ihtiyaç duyulduğu ve çalışmanın hedefi hakkında bilgi verilmelidir. Kaynak taraması, yöntem, bulgulara da özetten değinilebilir. En az 4, en fazla 6 anahtar kelime kullanılmalıdır. Türkçe kaleme alınan makalenin özeti Türkçe ve İngilizce olmalıdır. Türkçe haricindeki makalelerin özeti ise yazım dili ve Türkçe yazılmalıdır.

Makaleler dipnot dahil en fazla 8000 kelime olmalıdır. Kitap incelemeleri 1500-2000 kelime arasında olmalıdır. Vaka raporları veya analizler dipnot dahil en fazla 5000 kelime olmalıdır.

Dipnotlar metinde parantez içinde verilmeli, kaynakça bölümü makalenin sonunda yer almalıdır. Metinde kullanılan kaynaklar; derginin yazım kurallarındaki gibi verilmelidir. Yazar gerekli gördüğü hallerde sayfa altı numaralı dipnotta kullanabilir.

Yayımlanmak üzere gönderilen her makale, baş editör ve dergi yardımcı editörleri tarafından incelenmektedir. Makale editörleri tarafından önerilen iki hakem tarafından değerlendirilmekte ve yayım konusundaki kesin sonuç baş editör tarafından verilerek yazara üç ay içinde bildirilmektedir. Aday makalenin yayımlanıp yayımlanmamasına yayım kurulu nihai karar vericidir. Makalenin yayım sırasına alınabilmesi için her iki hakemden olumlu görüş alınması şartına haiz olması gerekmektedir. Hakemlerden birisi yayımlanamaz kararı verdiğinde, üçüncü bir hakeme gönderme durumu editör kurulunun takdirine bırakılır. Hakem değerlendirmelerinde araştırmalara ilişkin ham veriler hakemler tarafından talep edildiğinde yazar bu verileri hakemlerle paylaşmak zorundadır. Yazar, gerektiğinde makalenin yayımlanmasından sonra da bu verileri sağlamakla yükümlüdür. Düzeltme gereken makaleler yazarlarına gerekli düzeltmeleri yapmaları için iade edilir. 1 ay içerisinde düzeltilmesi yapılmayan makaleler yayım aşamasına alınmaz ve sorumluluk yazarına aittir. Yazılar, yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmezler.

Dergimiz ortak yazarlı makale kabul etmektedir. Ancak sayısı üçü geçemez. Ortak yazarlı makalede katkı oranı en yüksek olan yazar ilk sırada yer alır. Diğer isimler katkı oranına göre sıralanır. Yüksek Lisans ve doktora tezlerinden üretilen makaleler ayrı bir ibare ile belirtilmeli ve danışmanından onay yazısıyla sunulmalıdır.

Kongre, sempozyum, çalıştay, vb. gibi yerlerde sunulmuş bildiriler değerlendirilmek üzere dergimize kabul edilmektedir. Ancak yazar başlığın sonuna koyacağı sembol dipnotla bu hususa açıklık getirmelidir. Bu çalışmanın mükerrer olması yahut bildiri kitapçığında da basılması tamamen yazar sorumluluğundadır.

Makalelerdeki fikir ve sonuçlar yazarın şahsi görüşü olup, doğrudan veya dolaylı olarak *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi* görüşü niteliği taşımaz. Yazarlar, yayıma kabul edilen yazılarının yayım/telif haklarını dergiye devretmiş sayılırlar. Dergide yayımlanan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Tamamen yahut kısmen kopyalanması yasaktır. Dergide yayımlanan tüm makalelere açık erişim sağlanmaktadır.

Dergimize gönderilen makaleler iThenticate İntihal Programı ile tarandıktan sonra değerlendirme aşamasına geçilmektedir. Yapılan intihal analizinde %15'i geçen makaleler düzeltilmesi amacıyla yazara raporla birlikte geri gönderilir. Düzeltmeler için bir aylık süre tanınır. Bu düzeltmeler verilen süre içinde yapılmadığı takdirde çalışma reddedilir. İntihal programına kaynakça olmadan makale yüklenir. %15'lik birimde pay oranlarının dağılımı esastır.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Çift Kör İnceleme ve Değerlendirme Süreci

Çift kör inceleme, bilimsel yayınların en yüksek kalitede yayınlanması için uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem, bilimsel çalışmaların objektif bir değerlendirmesinin temelini oluşturur ve birçok bilimsel dergi tarafından tercih edilir.

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi'nin yayın kalitesinde hakem görüşlerinin belirleyici bir yeri vardır.

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi, tüm çalışmaların değerlendirme sürecinde hem hakem hem de yazar kimliklerinin birbirlerinden gizlendiği anlamına gelen çift kör değerlendirme yöntemini kullanır. Bu nedenle yazarlardan makaleleri sisteme yüklerken isimlerini silmeleri istenir.

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen tüm çalışmalar aşağıdaki adımlara göre çift kör inceleme yöntemi ile değerlendirilir.

1. İlk Değerlendirme Süreci

Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen çalışmalar önce editör tarafından değerlendirilir. Bu aşamada derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmayan, dil yönünden zayıf olan ve İngilizce anlatım kuralları bilimsel olarak kritik hatalar içeren, orijinal değeri olmayan ve yayın politikalarını karşılayamayan çalışmalar reddedilir. Reddedilen çalışmaların yazarlarına makale gönderim tarihinden itibaren en geç bir ay içinde haber verilecektir. Uygun çalışmalar, çalışmanın ön değerlendirme için ilgili olduğu alan editörüne gönderilir.

2. Ön Değerlendirme Süreci

Ön değerlendirme sürecinde alan editörleri, dergi yayın politikaları, çalışmanın kapsamı ve özgünlüğü açısından çalışmaları, giriş ve literatürü, yöntemleri, bulguları, sonuçları, değerlendirme ve tartışma bölümlerini detaylı olarak inceler. Bu inceleme sonucunda uygun olmayan çalışma en geç dört hafta içinde alan editörünün değerlendirme raporu ile birlikte yazara iade edilir. Dergiye uygun olan çalışmalar hakem sürecine geçirilir.

3. Hakem Süreci

Çalışmalar içeriklerine ve hakemlerin uzmanlığına göre hakemlere gönderilir. Çalışmayı inceleyen alan editörü, uzmanlık alanlarına göre Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi Danışma Kurulu'ndan veya hakem havuzundan çalışma alanına uygun en az iki hakem önerir.

Editörler, alan editöründen gelen hakem önerilerini değerlendirir ve çalışmalar hakemlere sunulur. Hakemler, değerlendirdikleri çalışma ile ilgili herhangi bir süreci veya belgeyi paylaşmayacaklarını garanti etmekle yükümlüdür.

4. Hakem Değerlendirme Süreci

Değerlendirme süreci için hakeme verilen süre 15 gündür. Hakemlerden veya editörlerden gelen düzeltme önerileri, yazarlar tarafından "düzeltme talimatı" na göre 1 ay içinde tamamlanmalıdır. Hakemler düzeltmeleri yeniden gözden geçirerek çalışmanın uygunluğuna karar verebilir ve ayrıca gerekirse birden fazla düzeltme talep edebilir.

Hakem Raporları

Hakem değerlendirmeleri genel olarak çalışmaların orijinalliğine, kullanılan yöntem, etik kurallara uygunluğuna, bulgu ve sonuçların tutarlı sunumuna ve literatür incelemesine dayanmaktadır.

Bu inceleme aşağıdaki unsurlara dayanmaktadır:

- 1. Giriş ve Literatür:** Değerlendirme raporu, çalışmada ele alınan problemin sunumunu ve amacını, konunun önemini, ilgili literatürün kapsamını, çalışmanın güncelliğini ve özgünlüğünü içerir.
- 2. Metodoloji:** Değerlendirme raporu, kullanılan yöntemin uygunluğu, araştırma grubunun seçimi ve özellikleri, geçerlilik ve güvenilirliği ile veri toplama ve analiz sürecine ilişkin bilgileri içerir.
- 3. Bulgular:** Değerlendirme raporu, yöntem çerçevesinde elde edilen bulguların sunumu, analiz yöntemlerinin doğruluğu, araştırmanın amaçları ve bulguların tutarlılığı, gerekli tabloların sunumu ile birlikte şekillere ilişkin görüşleri ve kullanılan testlerin kavramsal değerlendirmesini içerir.
- 4. Değerlendirme ve tartışma:** Değerlendirme raporu, bulguların araştırma soruları ve hipotezlere uygunluğu, genelleştirilebilirlik ve uygulanabilirliğe dayalı konu hakkındaki görüşü içerir.
- 5. Sonuç ve öneriler:** Değerlendirme raporu, literatüre katkıları, ileride yapılacak çalışmalar ve alandaki uygulamalara yönelik önerileri içerir.
- 6. Biçim ve anlatım:** Değerlendirme raporu, başlığın içeriğe uygunluğunu, çalışmada İngilizce'nin uygun kullanımını, çalışmanın dili ve APA kurallarına göre atıf ve referansları içerir.
- 7. Genel değerlendirme:** Değerlendirme raporu, çalışmanın bir bütün olarak gerçekliği, literatüre katkısı ve alandaki uygulamalar hakkında görüş içerir.

PUBLICATION GUIDELINES

Alnteri Journal of Social Sciences is published twice in a year. Journal in English and Turkish languages are accepted to the Journal whose maternal language is Turkish. Alnteri Journal of Social Sciences is a journal which search scientific topics and problems in history, international relations, sociology and politics. Moreover, it is an **international and peer reviewed** journal which has the aim to publish unique qualified international and national research journals.

It is required that candidate article which will be send appropriate to the aim of journal should not be published or applied for publication in other journals or books. The authors who want their articles to be published should first register to the dergipark.org.tr address and then should upload their articles. The applications which are not online will not be considered and accepted. The article should be written according to the Spelling Rules in the website of the journal. If there are visual items in the text, these should be independent from the text, be in .jpeg or .tiff format and its resolution should not be less than 300dpi. There should be an abstract in the article and the abstract should be minimum 150 words and maximum 200 words. The abstract should not give information about the conclusion of the research but rather it is give information about the reasons behind this research and about the objectives of the research. Literature review, method and findings can be explained in the abstract. At least 4, at most 6 key words should be used. Abstracts of articles in Turkish should be in both Turkish and English. Abstracts of other articles in languages other than Turkish should be in their maternal language and in Turkish.

Articles should be at most 8,000 words including the footnote. Book reviews should be between 1500-2000 words. Case reports or analyses should be at most 5000 words including the footnote.

Footnotes should be supplied in parenthesis, references should be at the end of the article. The references used in article should be in the form as explained in the author guidelines. Author can use footnote at the end of the paper if it is necessary.

Each article that sent to be published are examined by the editor-in-chief and the chief editors and are directed to the field editors. Article are examined by two arbitrators who will chosen by the chief editors out of 5 arbitrators who are recommended by field editors and the final decision about publication is made by the chief editor and notified to the author within 3 months. Editorial board is the ultimate decision maker for the publication of a candidate article. For an article to be ordered as a publication, it is necessary to get favorable opinion from at least one arbitrators. If one of the arbitrators reject the publication of the article, the article can be sent to third arbitrator. However, this decision will be made by the editor. Articles which needs proofreading can be returned to the authors for making corrections if it is necessary. Articles whose corrections not made within one month are not taken for publication stage and the responsibility belongs to the author. Articles are not given back whether they are published or not.

Our journal accepts co-authored articles. However, their number cannot exceed three. In the co-authored article, the author with the highest contribution rate takes the first place. Other names are listed according to their contribution rate. Articles produced from master's and doctoral theses should be indicated with a separate phrase and submitted with a letter of approval from the advisor.

Congress, symposium, workshop, etc. The papers presented in such places are accepted to our journal for evaluation. However, the author should clarify this issue with a footnote to be placed at the end of the title. It is the author's responsibility to have this work duplicate or to publish it in the proceedings booklet.

The ideas and results in the articles are the opinion of the author, therefore directly or indirectly, they are holding qualification as the opinion of **Alinteri Journal of Social Sciences**. It is counted that authors transferred the copyrights of their articles to the journal. Articles that published in the journal can be quoted by giving the references. Copying is forbidden neither completely nor partially.

After the articles sent to our journal are scanned with the iThenticate Plagiarism Program, the evaluation phase is started. Articles that exceed 15% in the plagiarism analysis are sent back to the author with the report for correction. One month is given for corrections. If these corrections are not made within the given time, the work is rejected. The article is uploaded to the plagiarism program without a bibliography. Distribution of share rates is essential in 15% unit.

PEER REVIEW PROCESS

Double-Blind Peer Review and Evaluation Process

Double-Blind Peer Review is a method applied for publishing scientific publications with the highest quality. This method forms the basis of an objective evaluation of scientific studies and is preferred by many scientific journals.

The views of referees have a decisive place in the publication quality of Alinteri Journal of Social Sciences.

Alinteri Journal of Social Sciences uses the double-blind peer review method, which means that both the reviewer and author identities are concealed from the reviewers, and vice versa, throughout the review process, in the evaluation process of all studies. For this reason, the authors are asked to erase their names while uploading the articles to the system.

All the studies sent to Alnteri Journal of Social Sciences are evaluated by double-blind peer review method according to the following steps.

1. Initial Evaluation Process

The studies submitted to Alnteri Journal of Social Sciences are first evaluated by the editor. At this stage, studies that are not in line with the aim and scope of the journal, are weak in terms of language and narrative rules in English contain scientifically critical mistakes, are not original worthy and cannot meet publication policies are rejected. Authors of rejected studies will be notified within one month at the latest from the date of submission. Eligible studies are sent to the field editor to which the study is relevant for pre-evaluation.

2. Pre-Evaluation Process

In the pre-evaluation process, the field editors examine the studies, introduction and literature, methods, findings, results, evaluation and discussion sections in detail in terms of journal publication policies, scope and authenticity of study. Study which is not suitable as a result of this examination is returned to the author with the field editor's evaluation report within four weeks at the latest. The studies which are suitable for the journal are passed to the referee process.

3. Referee Process

The studies are sent to the referees according to their content and the expertise of the referees. The field editor examining the study may propose at least two referees from the pool of Alnteri Journal of Social Sciences Advisory Board or referee pool according to their field of expertise or may propose a new referee appropriate to the field of study.

The editors evaluate the referee's suggestions coming from the field editor and the studies are submitted to the referees. Referees are obliged to guarantee that they will not share any process or document about the study they are evaluating.

4. Referee Evaluation Process

The period given to the referee for the evaluation process is 15 days. Proposals for corrections from referees or editors must be completed by the authors within 1 month according to the "correction instruction".

Referees can decide on the suitability of the study by reviewing the corrections and may also request multiple corrections if necessary.

Referee Reports

Referee evaluations are based in general on the originality of the studies, the method used, the conformity with the ethical rules, the consistent presentation of the findings and results, and the examination of the literature.

This review is based on the following elements:

1. Introduction and Literature: The evaluation report contains the presentation and purpose of the problem addressed in the study, the importance of the topic, the scope of the relevant literature, the timeliness and the originality of the study.

2. Methodology: The evaluation report includes information on the suitability of the method used, the choice and characteristics of the research group, validity and reliability, as well as on the data collection and analysis process.

3. Findings: The evaluation report includes opinions on the presentation of the findings obtained in the frame of the method, the correctness of the analysis methods, the aims of the research and the consistency of the findings, the presentation of the required tables, figures and images and the conceptual evaluation of the tests used.

4. Evaluation and discussion: The evaluation report includes the opinion on the subject based on findings, relevance to research questions and hypotheses, generalizability and applicability.

5. Conclusion and suggestions: The evaluation report contains the opinion on the contributions to the literature, future studies and recommendations for the applications in the area.

6. Style and narration: The evaluation report includes compatibility of the headline with the content, appropriate use of English in the study, refers and references in accordance with the language of the study and APA rules.

7. Overall evaluation: The evaluation report contains opinion on the authenticity of the study as a whole, its contribution to the educational literature and the applications in the area.

İÇİNDEKİLER/TABLE OF CONTENTS

Araştırma Makaleleri/Research Articles

Ahmet BEKAROĞLU - Halit ÖZDEN

Kastamonu'da Kurt ve Geyikler ile İlgili İnanışlar (Orhun'dan Kastamonu'ya)
Beliefs About Wolf and Deer in Kastamonu (from Orhun to Kastamonu)
(1-18)

Seray ALTUNÖZ

Ahilik Kurumu ve Yansımaları: Bolu Mudurnu
Ahilik Institution and Its Reflections; Bolu Mudurnu
(19-34)

Mustafa YENİ - Deniz TABAKCIOĞLU

II. Meşrutiyet Döneminde Bir Modern Eğitim Denemesinin Anatomisi:
Bahriye Mektebinin 1912 Senesi İmtihanları
The Anatomy of a Modern Education Attempt in the II. Constitutional Era:
Exams of the Naval School in 1912
(35-55)

Ayşe KAVUNCU - Malang FAYE

Biographical Narratives and Routines of Putin's Russia in the Context of the Ukraine Crisis
Ukrayna Krizi Bağlamında Putin Rusyası'nın Biyografik Anlatıları ve Rutinleri
(57-81)

Derleme Makale/Review Article

Elif EKİNCİ ÖZYARDIMCI

Ekofeminizm ve Ekososyalizm Yaklaşımlarıyla Çevre Sorunları ve Ekoloji
Environmental Problems and Ecology with Ecofeminism and Ecosocialism Approaches
(83-95)

Kitabiyat/Book Review

Deniz ÜNAL

Mehmet Kuru, Osmanlı'nın Para ile İmtihanı, Fol Kitap, Ankara,
2022, 192 sayfa, ISBN: 9786258242102
(97-102)

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Kastamonu'da Kurt ve Geyikler ile İlgili İnanışlar (Orhun'dan Kastamonu'ya) Beliefs About Wolf and Deer in Kastamonu (from Orhun to Kastamonu)

Ahmet BEKAROĞLU¹ • Halit ÖZDEN²

¹Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu, Merkez, Kastamonu, Türkiye.

²Merkez Ortaokulu, Merkez, Kastamonu, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 21.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 20.02.2023

Ö Z

Türkistan'dan Anadolu'ya ve Anadolu'dan diğer ülke ve kıtalara fetih ruhuyla yayılan Türkler gerek göç hareketlerinde ve gerekse yurt edindikleri yerlerde tabiat ve içinde yaşayan hayvanları gündelik hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Eğitilebilir düzeydeki geyik gibi sakin mizaçlı hayvanlar özellikle Anadolu'nun ilk fetih dönemlerinde yük taşımacılığında; cami, külliye, han-hamam yapımlarında ziyadesiyle kullanılmıştır. Kastamonu'ya ilk gelen alperenler de geyikleri kullanmışlardır. Geyiklerle ilgili rivayetlerin anlatıldığı Kastamonu'da birçok türbe girişinde ahde vefa örneği olarak geyik boynuzu görmek mümkündür. Kurtlar da tarihi süreçte Türklerin yaşantılarında önemli bir yere sahip olmuştur. Değer atfedilen kurtların önde gelenleri gökbörü ve bozkurtlardır. Bu iki türe güç ve saygınlıkla bağlantılı olarak değer verilmiştir. Makalede saha araştırması, kaynak kişilerle görüşmeler, yerinde tespit ve arşivleme ile alanyazındaki makaleler taranarak Kastamonu'da kurt ve geyik inanışlarının geçmişten günümüze uzantısı araştırılmıştır. Kastamonu'da halen devam eden kurt ve geyiklerle ilgili inanışlar derlenmiş ve anlatılar değerlendirilerek bu inanışların gerçeklik yönü ve halen devam edip etmediği irdelenmiştir. Kadim Türk şehri Kastamonu'da özellikle halen hayatta olan kaynak kişiler başta olmak üzere saha araştırmalarıyla elde edilen anlatı ve görsellerden yola çıkılarak ata yurttan gelen bu inanışlarla ilgili görüş ve kanaat belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alperenler, Bozkurtlar, Gökbörü, Kastamonu, Kurt ve geyik inanışları.

ABSTRACT

The Turks, who spread from Turkistan to Anatolia and from Anatolia to other countries and continents with the spirit of conquest, have made nature and the animals living in it the nature an inseparable part of their daily lives, both in their migration movements and in the places where they have settled. Calm-tempered animals such as deer, which are at a trainable level, were used in freight transportation, especially in the first conquest periods of Anatolia; it was used extensively in the construction of mosques, complexes, inns and baths. The first Alperens who came to Kastamonu also used deer. It is possible to see antlers as an example of fidelity at the entrance of many shrines in Kastamonu, where the narrations about deer are told. Wolves have had an important place in the lives of Turks in the historical process. The leading wolves to whom value is attributed are Gökbörü and Bozkurt (Gray wolf). These two types were valued in connection with power and prestige. In the article, the extension of the wolf and deer beliefs from past to present in Kastamonu was investigated by scanning the articles in the literature with field research, interviews with source people, on-site detection and archiving. The beliefs about wolves and deer that still persist in Kastamonu have been compiled and the narratives have been evaluated to examine the reality of these beliefs and whether they still continue or not. In the ancient Turkish city of Kastamonu, the views and opinions about these beliefs, which came from the ancestral homeland, were expressed based on the narratives and visuals obtained through field research, especially the source people who are still alive.

Keywords: Alperens, Gökbörü, Gray wolves, Kastamonu, Wolf and deer beliefs.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Bekaroğlu, A., & Özden, H. (2023). Kastamonu'da kurt ve geyikler ile ilgili inanışlar (Orhun'dan Kastamonu'ya). *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-18. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1192256>

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Kastamonu’da bulunan kurt ve geyik figürlerinin tespitidir. Tespit edilen folklorik unsurların ve inanışların Türk tarihi ile bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Kastamonu şehrine yönelik eski Türk inanışında önemli bir yeri olan kurt ve geyik sembolleri ile bunlara yönelik anlatıların yer aldığı kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Tespit edilenler ise genel çalışmaların içinde yer alan alt başlıklarla sınırlıdır. Çalışma ile kaybolmaya yüz tutan anlatı ve inanışların ulaşılabilenlerinin yazılı olarak muhafazası öngörülmüştür. Araştırmanın diğer iller hatta diğer Türk devletlerinde bu sahada yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu inceleme ile Kastamonu’da kurt ve geyiklerle ilgili anlatı ve inanışların ekseriyetle dini mekânlar ve şahıslarla bağlantılı olarak var olduğu görülmüştür. Kurt inanışlarında güce bağlı değer ortaya çıkarken geyik inanışlarında sevgi ve vefaya dönük bir değer ortaya çıkmaktadır. Bu inanışların temelinde ortak Türk tarihinin olduğu aşikârdır.

Önceleri ismi (Köl Tigin Yazıtı: Doğu, 12) “börü” olarak geçen bu hayvana Oğuzlar tarafından kurt denilmiştir. Kurt adı yaygın olmakla birlikte, yırtıcılığından hareketle canavar şeklinde de ifade edilmiştir (Durmuş, 2007). Türklerin sosyal hayatlarına, efsanelerine konu olmuş kurtlar zamanla kahramanlığın, gücün sembolü olmuşlardır.

Geyikler gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası Türklerin din, devlet ve sanat anlayışında yerini her zaman korumuştur. İyi vasıflı, merhametli, iyi kimselere yol gösteren ve yardım eden bir mitolojik öge olarak bilindiğinden dolayı hükümdarlarla ilişkilendirilmiştir (Sayın Alsan & Akın, 2020). Geyikler Türklerin sosyal ve ekonomik hayatlarında her daim var olmuşlardır. Duha Türkleri halâ sosyal ve iktisadî hayatlarında Ren geyiği yetiştirmektedirler (AA, 2019).

Kurt ve geyik ile ilgili inanışlar göçebe Türkler arasında belirgin bir etki bırakmıştır. Bu durum yerleşik hayata geçtikten sonra da etkisini devam ettirmiştir. Günümüzde atalardan gelen anlatılar unutulmaya yüz tutsa da geyik ve kurt ile ilgili inanışlara ulaşmak mümkündür.

Tarihi süreç içinde kurtlar idari, askeri ve sosyal hayatta öncelikle gücün sembolü olmuşlardır. “Tanrı güç verdiği için babam Hakan’ın ordusu Kurt gibi düşmanı koyun gibi imiş” gibi ifadeler kurdun “küç/güç” ile bağlantısına işaret etmektedir (Ergin, 2009). Kurdun Tanrı’dan gelen buyruğu dinlemesi, Aşına soyuna yol göstermesi ve Aşına soyunun çadırlarının önüne Kurt başlı bir sancak asılması (Gömeç, 2002) gök ehli olan kurda hem saygının bir sembolü hem de kurt simgesiyle ortaya konulmaya çalışılan gücün bir tezahürüdür.

Bozkurdun Türk boyları arasında bütün Türklüğü temsil eden bir sembol olabileceğini belirten Banarlı, kurdun totem devri yaşayan Türklerin ongunu olduğunu söylemiştir (Banarlı, 1971). Ziya Gökalp ve onun yolundan giden M. Fuad Köprülü, Osman Turan ve Mehmet Eröz gibi Türk kültür, din ve tarihi üzerine önemli çalışmalar yapmış olan bilim adamları, geleneksel (İslam öncesi) Türk dininin menşei formunu totemizme bağlamışlardır (Günay & Güngör, 1997). Araştırmacıların bu bağlamdaki görüşlerinin, kurdun totemliliği merkezinde birleştiği de ifade edilmektedir (Aslan,

2010). Kurdun totem olduğu görüşüne karşı çıkanlar da olmuştur. Aslan (2010), Kafesoğlu ve İnan'ın görüşlerini de dile getirerek, kurdun Türklerde “ongun” ya da “töz/kök” olmadığı gibi hiçbir surette tapılan varlık da olmadığı, ongun ya da tözün boylarla ilgili olduğu, oysa kurdun hemen bütün Türk boylarının ortak kabulü sayılabilecek yaygınlıkta bir değer olduğu ve bu minvalde kurda tapınmanın söz konusu olmadığı dolayısıyla onu “totem” sayan görüşün de doğru olmadığından bahsetmektedir.

İslam öncesi dönemde kurdun totem/ongun olduğunu söyleyen görüşler olsa da Türklerin İslam'ı kabulü sonrası kurtlarla ilgili olarak sosyal hayatta güçle bağdaşık olarak inanışlara/rivayetlere rastlamak mümkündür.

Eskiden birçok destan ve hikâyede şamanlara, alt sınıf tanrılara ve kahramanlara yardım eden bir varlık olarak görülen geyik, İslam sonrası dönemde evliyalara ve kahramanlara yol gösteren, yardımcı olan ve koruyan bir varlık olarak görülmeye başlanmış; Türklerin savaşçı bir toplum olması sebebiyle naif bir av hayvanı olan geyik, zamanla yerini savaşçı doğası ve yırtıcılığıyla bilinen kurda bırakmıştır (Sayın Alsan & Akın, 2020).

Türklerde mezar eşyalarının içinde geyik heykelciklerinin bulunması Türklerin öldükten sonraki yaşamlarında da geyiğe ihtiyaç duyduklarını ve ölümden sonra da onu kullanacaklarını düşündüklerini göstermektedir (Mandaloğlu, 2013). Bu inanış geyiğin Türklerin hem sosyal hayatında hem de inanç dünyasında ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kurtların totem olarak kabulünde bazı araştırmacıların düştüğü yanılgıya düşülmemesi önemlidir. Geyikler bir totem, tapınılan bir hayvan değil; saygı duyulan ve değer verilen bir hayvandır. İslam öncesi Türk inanç sisteminin sözel bir birikime sahip olması ve yazılı kaynakların azlığı delile dayalı bir bilgiyi ortaya koymayı da zorlaştırmaktadır.

Geyik figürü yerleşik hayata geçen Türklerde mimaride de kendisini göstermiştir. Uçar (2014) Tokat yöresinde geyik figürünün mimaride kullanımına dair örnekler olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca Diyarbakır Ulu Camii ve Tek Beden'deki küfi kitabesinin başında geyik figürü bulunmaktadır (Kanay vd., 2017). Kastamonu'da Türk boy damgaları ile ilgili olarak görüşleri de bulunan ve yaklaşık yüz yaşında vefat eden Şerife Bekiroğlu “Geyik figürü taşıyan kilimler dokuduğunu, dağda bulunan geyik boynuzlarının evlerin avlu girişi kapı üstüne, çatıların kible yönüne asıldığını” belirtmiştir.

Gerek kurt figürlerinin konak kapı süslemelerinde görülmesi ve gerekse geyik motifinin hem mimari hem dokumacılık hem de sosyal hayatın bir parçası olarak kullanılması Türklerin doğayla iç içe olduklarının ve inanışlarındaki sürekliliğin bir göstergesidir. Geyiklerin ve kurtların davranışları Türklerde kimi zaman uğur kimi zaman uğursuzluk sayılmıştır. Türk aklı kökeninden gelen inanışları İslam sonrası dönemde dinine aykırılık teşkil etmeyecek şekilde muhafaza etmiştir.

Kastamonu-Çankırı-Bolu üçgeninde Oğuz boylarının pek çoğu iskân edilmiştir (Yakupoğlu, 2009). Oğuz boylarından başka Türk boylarının yerleşimi hakkında bilgi veren Alpi, Çiğil, Halaç, Kanglı, Karluk- Karlu, Gencek, Gencine gibi yer isimleri; ayrıca Kıpçak Türkleriyle bağlantılı yer isimleri Kastamonu'nun Türk medeniyeti ile kimlik kazanmış bir belde olduğuna delalettir. Bu minvalde geyik ve kurt ile ilgili inanışların

Orhun'dan Kastamonu'ya varlığını devam ettirdiğini dile getirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Her ne kadar göç ile bağlantılı olarak şehir yerleşiminin arttığı kırsal alanda/köylerde yaşayanların sayısında belirgin azalmanın olduğu günümüzde bu husustaki bilgilere ulaşmak zor olsa da imkânsız değildir. Kaynak kişiler başta olmak üzere dini mekânlarda, konaklarda Kastamonu il ve ilçelerinde saygınlığın sembolü olan kurt, iyilik ve yardımlaşmanın sembolü geyik ile ilgili motif ve inanışları bulmak mümkündür.

YÖNTEM

Bu çalışma, alanyazındaki araştırmalar ile birlikte saha incelemelerinde ulaşılan anlatılar, inanışlar ve kaynak kişilerden elde edilen bilgiler ile yazılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda konu hakkında bir kanaat oluşturulmuştur. Kastamonu merkeze bağlı köyler ve ilçelerde yapılan saha araştırmalarında kaynak kişiler ile görüşülmüş belge görseli/fotoğraflama ve arşivleme yapılmıştır. Çalışmaya kaynaklık eden tarihi yapıların günümüzde restorasyon/yenileme çalışmalarına maruz kalmasından dolayı hayvan figürlerinin kaybolması ihtimali göz önünde bulundurularak fotoğraflamaya ayrı bir önem verilmiştir. Anlatı ve inanışlarda adı geçen kişilerin kan bağı olan akrabaları-torunları bulunarak kaynak kişi tespiti yapılmıştır. Köylerde konu hakkında kaynak kişi tespiti yapılırken ilgili köyde ya da yakın köyde halen ikamet edenler referans alınmıştır.

Araştırma, kurt ve geyik inanışlarına yönelik olarak yapılan ulusal ve yerel düzeydeki çalışmalardan alınan alıntılar ile saha incelemelerinde kaynak kişilerden elde edilen bilgiler harmanlanarak Kastamonu özeline indirgenmiştir. Görselleri mevcut olan malzeme ve materyallerin pek çoğu dini mekânlarla ilgilidir. Bununla birlikte doğada yer alan kayaların üzerindeki figürler ile konak benzeri yapılardaki malzemeler de araştırma kapsamında yorumlanmıştır.

Araştırmada sorumlu yazar alıntılar ve saha araştırmasından elde edilen bilgileri yazılı hale getirme, redaksiyon vb. çalışmaları yaparken ikinci yazar sorumlu yazar ile birlikte saha araştırmaları ve kaynak kişiler ile görüşme çalışmalarına katılmıştır. Ayrıca ikinci yazar anlatıların tespiti ile ilgili gezilerde ilçelere ve kaynak kişilere ulaşımı sağlamış; fotoğraflama dahil çekim sürecini gerçekteşirmiştir. Kastamonu ili ile ilgili olarak kurt ve geyik inanışlarına yönelik kapsamlı bir araştırmanın olmaması, türbe vb. yerlerin zamanla tahrip olmuş olması, tespit edilen yerlerin uzak olması, yenileme çalışmalarının yer yer olumsuz etkileri çalışmayı zorlayan etkenler olmuştur.

KURT İNANIşLARI

Kastamonu'da kurt ile ilgili inanışların temelinde güç algısı ve dolayısıyla "saygınlık" vardır. Kurtlar kolay kolay görünmezler. Göründükleri ile ilgili halk arasında dolaşan rivayetler vardır. Kastamonu'nun orman ağırlıklı yapısı, kurtların yiyecek noktasında ihtiyaçlarını genel olarak yaylakların da yer aldığı bu ormanlık alanda gidermesi kurtların görünürlüğünü azaltmaktadır. Saha araştırmalarında kurtlarla ilgili bilgi ve doğrudan kurtlarla bağlantılı yer isimlendirmesine Kastamonu Merkez ilçesi Kuzyaka- Marzuklar (Kurt Kayı) mevkiinde ulaşılmıştır. Kurt kayası olarak adlandırılan bölge Marzuklar mevkiinin nerdeyse en yüksek tepesindedir. Yaya olarak çıkmak zordur. Çıktıktan sonra Kastamonu merkeze doğru ve İhsangazi –Kuzyaka hattını net olarak gören sert kayalar üzerinde büyükçe bir taş görölmektedir. Karakuz köyü Muhtarı Kenan Doğancı ve köy imamı olan İbrahim Çalışkan ile birlikte yapılan gezide her ikisi de

Kurt kayasında kurtların çıktığı taşın bu büyük taş olabileceğini belirtmişlerdir. Nerdeyse her alanı görmeye muktedir olabileceğiniz taş üzerinde kurda ait olduğu söylenen (?) ayak izleri mevcuttur (Ek:1). İbrahim Çalışkan ayak izlerinin büyüklüğünden bu kurdun “Bozkurt” olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Karakuz köyü camiinde tavan süslemesinde yer alan kurt dişi motifi folklorik bir özellik kazandığı düşünülen bir süs olsa gerektir (Ek: 2).

Kurtlar (Abayın, 2018) kendi aralarında yaşayış biçimleri ve karakterlerine göre birbirinden ayrılırlar:

1-Canavar: Belli bir töresi olmadığı gibi bir sürüye saldırdığında bir tanesini yem olarak alır, geri kalan sürünün tamamını telef eder.

2-Karakurt: Kısmen töreli olduğu gibi bir sürüye daldığında sürünün yarısını telef eder, bir tanesini yem olarak alır.

3- Bozkurt: Töreli bir hayvan olan bozkurt bir sürüye daldığında yalnız birini telef eder, bunun yarısını yem olarak kendisi alır; kalan yarısını ise varsa ailesine, yoksa avlanamayacak durumdaki yaşlı bozkurtlara ulaştırır. Bozkurtlar genelde 45 cm kuyruk boyu ile takribi 165 cm uzunluğa, yerden ise 0,80 cm omuz yüksekline sahip olan azametli bir yapıya sahiptir.

4-Gökbörü: Gökbörü bozkurt ile aynı cüssede olup açık mavi/gök renklidir. Türk efsanelerinde kutsiyet atfedilen gökbörü asırda 1 ya da 2 kez görünür. Oğuz Kağan destanında bahsedilen kurt gökbörüdür.

Yukarıdaki tasnif ve kaynak kişilerin tarifleri doğrultusunda “Kurt kayası” olarak adlandırılan bölgeye ismini veren kurt türü bozkurtlardır, ya da bir bozkurttur. Eskiden kurt ulumalarının geceleri daha çok duyulduğunu belirten kaynak kişiler şu an bunun münferit olduğunu belirtmektedirler. Saha araştırmasında bu bölgede bozkurt ile ilgili “görme, tarif etme vb.” bir bilgiye sahip kişi ya da kişilere ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Kuzyaka mevkiinde “Karakurt yiyesi” sözünün sık kullanıldığını belirten Doğançalı, bu sözün kısmen bir beddua olduğundan bahsetmiştir.

Yukarıda yer alan karakurt açıklaması sürünün yarısını telef eden, bir tanesini yem alan ve kısmen töreli bir kurt türüdür. Yani sevilmeyen bir kurttur. Bedduaya konu olabilecek, zalimce tavırları ile bilinir.

Bozkurtların içinden töreyi hiçe sayarak ayrılanlar da olabilir. Ayrılanlar, canavar gibi alt kurt cinslerinin, hatta çakal, tilki, köpek gibi hayvanların sürülerine karışırlar. Yer yer karşılaştıkları sürüde eğer bir bozkurt varsa, onu hemen hissederler. Karşı sürüdeki yavru bozkurtlar, kendilerinden olan bu yaratığın neden yabancı bir sürü içinde olduğunu anlayamazlar, sürülerine davet ederler. Bazen geri dönmek ve sürüsüne yeniden katılmak isteyen bozkurt yavru bozkurtları kandırabilse de, yetişkin ve yaşlı bozkurtları kandıramaz ve genelde sınavları geçemediği için de yuvaya geri dönemez (Abayın, 2018). Abayın tarafından aktarılan bu bilgiler kaynak kişi Şerife Bekiroğlu'nun “evlatlıktan reddetme” uygulamasını akla getirmektedir. Beyin buyruğunu dinlemeyen evlat, evlatlıktan reddedilir. Bir daha geri dönemez. İlaş ve yol için para verilir, ayrıca miras vb. haklardan talep edemez. Kendisinin yaşadığı böyle bir olayı da aktaran Bekiroğlu, usulların (aksakallılar, büyükler, akıl verenler) böyle bir durumda asla geri adım atmadıklarını belirtmiştir. Donu (tüyleri) boz olan kurt (bozkurt) hayatı boyunca

sadece bir kurtla çiftleşir. Dişisi veya erkeği ölen bir bozkurt başka bir kurtla çiftleşmez. Halk arasında birbirini çok seven çiftler için bozkurt benzetmesi yapılır. Bu tür çiftler arda sıra ölürler. Anadolu’da bu türden ölümler için “dayanamadı yanına gitti” denilir (Kalafat, 2000). Kastamonu’da bu tabir halen kullanılmaktadır. Bu gelenek ve yaşayış biçimleri/söylentileri ile ilgili olarak bozkurt töresindeki “törelilik” örnek alındı mı bilinmez; lakin özellikle bozkurtların saygınlık kazanması özelliklerinin Türklerin mizacına benzer olmasıyla ilgilidir.

Daday ilçesi Kurt kayası mevkiinin de (Göktepe) tepelik bir alan olup bir yükseltiye sahip olması Kuzyaka Kurt kayası mevki ile benzer bir hikâyeye sahip olduğunu düşündürmektedir. Ancak bölgeyle ilgili saha araştırmalarında net bir bilgiye sahip kaynak kişilere veya dokümana ulaşılamamıştır. Saha araştırmalarında Daday Tüfekçi köyü yakınlarında “Kurt türbesi” denilen bir türbe (?) bilgisine ulaşılmıştır. Bu köyde yaşayan A. Faruk Tüfekçi ile yapılan söyleşide “Türbede bir yatır olup olmadığını bilmediğini, ancak özellikle geceleri türbe tarafından geçilmediğini; hatta oradan alınan bir odunun gece ocak başında kendiliğinden yandığının söylendiğini” dile getirmiştir. Bu türbeye önceleri kurtların yemesi için yiyecek bırakıldığını aktaran Tüfekçi, günümüzde sadece türbenin yerinin belli olduğunu belirtmiştir. Bu anlatım “Kurt” türbesinde bir zatın medfun olduğunu ancak zamanla isminin unutulduğunu, “Kurt” sözcüğünün burada yatan kişinin ulu, önder bir kişi olması hasebiyle kullanıldığını akla getirmektedir. Zira oradan taşınılan odunun yanması bir “keramet” olarak düşünülebilir. Bu durum orada yatan kişinin (?) buradaki ağaçlara zarar verilmemesini istemesiyle ilgili olabilir. Özönder (1999) kurt tabusunun zamanla pek çok bahadıra, alpa ve lidere unvan ve ad olduğundan bahsetmektedir. Dolayısıyla buradaki türbede yatan zatın böyle bir durumunun olabileceği düşünülebilir. Devrekâni’de medfun bulunan Kurt Şeyh bu hususla ilgili olarak ayrıca incelenecektir.

Keramet sahibi kişinin kendisini başka bir şekle sokabilmesi, hayvan kılığında görünmesi don değiştirme (kabulgan-şekil değiştirme) şeklinde dile getirilir. Don değişen kutlu (keramet sahibi) kişi, gireceği donu kendisi seçer. Muhakkak ki seçilen donun ve değişik donları seçmiş olmanın da sistem içerisinde yeri vardır (Köksel, 1994). Kurtlarda donuna girilen kurt yaşam şekliyle örnek alınan ismi yerine “Kırkaş –Kaşkir” gibi isimlerle anılan (boz) kurttur (Kalafat, 2000). Türk tarih ve söylencelerinde dona bürünme olarak ifade edilen kabulgan inanişına tasavvuf anlatılarında da rastlanır (*Kabulgan*, n.d.). Miğferler, kılıçlar, kemer ve bayraklarda kurt figürünün bulunması bu simgelerden güç alınması şeklinde yorumlanabilir. Bu “kabulganın-dona girmenin” farklı bir tezahürü olsa gerektir.

Saha araştırmalarında “Kurt Şeyh “ismiyle matuf olan Devrekâni’de medfun Seyyid Kurt Şeyh ve zaviyesi ile bu zaviye etrafındaki söylentilerle ilgili bilgi ve kaynak kişilere ulaşılmıştır. Çiftçi (2018) tekkenin Candaroğulları döneminde Seyyid Kurt Şeyh (Ek:3) tarafından kurulduğunu belirtmektedir. 1619 yılı tezkerelerinde de kaydın bu şekilde geçmesi ismin doğrudan “Kurt” olduğunu belgelendirmektedir. Kurt Şeyhin seyyid olduğu da isminden ve şeceresinden anlaşılmaktadır. Saha araştırmalarında Türk boylarının yerleşimi ve damgaları ile ilgili araştırmaları bulunan Mustafa Gezici ile yapılan söyleşide Gezici “Kurt Şeyh” denmesinin sebebini şeyhin büyük ve önder bir kişi olmasına bağlamaktadır. Kurt isminin ululuk ve önderlikle bağlantılı olarak kullanımına dair örnekleri Özönder (1999) de bildirmektedir. Kurt Şeyh’in, Kastamonu Seydiler

ilçesinde bulunan Şeyh Emre zaviyesinin (Emreler köyü) kurucusu olan Emre Sultan'ın kardeşi olduğu, Emre Sultan'ın köye taş bir eğer üzerinde geldiği, Kurt Şeyh'in ise bir kurda binerek Devrekâni'de tekkesini kurduğunu, diğer kardeşinin ise başka bir nesneye binerek tekkesini kurmaya gittiği rivayet edilmektedir. Yerel tarih, cami, imaret ve tekke-türbelerle ilgili araştırmaları bulunan ve bu sahada önemli bir arşive sahip olan Eğitimci Rifat Çakır (Memleket37 you tube kanalı) tarafından yukarıda aktarılan bilgiler Devrekâni'de Kurt Şeyh ile ilgili olarak dile getirilen anlatıları desteklemektedir.

Güzelarlan (2022), Kurt Şeyh ile ayrıntılı bir çalışma yapmıştır. Kurt Şeyh'in Kastamonu fatihi Hüsametdin Çoban Bey (Atabey Gazi) ile birlikte Kastamonu'ya geldiğini, şehrin imarında ve manevi fethinde önemli görevler üstlendiğini belirten Güzelarlan, bu büyük alperenin baba tarafından Hz. Hüseyin'e (Seyyidlik beratı/Ek: 4), diğer taraftan (ana) ise Oğuz Kaan'a uzanan bir şeceresinin bulunduğunu belirtmektedir. Kurt Şeyh'in mezarı başında Oğuz Kaan'dan gelen Kayıların boy damgası döneminin özelliğine uygun olarak bulunmaktadır (Ek: 5). Büyük alperenin halen soyu devam etmektedir. Güzelarlan (2022), "Rivayetlere göre oyuk taş (Ek:6) 2 km (?) kadar uzakta bulunan Balabanlar Köyü'nden tahta oluklar ile süt akıtıldığı ve bu sütü her sabah buraya gelen kurtların içtiği anlatılmaktadır. Kurtlar buradan süt içtikten sonra bölgede yaşayan bütün canlıları diğer hayvanların tehlikesine karşı korumaya çalışmakta imişler. Zamanla bu oluğa süt getirilmesi imkânı ortadan kalkmasından sonra ise son yıllara kadar her yıl Hıdırellez gecesi kurtların gelip bu oluktan su içtikleri ve Kurt Şeyh'in kabrinin etrafında dolaşıp kimsenin malına ve canına zarar vermeksizin gittikleri birçok şahidin şehadeti ile bilinmektedir" aktarımıyla şahitli bir anlatıdan bahsetmektedir. Araştırmalarımızdan çıkardığımız sonuç anlatıda yer alan kurtların "Bozkurtlar" olması yönündedir. Bu davranış biçimleri Abayın (2018) tarafından cinsleri hakkında bilgi verilen kurtların "Bozkurtlar" olarak nitelendirilen cinslerinde görülen azamet sahibi kurtların davranışdır.

Saha araştırmasında Devrekâni'de medfun bulunan Kurt Şeyh'in mezarının da bulunduğu aynı ismi taşıyan mahalleye de gidilmiştir. Kurt Şeyh'in mezarı halka- ziyarete açık bir şekilde bulunmaktadır. Alıntılarda anlatıldığı şekliyle mezarının başında Yazıcıoğlu Ali tarafından [Tarih-Âli Selçuk, 1424 (?) - 1436] aktarılan Kayı boyu damgasının bulunduğu tespit edilip fotoğraflanarak ekte sunulmuştur. Ayrıca mezarlık haziresinde yer alan Kurt Şeyh'in soyundan gelen Seyyid Şeyh Veli ve Ahmet Dede'ye ait mezarların (Ek: 7) zamanla kapatılarak kümbet şeklinde bir yapıya büründürüldüğü dikkat çekmiştir. Kırgız çadırı yapı şekli olarak da bilinen kümbet şeklindeki yapı Atabey (Hüsametdin) Çoban Bey'e ait olduğu düşünülen Merkez ilçedeki Atabey Gazi Camii yanında yer alan kümbet ile benzer yapıya sahiptir, kible yönünden ışık alan bir penceresi mevcut olup duvarları kalındır. Aynı şekilde fetihten görev alan alp başları-sancak beylerinin mezar yapılarıyla aynılık gösteren bir mezarın hazire ortasında bulunduğu (3 metre/üstü) görülmüştür (Ek: 8).

Kurt Şeyh'in soyundan gelen Molla Mehmet'in torunu, Kureyşi sülalesinden Hacı Sevim Özkan ile yapılan söyleşide kendisi Kurt Şeyh'in kerametlerinden bahsetmiştir. Araştırmamızla ilgili olan kısmında "Kurtların Hıdırellez'de Kurt Şeyh (Kurt Baba)'in etrafında gelip döndüklerini, şu an türbeye yakın Tekke Camii bahçesinde yer alan oluğa (oyuk taş) gelerek su içtiklerini, hiç kimseye zarar vermeden gittiklerini, kurtlara ait ayak izlerinin de halen oyuk taşta mevcut olduğunu" söylemiştir. Ayrıca bazı gecelerde

(mübarek sayılan geceler) türbeden Kur'an-ı Kerim okuma seslerinin geldiğini, oysaki o saatlerde o mevkide kimsenin bulunmadığını, bunun da şahitlerle kaim olduğunu söylemiştir. Kurt Şeyh'in soyundan gelen Ahmet Özkan ile yapılan söyleşide Özkan: Kurt Baba'nın zaviye etrafında duvar çevrelemek için kaya getirttiğini (Tekke kayası), bunun (yakın bir köydeki) köylüler tarafından geceleri hayvanların/öküzlerin (terli olmalarından bahisle) habersizce alınarak yapıldığı söylentilerinin yayıldığı, bunun üzerine konunun Kadı'ya intikal ettiği, Kadı'nın huzurunda Kurt Baba'nın mevcutta ön yüzü zaviye tarafına bakmayan kayalara dönerek “ Dön Ey Kaya, Gelin Ya mübarekler” demesi üzerine kayaların hareket ettiği, Tekke kayasının bugünkü şekle geldiği, taşların döküldüğü rivayetini aktarmıştır. Özkan, Kurt Şeyh'in bulunduğu köyde birçok hayvan bulunmasına rağmen kurtların hiçbir hayvana ekleşmediği/saldırmadığı rivayetini de aktarmıştır. Ayrıca Özkan, Kurt Şeyh'in türbesinden alınan toprakla hayvanların iyileştiğini, özellikle Kurt Şeyh türbesine yakın yerde (ortada bulunan sancak beyi- alp başı mezarı olduğu düşünülen yer) çocukluğunda özellikle sedef hastalarının şifa için yıkandıklarını, çocukları olmayanların türbeyi ziyaret ettiklerini gördüğünü; birçok anlatının başta annesi Sevim Özkan ve komşuları tarafından müşahede edildiğini belirtmektedir.

Devrekâni ilçesinde medfun bulunan ve halen türbenin bulunduğu büyükçe mevkii Kurt Şeyh Mahallesi olarak geçen Seyyid Kurt Şeyh türbesi ve burayla ilgili rivayetler sözlü gelenek içerisinde anlatılıp günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tür anlatılarda olağanüstülük, abartı yer yer görülse de gerçeklik payı mutlaka vardır. Kurtların oluktan süt/su içmeleri türbe etrafında dolanmaları, o beldenin hayvanlarına zarar vermemeleri, şifa bulmaya dönük rivayetler vb. gerçeğe bağlantılıdır. Bozkurtların doğum yapmadan önce doğum yapacağı yeri yiyecek ve su kaynaklarına göre tespit etmesi, zarar veren yerlerin sürü içinde bilinmesi, liderlik ve tam itaat prensipleri kurtlarda uygulama-hatırlama bilgilerinin varlığına delalettir.

Kurt Şeyh gibi büyük alperenlerin keramet sahibi olmaları, halkın bu şekilde inanmalarıyla bağlantılı olduğu gibi, ilimleriyle de bağlantılıdır. Zira her açıdan donanımlı olarak yetiştirilen, Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen Yesevi öğretilerini benimsemiş bu büyük zatlar ilim ehli insanlar olup gerektiğinde alp olup çarpışmışlar, gerektiğinde ise ilim ehli olmaları hasebiyle tıp, astronomi, imar ve iskân gibi birçok konuda maharetlerini sergilemişlerdir. Kurt Şeyh başta olmak üzere, keramet sahibi alperenler başlıca bir araştırmanın konusu olmalıdır.

Araştırmacı Hiçyılmaz (n.d.), Civelekoğlu konağında Kurt başının sembolize edildiği kapı menteşesi (Yaltkaya köyü, Hemşin) hakkında bilgi vermektedir (Ek:9) Buna benzer olduğu düşünülen bir menteşe şekli ilimiz Sinan Bey mevkiinde Tahir Bey konağında (Ek:10) bulunmaktadır. Diğer konaklarda da bu menteşe şeklinin varlığı saha araştırmalarında da kaynak kişiler tarafından dile getirilse de yerinde tespit edilememiştir.

Bozkurtlar

Kastamonu'da kurtlarla ilgili anlatı ve inanışlar günümüzde -kısmen azalsa da- varlığını devam ettirmektedir. Türk medeniyetiyle yoğrulmuş, Anadolu'nun fethi sonrası uç beyliği olarak “İlay-ı Kelimetullah” mefkûresiyle gazâ ve fetih hareketlerinde bulunan Kastamonulu Türkler yapıları gereği -Türkistan coğrafyasındaki gibi- kurtlara ayrı bir

değer vermişlerdir. Burada öne çıkan ise bozkurtlardır. Bozkurtlar azametlidir, sadıktır, törelidir, ahde vefalıdır.

Bozkurt “gökbörü” değildir, kara kurt veya canavar da değildir. Bozkurt liderdir, yol başçıdır. Sürünün yiyeceği dahil her bir ihtiyacını düşünen, yem olarak seçtiği hayvanlara bile belli prensipler doğrutusunda davranan, yemini ailesi ve yaşlı olan kurtlarla paylaşandır. Bu açıdan özellikle keramet sahibi olan (evliya vb.) kişilerle bir bağı bulunan kurtlar “Bozkurtlar” olsa gerektir.

GEYİKLER İLE İLGİLİ İNANIŞLAR

Geyikler ile ilgili inanışlarda öne çıkan en önemli detay geyiklerin dinî mekânlarla ve dolayısıyla manevi kimliği olan kişilerle olan bağlantılarıdır. Günümüzde Duha Türkleri (Tuva Cumhuriyeti) halen Ren geyiklerini beslemekte ve hem sosyal yaşantılarında hem de ekonomik faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. Özellikle taşımacılık sahasında, bölgenin engebeli olması nedeniyle, Ren geyiklerinin önemli olduğu görülmektedir. Bu duruma benzer şekilde geyiklerin dayanıklılıkları dolayısıyla Türklerin Kastamonu’ya ilk gelişleri ve fethin tamamlanması süreçlerinde cami, tekke inşaatlarında çalıştırıldığı hem tarihi kaynaklardan hem de kaynak kişilerden öğrenilmektedir. Dolayısıyla Türk milletinin ahde vefası bu “iyiliksever” hayvanı gönül dünyalarında güzide bir yerde konumlandırmalarına vesile olmuştur. Ayrıca eski inançlarından gelen ve İslam’ın özülüyle çelişmeyecek şekilde devam ettirdikleri inanışları da bunda etkilidir. Örneğin ölen geyik boynuzlarının (ihtişamlı olanlarının) türbe girişlerine (Benli Sultan türbesi, Ek:12) evlerin avlu girişlerine ve evlerin kible tarafında (?) çatı altına takılması, uğur ve mutluluk getirdiklerine inanılarak kilimlerde gelin motifi ile birlikte bulundurulması bunlardan sadece birkaçıdır.

Geyikli Baba, Geyikli camii, Geyikli tepesi gibi isimlendirmeler Anadolu coğrafyasında olduğu gibi Kastamonu’da da yaygındır. Dede Korkut destanı incelendiğinde geyiğin, doğduklarında beşik kertmesi yapılan ancak birbirlerinden henüz haberi olmayan Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek’i bir araya getirdiği belirtilmektedir (Ergin, 1969). Cengiz Aytmatov’un “Beyaz Gemi” romanında “Maral Ana” geyiktir. Kırgızlar geyiği çocukları düşmandan koruyup besleyen ve soyun ata-anası “maral ana” olarak kabul etmektedirler (Özcan, 2006).

Dalkesen (2015), geyik ve manevi kişiliğin birlikteliğini Orhan Bey dönemine ait olan “Geyikli Baba” hikâyesi ile aktarmaktadır: Dalkesen “Kutbü’l-Arifin Şeyh Geyikli Baba Hoy’dan gelmişdir. Ulu geyiğe binüp gelmişdir” diyerek fetihde bulunan Geyikli Baba’nın ulu geyik üzerinde geldiği anlatısına atıfta bulunmuştur. Görüldüğu üzere Kastamonu’nun Devrekâni ilçesinde anlatılan “Kurt Şeyh” hikâyesinde kurda binerek gelme hikâyesine benzer bir hikâye görülmektedir. Geyiklerin manevi kişiler ile birlikteliği yanında manevi mekânlara müdahalesi de anlatı ve inanışlarda kendisini göstermektedir. Tosya ilçemizde bulunan Geyikli Camii’nin yapım hikâyesi buna güzel bir örnektir. “Efsaneye göre Şarakman köyünde bir cami yapılmak istenir. Bu sebeple ağaçları getirilip yığılır. Ertesi sabah yığılan ağaçların karşı tarafa taşındığu görülür. Köylüler bu ağaçların geyikler tarafından taşındığına inandığından caminin adına Geyikli Cami dendiği rivayet edilir” (Tanrısever vd., 2019).

Kastamonu’da bulunan Hepkebirler Camii önünden davulcular geçerken (düğünlerde) davullarını çalmazlar. Zira davul deridendir, Kur’an-ı Kerim’de geyik derisine yazılmıştır. Bu yüzden korkularından davul çalamazlar (Tanrısever vd., 2019).

İhsangazi Haracoğlu türbesindeki dibek taşının geyikler tarafından taşınarak getirilmesi, Mahmut Bey Pınarbaşı Geyikli Camii’nin yapımında halk tarafından yapılan yerin geyikler tarafından değiştirilmesi, Tosya Şeyh İsmail Rumî tekkesi ve hamamının geyikler yardımıyla bir gecede yapılması, Kasaba köyü Mahmut Bey Camii ve Benli Sultan külliyesinin yapımında geyiklerin yardımcı olmasına (Tanrısever vd., 2019) ait hikâyeler geyiklerin dinî mekânlar ve şahsiyetlerle olan bağlantılarını anlatan hikâyelerdir. Bu hikâyeler ile bağlantılı olarak Kastamonu Merkez ilçe Benli Sultan türbesi, Çevkani Camii (?), İhsangazi Haracoğlu (Ek:13), Taşköprü Abdal Hasan türbesi (Ek:14), Taşköprü Yavaşca Sultan türbesinde (Ek: 15) girişlerde geyik boynuzlarının bulunması bu hayvanları unutmama, ahde vefa noktasında olsa gerektir. Türkler geyikleri taşımacılıkta kullanmışlardır. Anlatılardaki yer yer abartı kısımlardan bazıları, keramet sahibi şahsiyetlerle (şeyhler, alperenler vb.) geyiklerin bir gecede tekke veya camiye yapmaları, ya da sabah ezanından önce caminin yerine müdahale ederek değiştirmeleri gibi kısımlardır. Abartı olsa da cami yerini değiştirmenin kible yönüyle bağlantılı olabileceği düşünülebilir. Zira o dönemlerde yer tespiti kolay değildir. Türklere ait hikâye ya da efsanelerin gerçek yönleri de vardır. Önceki yer ile değiştirilen yerin konumu bilinse -kible yönü ile ilgili olarak- gerçeklik payı ortaya çıkacaktır. Geyiklerin eğitilebilir hayvanlar olmaları ve günümüzde yetiştirilmeleri ve eğitimlerine dönük yapılan başarılı çalışmalar geyiklerin müdahalesi ile ilgili hususlardaki gerçekliği düşündürmektedir.

Benli Sultan külliyesinin son şeyhi ile akraba olan ve Benli Sultan mevkiinde büyüyen Nurettin Şöy’ün anlattıkları geyik inanışlarıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir. Şöy, “Benli Sultan bölgeye ilk geldiğinde geceleri geyikler tekkenin inşaatı için ağaçları taşımaktadır. Köyde yaşayanlar Benli Sultan’ın geceleri öküzlerini çalarak ağaçları taşıdığını düşünürler ve bu hususu kadıya şikâyet ederler. Yapılan tahkikatta öküzlerin değil geyiklerin ağaçları taşıdığı tespit edilir. Bir başka rivayete göre geyikler türbenin yapımına yardımcı olurken, köyün öküzleri geyikleri kovalar ve onlara zarar verir. Bunu gören köy halkı ise hiçbir şekilde duruma müdahale etmez. Bunun üzerine evliya da beddua ederek “Öküzünüz çift olmasın” der. Rivayet odur ki o günden sonra türbenin bulunduğu köyde hiç kimsenin iki öküzü olmaz. “Biri varken diğerini alanın öküzlerinden biri muhakkak ölür“ şeklindeki bir anlatının da (Tanrısever vd., 2019) bulunması Şöy’ün aktarımını desteklemektedir. Şöy, geyiklerin bu yardımlarına hürmeten geyik boynuzlarının türbede bulunduğunu, bu boynuzların ölmüş geyiklere ait olduğunu, hiçbir şekilde geyik vurmanın söz konusu olmadığını söylemektedir.

Nurettin Şöy, geyiklere kutsiyet atfedilmesi ile ilgili rivayetleri de aktarmaktadır. Görevde bulunduğu Taşköprü Elekdağı mevkiinde köy muhtarının “Geyiği gördüm, nişan aldım tam tetiğe basacağım esnada geyik gözümün önünden siliniverdi. Bu durum 3 kez tekrarlandı, o günden beri geyiğe nişan almam, tövbe ettim” dediğini aktarmaktadır. Aynı şekilde avcı olan arkadaşının “Azdavay’da [2018-2019 yılları (?)] bir kişinin kızıl geyik vurduğunu, sonunun iyi gelmeyerek hatırı sayılır bir görevden azledildiğini ve normal bir personel olarak görevine devam ettiğini” kendisine anlattığını bildirmektedir.

Nurettin Şöy “Kastamonu merkezde Geyikli köyü bulunduğu burada medfun bulunan evliyanın ise Benli Sultan’ın kardeşi olduğu rivayet edilmektedir. Merkeze bağlı Terzi köyünde bulunan Adil Bey türbesi geyikler tarafından ziyaret edilirmiş. Hatta türbenin taşlarının geyikler tarafından yalandığı ve taşlarda buna dair izlerin olduğu söylenir. Benli Sultan türbesinin türbedarı Ziya dedem “Geyik gelir seke seke” şeklinde başlayan bir ilahi söylemekteydi. Ayrıca 70-80’li yıllarda ağaçtan evlerin girişinde geyik boynuzları bulunurdu. Bu güç sahibi olmakla bağlantılıydı” sözleriyle duyduğu rivayet ve görüşlerini dile getirmektedir. Burada Benli Sultan’ın evliya (?) kardeşinin köyünün bulunduğu yere “Geyikli” denmesi Adil Bey türbesinin geyikler tarafından ziyaret edilmesi, türbe taşlarının geyikler tarafından yalanması dinî kişilik- geyik bağlantısını akla getirmektedir. Geyiklerin ilahilere konu olması ise İslam öncesi “gök ehililik-kutsiyet” atfedilen geyiklere yönelik inanışların İslam’ın özüyle çelişmeyecek şekilde devam ettiğinin göstergesidir.

SONUÇ

Kastamonu Anadolu’nun fethinin başlangıcı olan 1071 yılındaki Malazgirt zaferi sonrası (yaklaşık 13 yıl sonra) Karatekin Bey tarafından fethedilmiştir. Dolayısıyla Anadolu’ya gelen ilk Türklerin yerleşim yerlerinden birisi ve uç beyliği olması hasebiyle önemli bir yerleşim yeridir. Kastamonu’da yaşayan kültür ve inanışlar kullanılan Türkçe halen özünü korumaktadır. Makalemize konu olan kurt ve geyik inanışları ile ilgili araştırmalarda edindiğimiz izlenim de bu yöndedir. Her ne kadar asırların yıpratıcılığı, restorasyon çalışmaları zaman içinde bazı değişiklikleri türbe vb. yerlerde meydana getirirse de bulunan izler, rivayet/anlatılar Türkistan coğrafyasıyla benzerdir.

Saha araştırmaları ve kaynak kişilerle yapılan söyleşilerden elde edilen veriler Kastamonu’da kurt ve geyik inanışlarının eskiye nazaran yer yer unutulmaya yüz tutsa da halen varlığını koruduğunu göstermektedir. Tarihi süreçte kutsiyet atfedilen mekânlar ve şahışlar ile bağlantılı olan anlatılarda abartma olsa da gerçeklik payının varlığını düşündürücü birçok öge mevcuttur.

Kastamonu’da kurt ve geyik inanışlarının devamının sağlanması doğadaki kaya vb. alanların korunması ile birlikte restorasyon çalışmaları da önemlidir. Restorasyon çalışmalarında yenileme yapılan yerde öncesinde var olan işaret, damgalar ile geyik boynuzları gibi nesnelere muhafaza edilmelidir. Ayrıca eski yer isimleri (Kurt kayası, kurt kaya vb.) korunmalıdır. Bu yerler ve tarihi şahsiyetler, kurt ve geyik inanışlarıyla ilgili anlatılar masal anlatıcılığı gibi belli bir sistem içinde Halk Eğitim merkezi kursları vb. yollarla sistemli hale getirilmeli, tarihi mekânlara başta öğrencilerle olmak üzere ziyaretler sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Eserler

- Aslan, N. (2010). Kurt motifinin Türk menşee efsanelerindeki anlamı üzerine. *Milli Folklor*, 22(87), 72-77.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çiftçi, F. (2018). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserler II (İlçeler)*. Kastamonu Belediye Başkanlığı.

- Dalkesen, N. (2015). Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk kültüründe geyik kültü. *Milli Folklor*, 27(106), 58-69.
- Durmuş, İ. (2007). Arkeolojik kalıntı, buluntu ve yazılı belgelere göre Köl Tigin-Bilge Kağan anıtlıkları ve bu anıtlıklardaki Türk kültür unsurları. *Gazi Türkiyat*, 1(1), 35-77.
- Ergin, M. (1969). *Dede Korkut kitabı*. MEB Devlet Kitapları.
- Ergin, M. (2009). *Orhun abideleri*. Boğaziçi Yayınları.
- Gömeç, S. (2002). Kök bürüler ve arslanlar. *Türk Tarihi*, Şubat 2002, 42-47.
- Günay, Ü., & Güngör, H. (1997). *Başlangıçtan günümüze Türklerin dinî tarihi*. Ocak Yayınları.
- Kalafat, Y. (2000). *Güney Kafkasya-Sosyal antropoloji araştırmaları*. ASAM.
- Kanay, Z., Arslan, R., & Oruç, Ş. E. (2017). Diyarbakır Surlarında ve Ulu Camii'de bulunan geyik figürleri üzerine. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi*, 8(2), 327-334.
- Köksel, B. (1994). *Gaziantep efsanelerinde şekil değiştirme motifi üzerinde*. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu). Adana.
- Mandaloğlu, M. (2013). Türk mitolojisinden Anadolu'ya taşınan kültür: Geyik motifi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 382-391.
- Özcan, T. (2006). *Tarihî Roman vadisinde Aytmatov'un beyaz gemi adlı romanının çözümlenmesi*. II. Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni. Kayseri.
- Özönder, B. S. (1999). *Türkler ne zaman bir millet idi? Kök Araştırmaları*, Güz 1999, 65-92.
- Sayın Alsan, Ş., & Akın, S. (2020). Türk kültür ve sanatında geyik sembolizmi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 215-226. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-08-45-08>
- Tarısever, C., Pamukçu, H., & Saraç, Ö. (2019). *Kastamonu efsaneleri*. Detay Yayıncılık.
- Uçar, Z. (2014). Türk kültüründe geyik ve geyikli baba üzerine gözlemler. *Kültür Evreni Dergisi*, 21, 129-145.
- Yakupoğlu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun sosyo ekonomik tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar*. Gazi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu Ali. *Tarih-i Âli Selçuk*. 15.yy

İnternet Kaynakları

- AA. (2019). *İssiz ormanlarda geyikleriyle yaşayan Türkler: Dukhalar*. TRTHABER. <https://www.trthaber.com/haber/yasam/issiz-ormanlarda-geyikleriyle-yasayan-turkler-dukhalar-409472.html>
- Abayın, A. (2018). *Kurt cinslerinin avlanma biçimleri ve töreleri*. Açıksoz Gazetesi. <https://www.aciksozgazetesi.com/turklerde-kurt-ile-ilgili-inanislar.html>
- Güzelarslan, Ö. (2022), *Seyyid Kurtşeyh Dede ve Devrekâni*. Haberini Oku. <https://www.haberinioku.com/yazarlar/onder-guzelarslan/seyyid-kurtseyh-dede-ve-devrek-ni/28642/>

Hiçyılmaz, M. Ü. (n.d.). *Rize'nin doğu bölgesinde petroglifler, piktogramlar ve damgalar*. Rize Araştırmaları Vakfı. <http://revak.org.tr/urunler/rizenin-dogu-bolgesinde-petroglifler-piktogramlar-ve-damgalar/87>

Kabulgan. (n.d.). Türkçenin Diriliş Hareketi. <https://www.turkcenindirilisi.com/sozluk/kabulgan-s162875.html>

Kişisel Görüşmeler

Bekiroğlu, Şerife: Kuzyaka Emirler köyü, Merkez/Kastamonu (1915?-2013)

Çalışkan, İbrahim: Kuzyaka Karazkuz köyü, Merkez/Kastamonu

Doğancı, Kenan: Kuzyaka Karakuz köyü, Merkez/Kastamonu

Özkan, Ahmet: Kurt Şeyh Mahallesi, Devrekâni/Kastamonu

Özkan, Sevim: Kurt Şeyh Mahallesi, Devrekâni/Kastamonu

Şöy, Nurettin: Ahlat köyü, Benli Sultan Mahallesi, Merkez/Kastamonu

Tüfekci, Ahmet Faruk: Tüfekci köyü, Daday/Kastamonu

EKLER

Ek 1. Kurt kayası, Kastamonu Merkez ilçe Kuzyaka Marzuklar mevki (kurt izi olduğu söylenen kısım okla gösterilmiştir) [Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu].

Ek 2. Kastamonu Merkez ilçe, Kuzyaka Karakuz köyü camii tavan süslemesi, köşelerde kurt dişi motifi olduğu düşünölen şekiller (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu).

Ek 3. Kurt Şeyh türbesi içinde medfun bulunan Seyyid Kurt Şeyh'e ait mezar/sanduka (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 4. Seyyid Kurt Şeyh'e ait Seyyid olduğunu gösterir belge (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 5. Seyyid Kurt Şeyh'in mezarı başında Yazıcıoğlu Ali tarafından (15.yy) aktarılan Kayı boyu damgası ile aynılık gösteren Kayı boyu damgası (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 6. Kurt Şeyh Türbesi mevki, Tekke Camii önünde yer alan kurtların Hıdrellez gibi sayılı günlerde süt içtikleri oluk ve olukta kurtlara ait olduğu (Hacı Sevim Özkan) belirtilen ayak izleri (sağdaki resim) [Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden].

Ek 7. Seyyid Şeyh Veli ve Ahmet Dede kabirlerinin bulunduğu türbe [kümbet (?), Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden].

Ek 8. Seyyid Kurt Şeyh türbesi yanı Alp Başı/Sancak Beyine ait olduğu düşünölen mezar (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 9. Civelekoğlu konağında Kurt başının sembolize edildiği kapı menteşesi, Yaltkaya köyü, Hemşin (Hiçyılmaz, n.d.).

Ek 10. Tahir Bey konağı kapısı kurt başı figürlü olduğu düşünölen mekanizma- sağ tarafa doğru baş ve sağlı sollu gözler- (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu).

Ek 11. Seyyid Kurt Şeyh türbesi girişi (Fotoğraf: Ahmet Bekaroğlu-Halit Özden).

Ek 12. Benli Sultan Külliyesi türbe önu geyik boynuzları (Fotoğraf: Nurettin ŞÖY arşivi).

Ek 13. Haraçoğlu Türbesi girişi, İhsangazi ilçesi Kastamonu (Fotoğraf: Rifat Çakır, Memleket37 kanalı).

Ek 14. Taşköprü Abdal Hasan Türbesi girişi (Fotoğraf: Rıfat Çakır, Memleket37 kanalı).

Ek 15. Taşköprü Yavaşca Sultan türbesi girişi (Fotoğraf: Rıfat Çakır, Memleket37 kanalı).

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Ahilik Kurumu ve Yansımaları: Bolu Mudurnu Ahilik Institution and Its Reflections; Bolu Mudurnu

Seray ALTUNÖZ[✉]

Bolu Bilim ve Sanat Merkezi, Bolu, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 19.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 17.03.2023

Ö Z

XIII. yüzyılda Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın istila hareketi ile birçok esnaf ve sanatkar Türklerinin Anadolu'ya göç ettiği bilinmektedir. Nitekim Anadolu şehirlerinin yeni oluşturulmaya başlanacağı bu dönemde Ahilik teşkilatının böyle bir ortamda kurulduğunu görmekteyiz. 13. yüzyılda Ahi Evran döneminde gelişen Ahilik teşkilatı, yaklaşık sekiz yüz yıl önceden uygulamaya konan ve başarıyla uygulanan mesleki-ahlaki bir örgüttür. Bu çalışmada, genel olarak Ahiliğin fütüvvetten teşkilat haline dönüşmesi, Ahilikle fütüvvetin bağlantısı, teşkilatın oluşumu, anlam ve önemi ele alınmıştır. Ahiliğin toplumun farklı kesimlerine katkıları, toplumsal olarak yansımaları, kurum olmanın ötesinde toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve farklı alanlarındaki çeşitli problemlerine çözüm üretmesi ve sosyal değer yaratmaya yönelik faaliyetleri ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında teşkilatın Bolu Mudurnu'da uygulanması ve Mudurnu örneği üzerinden hareket edilerek geleneklerinin devamlılığı anlatılmıştır. Tarihi İpek Yolu üzerindeki konumu ve ahilik kültürünün yaşatılmasıyla tanınan Osmanlı kasabası Mudurnu, "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti; Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" başlığı ile 2015 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Bu geleneğin en iyi şekilde günümüze kadar uygulanması ile ilgili tespitler de araştırmanın sonucuna yazılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi, Kurum, Kültür, Bolu Mudurnu.

ABSTRACT

XIII. It is known that many tradesmen and artisans Turks migrated to Anatolia with the invasion movement of the Mongolian ruler Genghis Khan in the 19th century. As a matter of fact, we see that the Ahilik organization was established in such an environment in this period when Anatolian cities will begin to be newly formed. In this study, in general, the transformation of this migration from the future of the Ahi into an organization, the connection between the Ahi and the future, the formation of the organization, its meaning and significance are discussed. In addition, the process of starting to implement the organization in Bolu Mudurnu, its impact on different areas of society and the process of deterioration of the institution were described. The social reflections of the Ahi community, its contributions to different segments of the society, beyond being an institution, producing solutions to various problems of the society in social, economic, cultural and different areas, and its activities to create social value have been tried to be explained in detail by acting on the example of Mudurnu. The Ahi organization, which developed during the Ahi Evran period in the 13th century, is a professional-moral organization that was put into practice about eight hundred years ago and successfully implemented. The Ottoman town of Mudurnu, known for keeping the Ahi culture alive, was included in the UNESCO World Heritage Tentative List in 2015 with the title "Mudurnu Historical Ahi City; Witnesses of Ahiism (Bolu)".

Keywords: Akhi Community, Akhi, Institution, Culture, Bolu Mudurnu.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Altunöz, S. (2023). Ahilik kurumu ve yansımaları: Bolu Mudurnu. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 19-34. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1191445>

GİRİŞ

1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapısının Türklere açılmasıyla birlikte, Türkler yoğun olarak Orta Asya'daki anayurtlarından Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Türkler'in Anadolu'ya göçü daha sonra ünlü Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın (1155-1227), Uygur Türkleri'ni ve Çin'i istilaya başlamasıyla birlikte hız kazanmıştır. XIII. yüzyılda başlayan bu göç hareketinde daha önceki göçlerde pek rastlanmayan o dönemdeki Türk uygarlığının önemli merkezlerinde (Buhara, Semerkant, Belh ve Merv gibi) faaliyet gösteren ciddi sayıda esnaf, sanatkâr ve tüccar kesimi de yer almıştır. Dolayısıyla ikinci göç dalgasıyla Anadolu'ya gelen Türkler daha zengin, daha donanımlı ve daha kültürlü insanlardan oluşmaktaydı. Türkmenler Anadolu'da yeni oluşan Türk toplumunun ekonomik, siyasi ve kültürel hayatına yön verecek kişilerdi. Diğer bir ifadeyle birinci göç dalgasında kendini savunma ve kırsalda hayatlarını devam ettirebilme ön planda iken, ikinci göç dalgasında kurulacak medeniyetin tamamlayıcı unsurları olarak şehirlerin ve medeniyetin oluşturulması ön plana çıkmaktadır (Erdem, 2008).

Ahilik teşkilatı böyle bir ortamda 13. yüzyılda Ahi Evran-ı Veli (1171-1261) tarafından Kırşehir'de kurulmuştur (Ersoy, 2012). Bu çalışmada Ahilik Kurumunun oluşumu, fütüvvet anlayışı ve Ahiliğe geçiş ile Bolu'nun Mudurnu ilçesine bu kurumun yerleşmesi, farklı alanlarındaki etkisi ve günümüzde bu etkilerin gelenekselleşip yaşatılması hakkındaki bilgiler araştırılmış ve literatüre katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

AHİLİK KURUMUNUN ANLAMI VE OLUŞUMU

Ahilik, 13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla dek Anadolu'daki esnaf ve sanatkârlar birliklerine verilen bir addır. Kelimenin sözlük, terim ve örgüt olarak türlü anlamları vardır. Ahi kelimesi Arapçadır ve sözlük anlamı 'kardeşim' demektir. Terim olarak ahilik, belli devrede esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade eder. Örgüt olarak ise 13. Yüzyılın ilk yarısından başlayarak 20. Yüzyılın başlarına dek Anadolu şehir, kasaba ve hatta köylerindeki esnaf ve sanatkârlar kuruluşlarının eleman yetiştirme, işleyiş ve kontrollerini düzenleyen bir kurumdur diye tanımlanabilir (Çağatay, 1989). Ancak Arapçada aslında "ahi" biçimi ile tam olarak ahiliğin Anadolu'da anlaşıldığı anlama gelmemiş ve "akı" sözcüğünün Divan-ı Lugat it-Türk'te ve Hibetül-Hakayık'ta aynı anlamda kullanılmış olması bu iddiayı sağlamlaştırmaktadır. İşte bu nedenle "ahi" sözcüğünün başka kökenden olup bu kalıba girmiş olabileceği hatıra gelmiş, ilk kez, ünlü Fransız Türkoloğu J. Deny, eski ve orta Türkçede 'eli açık, cömert, yiğit' anlamlarına gelen 'akı' sözcüğünün söyleniş ve anlam bakımlarından benzeri Arapça 'ahi' sözcüğüne çevrildiğini ileri sürmüştür. Bu konuda bizim kişisel görüşümüz, sözcüğün kökeni Orta Asya'dan gelmedir; yani bu, Türkçe 'akı'dır; fakat Anadolu'da özellikle bütün Türk kurum ve terimlerinin Arapçalaştırılması gayretlerinin arttığı bir çağda Türkçe akı, Arapça ahiye çevrilmiştir (Çağatay, 1989).

'Ahi' Türkmenlere göre, 'sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekârları da bir araya getiren adam'dır. Onlar, ahi'yı başlarına geçirirler. 'Fütüvvet' denen şey de budur. Önder olan adam, bir tekke yaptırarak halı, kilim, kandil gibi gerekli eşyayla donatır orayı. Onun arkadaşları geçimlerini sağlayacak kazancı elde etmek için gün içinde çalışırlar. Kazandıkları parayı ikindiden sonra topluca getirip başkana verirler. Bu parayla tekkenin ihtiyaçları karşılanır, beraber yaşama için gerekli yiyecek ve

meyveler satın alınır. Meselâ o esnada beldeye bir yolcu gelmişse hemen tekkede misafir ederler onu... Ben 'ahı'lardan daha ahlâklı ve erdemlisini görmedim dünyada (İbn Battûta, 2004).

Eldeki kaynakların verdiği bilgilere göre Anadolu'daki ahilik, doğudaki fütüvvetçiliğe benzer bir kuruluş halinde faaliyette bulunmuştur. Başka bir deyişle bu kuruluş, ahilik adı ile bilinen biçimini almadan önce Anadolu'da fütüvvetçilik örgütü halinde faaliyette bulunuyordu. Bu nedenle, fütüvvetçiliğin kökeni ve niteliği anlaşılmadan ahilik anlaşılamaz. Ahilik temel kurallarını fütüvvetçilikten almıştır (Çağatay, 1989).

Fütüvvetin Anlamı ve Tarihçesi

Fütüvvet, Arapça feta kökünden gelmektedir. 'Fütüvvet' yiğitlik, kahramanlık yanında; tasavvuf terimi olarak cömertlik, diğerkâmlık, şefkat, tevazu, mürüvvet gibi çok zengin manaları içerir. Fütüvvetten bahseden eserlere bakıldığında, İslamiyet'in telkin ettiği bütün güzel ahlak esaslarını bulmak mümkündür. Kısaca fütüvvet, her kötülüğü terk etmek ve her güzel huyu her zaman her yerde icra etmektir (Selvi, 2016).

Fütüvvetin tarihçesi beş merhalede incelenmektedir. İslam öncesi Arap kültüründe yâğit, şecaatli, asaletli, cömert ve sehavetli kişiye 'fetâ' derlerdi. Bu dönemin ufuk şahsiyeti olarak Tay Kabilesinden Hatem Tâî zikredilir. İran kültüründe, bu tip insanlara 'cîvan-mert', Türk kültüründe 'alp' denilir. İlk olarak Emevî halifesi Hişam (724-743) zamanında fütüvvet birlikleri kuruldu. Daha çok askerî ve İdarî mahiyet arz eden ve ayyar, şatır, fütüvved gibi simlerle anılan bu ilk fütüvvet mensubları halk tarafından kabul gördü. Bu dönem 1. merhale olarak nitelendirilebilir. 2. merhale dönemi fütüvvetin, sûfilikle yeni bir muhteva kazandığı dönemdir. 3. merhale dönemi, fütüvvet teşkilatının Abbâsîler eliyle yeniden organize edildiği dönemdir. Fütüvvetin dördüncü merhalesi Anadolu'da yeni şekil alan ahilik teşkilatıdır. Fütüvvetin beşinci merhalesi olarak loncaları görmek mümkündür. Osmanlı'da esnaf loncalarıyla ilgili en eski kaynaklara 14. asırda rastlanmaktadır (Baltacı, 2010).

Fütüvvetten Ahiliğe Geçiş

Abbasi halifesi Nasır Lidinillah'ın (1180-1225) Bağdat çevresinde fütüvvetin piri olarak şöhret bulmuş olan Abdülcebbar B. Salih adındaki bir şeyhden 1182 veya 1183'de şalvar giymesi ve yine Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'a fütüvvet şalvarı giydirilmesiyle, bu kurum kılık değiştirerek ve kendine has bazı özelliklerle donatılarak ahiliğe dönüşmüştür (Gündüz, 1994). Temelleri ilk İslamî dönemlerde atılan Ahilik, kötülükle mücadele etmeyi temel ilke olarak seçen önemli bir iyilik hareketidir. Ahilik adlı sivil toplum kuruluşuna mensup kişiler, makam ve servet peşinde koşmayan cömert insanlardır. Doğruluğu temel ilke olarak kabul eden Ahiler, İslam kardeşliğini, sosyal hayata yansıtılmışlardır. Hanefî mezhebinin kurucusu İmâm-ı A'zam EbûHanîfe, Ahiliğin ilk bilgeleri arasında gösterilebilecek önemli bir şahsiyettir (Güneş, 2018).

AHİLİK KURUMUNUN ETKİLERİ

Ahilik teşkilatı ele alındığında sadece ekonomik yönü olan bir teşkilat olmayıp aynı zamanda toplumun çeşitli sosyokültürel ihtiyaçlarını da karşılayan böylece sosyal değer yaratıcı bir teşkilat olduğu görülmektedir. Ahilik teşkilatı kapsamında, toplumda yaşlı ve yoksullara yardım, çeşitli eğitim faaliyetleri, sanatkâr yetiştirilmesi, hatta savaş

zamanında ihtiyaç duyulduğunda orduda aktif olarak görev alınması gibi sosyal faaliyetler ilk akla gelen örneklerdendir (Durak, 2016).

Ahilik Kurumunun Ülkelerin Örgütlenmesine, Askeri Alana Etkisi

Baha Veled daha Bağdad'dan hareket etmemiştir ki, Cengiz'in beş yüz bine yakın Moğol askeriyle Belh'i muhasara etmiş olduğu ve Horasan'ın bu kadar şehrini harap ve yağma ettikleri, sayısız esir aldıkları haberi geldi (Eflaki, 1995).

Moğol askerleri, Larende (Bugünkü Karaman) yolundan giderek Akdeniz sahillerine kadar Karamanlı ve asi haydutlarını takip etmeye karar verdiler. O bölgeye varınca Ermenek Türklerinden çok sayıda kimseyi esir alarak, bol miktarda mal ve sayısız hayvan ele geçirdiler. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev ile Sahib Fahreddin de Konya tarafına hareket ettiler. Oraya varınca Karamanoğulları ile savaşa hazırlanmakla meşgul oldular. Paralı askerlerden, Konya ahilerinden ve Moğol askerlerinden oluşan bir grupla harekete geçtiler. Mut Ovasına (İçel) vardıkları zaman 50 Moğol ile 50 Müslümanı önden gönderdiler. Karamanlı Mehmet Beğ'e öldürücü bir ok saplandı ve diğerleri gibi onun da başı gövdesinden ayrıldı. Onlara güvenerek Sultan'a isyan etmiş olanlara göstermek için kelleleri kalede dolaştırıldı (İbn-i Bibi, 1996).

Anadolu'nun istilası ve İlhanlı tahakkümü altına girdiği dönemlerde Moğollara karşı en önemli mücadeleyi veren zümre şüphesiz Ahilerdir. Anadolu'da var olan dini ve tasavvufi zümrelerin Moğollara bakışlarında önemli farklar, fikir ayrılıkları ve değişkenlikler bulunmaktadır. Ancak Ahiler istilanın başlangıcından itibaren Moğol tahakkümüne cephe almış, her alanda mücadele etmişlerdir. Ahilerin bu tutumunda birçok önemli sebepler göze çarpmaktadır. İstila döneminde Moğolların Müslüman olmamaları, fütüvvet teşkilatının başı sayılan Abbasi halifeliğini yıkarak halifeyi öldürmeleri, İslam dünyasına karşı zalim tutumları ve İlhanlıların ilk dönemlerindeki İslam karşıtı dini siyasetleri gibi birçok dini sebepler sayabiliriz. Bu tutumlarında fütüvvet teşkilatına rabit Selçuklu ailesine olan bağlılıkları, Alâeddin Keykubat ve II. İzzettin Keykavus'un ahilerle olan iyi ilişkileri, Ahi Evren'in Moğollar tarafından öldürülmesi gibi önemli siyasi sebepler de göz önüne alınmalıdır (Akkuş, 2018).

Nekde'den (=Niğde) Kaysârya'ya (=Kayseri) doğru yola çıktık. Anadolu topraklarında ele geçirilen yerleri Irak hükümdarı adına yöneten Alâeddîn Ertenâ Bek'in hatunlarından biri de bu şehirde ikamet ediyor. Bu hatun, Ertenâ'nın kadınları arasında iyi kalpliliği ve cömertliği ile tanınmış olan Togay Hatun'dur. Huzuruna çıktığımızda bizi ayakta karşıladı; güzel sözler söyleyerek selâm verdi, hemen yemek hazırlanmasını emretti. Böylece yemeğe kaldık. Hükümdar bulunmadığı takdirde şehirde ahıların idareyi ellerine almaları yaygındır (İbn Battûta, 2004).

Osman bir bölgeyi ele geçirdikten sonra bu ülkeyi nasıl örgütleyeceğini ahîlerden ve fakılardan sormaktadır. Fakılar İslâm hukukunu, İslâm kurumlarını bilen insanlar olarak gazî önderi yönlendirici bilgiler sağlamaktadır (İnalcık, 2016).

Ahilik Kurumunun Dini Hareketlere Etkisi

Ahî, gerçek bir Müslüman'da bulunması gereken bütün vasıflara haiz olacak, dinin bütün icaplarını yerine getirecektir. O çalışan, kazanan ve fakirlere yardım eden iman sahibi bir insandır. Ahîlere göre, dinî olan görevlerden başka, kişilerin Allah'ı hoşnut etmek için yaptığı her fiil de bir ibadettir. Bu amaçla fert ve toplum yararına

gerçekleştirilen her olumlu davranış dinî ve manevî bir anlam kazanır. Bu anlayış sebebiyle iş yerleri, onların ibadet yerleri olarak bilinir. Ahînin iş yeri Hak kapısıdır. Bu kapıdan hürmetle girilir, saygı ve samimiyetle çalışılır, helâlinden kazanılır ve helâl yerlere harcanır. (Sancaklı, 2010).

Anadolu'daki Bâtınîlerin büyük kısmı, Anadolu ile fikrî ve ticârî münâsebetleri pek sıkı bulunan ve eskiden beri Bâtınıyye akidelerine bir sığınak olan Sûriye'den gelmişlerdir; zâten Sûriye'de, tasavvuf perdesi altında birtakım bâtınîler'in bulunduğu biliyoruz (Köprülü, 1976). 15. yüzyılda kurulmuş ve yerleşmiş olan Bektâşîlik'in ilk yerleştiği zamanlarda bile Bâtınî bir mâhiyet aldığını söylemiştik. Babaîlik, Ahilik, Abdallık gibi üç çeşit mesleğin karışmasından oluşmuş bir tarikat olmuştur. Ahlâkî bir mâhiyeti hâiz olan manzumeler de Bektâşîlerde çoktur. Bektâşîlerdeki ahlâk telâkkisi, gerek mâhiyeti ve gerek kaynakları bakımından çok ehemmiyetlidir (Köprülü, 1976). Bu mistik tarikat ve teşkilatın fütuhâtı başarmak için Osmanlı ordularına yalnız teşkilatlı ve imanlı muharip temin etmekle kalmayıp, bu misyoner dervişlerin dinî ve sosyal propagandası ile de halk kütleleri arasında çok faal bir maya gibi faaliyete geçerek, o memleketin sosyal bünyesinde, siyasî kuruluşunda büyük yenilikler yapmak için müsait kaynaşmayı yaratmakta, temsil ve fütuhât işlerini kolaylaştırmakta âmil oldukları da muhakkaktır. Rum ilinin İslamlaşmasında bu misyoner derviş gruplarının oynadığı rol, herhalde büyüktür (Barkan, 1942).

Ahilik Kurumunun Ekonomik Hayata Etkisi

Eskiden beri Anadolu'da Türklerin yaşadığı yerlerde her esnafın 'Esnaf vakfî', 'Esnaf sandığı' ve 'Esnaf kesesi' adıyla bilinen karşılıklı yardımlaşma ve sosyal güvenlik sandığı mevcuttu. Bu bağlamda Ahilik teşkilatı yardımlaşma sandığı da denilen orta sandık oluşturmuştu. Orta Sandık, bir şehirde ve kasaba-da her ana meslek kolu için ayrı ayrı kurulurdu. Ahilik teşkilatında karşılıklı bir sosyal yardımlaşma ve güvenlik sandığıdır. Bu sandık üyelerini tefecilerden korur ve onlara hammadde temin ederdi. Esnaf mal satışından elde edilen gelirin belirli bir yüzdesini sandığa bağışlardı. Diğer taraftan yamak, çırak ve kalfaların terfîinde de belirli bir yüzde ödenirdi. Ayrıca sandığın mülk gelirleri ve çeşitli bağışlarda sandığın diğer gelirlerini oluşturmaktaydı. Yeni ustaya dükkân açabilmesi için esnaf arasında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulan orta sandığından yardım yapılır ve sermayeye ayrıca kendi ustası da katkıda bulunurdu. Bireylere çıraklık ve kalfalık dönemlerinde geleceğe yönelik umut verilir ve hedef gösterilirdi. Böylece bireylerin gelecek endişeleri ortadan kaldırılarak boşlukta kalmaları engellenir ve gerçekleştirilebilir bir amaç doğrultusunda çalışmaları sağlanırdı (İrmiş, 1998).

Ahilik Kurumunun Sosyal Hayata Etkisi

Ahilik ahlaka çok önem verir. Ahiliğin olduğu yerde kardeşlik, eşitlik, özgürlük, bağımsızlık, sevgi, adalet, dirlik, düzenlik, güzellik, yararlılık gibi yüce vasıflar vardır. Ahilik; iş birliği içinde, mutlu iş ve yaşam anlayışı; daha dürüst, daha sade, daha sakin, daha özgün tempoyla evrensel etik ilkelere sabırlı bir yaklaşımdır. Sağlıklı aile, komşuluk ilişkileri, içten dostluklar, sosyal iletişim, dayanışma, güçlü güven duyguları ve toplumsal bağlar bütünlüğüdür. Ahî yönetmeliği konumunda olan Fütüvvetnâmelere göre; Ahî, helâlinden kazanmalıdır. Hepsinin bir sanatı olmalıdır. Yoksul ve düşkünlere yardım

etmeli, cömert olmalıdır. Âlimleri sevmeli, hoş tutmalıdır. Fakirleri sevmeli alçak gönüllü olmalıdır. İyi kimselerle sohbet etmelidir (Selvi, 2016).

13. yüzyılda kurumsallaşmaya başlayan ve Türk iktisadi hayatında önemli bir rol oynayan Ahi Teşkilatı 16. yüzyıldan itibaren çeşitli nedenlerle yavaş yavaş çözülmeye başlamıştır (Ekinci, 1989). Bununla birlikte bazı yansımaları günümüzde de görmek mümkündür. Örneğin, 13. yüzyıl sonlarında Denizli’de Ahiliğin kurucularından biri olarak bilinen Ahi Sinan’a atfen ‘Ahi Sinan Sofrası’ adı altında esnafın her yıl bahar ayında on binlerce kişiye yemek vermesi, demirci kalfasının ustalığa terfisini canlandıran sembolik peştamal bağlama törenlerinin yapılması, halk pazarlarının sabahları dua ile açılması gibi (Durak & Yücel, 2010).

Ahilik Kurumunun Kültürel Hayata Etkisi

Deyimler ve atasözlerinden bazıları Ahilik geleneğinin etkisiyle kültürümüzde yerini alarak gelişme imkânı bulmuştur.

Eski Türklerin genelde konar-göçer olmaları nedeniyle kişilerin servet biriktirmeleri sınırlı olmuştur. Eğer toplumda servet biriktirenler olursa, onların ihtiyaçlarından fazla bu mal ve servetlerini bir şölen çerçevesinde halka dağıtmaları söz konusudur. Han ve beylerin statülerinin yükseklikleri sahip oldukları mal ve servete sahip olmakla değil, bunun ne kadarını halka dağıttıkları ile ölçülürdü. Bu geleneğe ‘dağıtımcı (yağmalı) toy’ geleneği adı verilmektedir. Buna benzer biçimde ‘Başakçılık’ geleneği denilen ve tarımla uğraşların tarla, bağ ve bahçelerinde yetişen ürünlerin bir kısmını fakirlerin toplamaları için bağ ve tarlalarda bırakmaları gibi gelenekler söz konusudur (Eroğlu, 2015).

“Yiğitlik vura vura (hak ve hakikat adına) ağalık vere vere olunur” atasözümüz bu duruma güzel bir örnektir. Berat Demirci ise kültürümüzdeki yiğit kişiyi, “Yiğit alınının terinin karşılığını yiyen, az olduğunda paylaşılan çok olduğunda dağıtandır. Yiğit, el için değil hak için eyleyendir” biçiminde tanımlamaktadır (Demirci, 2010). Sekiz asırdan beri Müslüman Türkler arasında kullanılmakta olan “Pabucun dama atılması” deyimini örnek bir ahi uygulamasından kalmadır. Ahiliğin kurucusu ve esnaf ve sanatkârların piri olan Ahi Evran, ayakkabıcı esnafının bulunduğu çarşıdan geçerken onların yaptığı ayakkabıları inceleyerek, hileli gördüklerini kesip dama atar, dükkân kapatılır ve ayakkabı ustasının peştamalı kapının kilidine bağlanırdı (Erdoğan, 2019).

Ahilik Kurumunun Bozulmasının Nedenleri

Ahilik teşkilatının gerileme ve çözülme nedenlerini birkaç başlık altında toplamak mümkündür; Birinci neden, genel olarak toplumsal ahlakın, özel olarak da iş ahlakının bozulmasıyla birlikte esnaf, halkın gözünde itibar kaybetmeye başlamıştır (Durak & Yücel, 2010). İkinci neden, İmparatorluğu’n Kanuni’den sonra duraklama ve gerileme sürecine girmesiyle birlikte savaşlardan elde edilen ganimet gelirleri kesilmiş ve savaşların çok yüksek olan maliyetleri esnafa konan vergilerle karşılanmaya çalışılmıştır (Erdem, 2008). Üçüncü neden, Ahiliğin sanayi devrimine ayak uyduramaması ve makineli üretime geçememesi en önemli gerileme nedenlerinden birisini oluşturmaktadır (Durak & Yücel, 2010). Dördüncü neden, sermaye birikiminin yetersiz oluşudur. Esnafın üretim yoluyla zenginleşmesi, diğer bir deyişle sermaye birikimi de söz konusu olmuyordu (Durak, 2016).

Beşinci neden, köyden şehre göçün artmasıdır. Bu durum gerekli niteliklere sahip olmayan kimselerin esnafın arasına katılımı, esnafın ürettiği malların kalitesini düşürerek ve standartlarını bozarak esnafa olan güveni ve iş ahlakını olumsuz etkilemiştir (Erdem, 2008). Altıncı neden, Mustafa Reşit Paşa tarafından 1838’de imzalanan Osmanlı-İngiliz Serbest Ticaret Antlaşması’dır. Bu antlaşma ile ülkemiz Avrupa’nın açık pazarı haline gelmiş, Türk esnaf ve sanatkârları çok zor durumda kalmış ve Ahilik teşkilatının çöküşü hızlanmıştır. 1861’de 25 milyon altın borç varken bu borç 1876’da yani 15 yıl sonra 200 milyon altına çıkmıştır (Çalışkan & İkiz, 1993).

BOLU MUDURNU’DA AHİLİK

Kastamonu, Selçuklular devrinde Bizans’a karşı yürütülen gaza faaliyetlerinde askerî-siyasi-kültürel açılardan ‘Uc’ merkezi olarak öne çıkmış önemli bir Anadolu kentidir. Kastamonu, XIV. yüzyılda Anadolu’nun büyük ve müreffeh kentlerinden biri haline gelmiştir. Bunda bilhassa Ahilerin bölgedeki şehir ve kasaba merkezleri ile ulaşım yolları üzerinde tesis ettikleri tekke-zâviyelerin büyük rolü olmuştur. Selçuklu ve Beylikler devrinde Sinop, Çankırı ve Bolu yöreleri de Kastamonu ‘Uc’ merkezinin etkisi altında kalmıştır (Yakupoğlu, 2009). Bilindiği gibi Bolu, Anadolu’nun en güzel coğrafyalarından birisinin üzerinde, doğal güzellikleri ile ünlü bir şehrimizdir. Ankara ve İstanbul gibi iki anakentin ortasında yer alan, tarihi İpek Yolu’nun Göynük ve Mudurnu ilçelerinin üzerinden geçtiği bilinen Bolu ili son derece zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. “Tarihi eski Osmanlı İpek Yolu, Göynük Suyu Vadisini izler, Bolu’dan sonra Gerede-Tosya-Osmancık üzerinden Amasya’ya varır ve Kelkit Suyu vadisini izleyerek Erbaa-Koyulhisar üzerinden Erzincan’a erişir” (İnalcık, 2004).

Malazgirt Zaferini takiben kesif bir şekilde Anadolu’ya yayılan Türkmen nüfusu, bilhassa Batı Anadolu’da birikmiştir (Taş, 2017). Osmanlı ordusu veya devrin ifadesiyle Bolu Sancağı; Kuzey Batı Anadolu’da, batıda Sakarya Nehrinden doğuda Sinop’a kadar uzanan ve Karadeniz kıyıları ile hinterlandını kaplayan coğrafya üzerinde yer alır. Tarih kaynakları bu bölgeyi Kocaeli, Hüdevendigar (Bursa), Bolu, Çankırı ve Kastamonu sancakları bulunmaktadır. Bu yöre Osmanlı Devleti’nin kuruluş ve ilk yayılış coğrafyasıdır (Taş, 2017). Tarihi İpek Yolu ve diğer önemli yolların kavşağında bir ticaret merkezi ve askeri menzil olarak gelişen Mudurnu, Erken Osmanlı döneminin önemli bir Ahilik-esnaf kenti ve kültür merkezi olarak yükselmiş ve 20. yüzyılın yurtsever bir Cumhuriyet şehri olmuştur (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015).

Mudurnu’da Ahilik Kurumunun Sosyal Hayata ve Paylaşımçı Kültüre Yansımaları

Mudurnu’da Ahilik kurumunun ilk kez görülmesi ve yerleşmesi Ahi Evran değil, Şeyh Edebalı aracılığıyla olmuştur. Edebalı’nın Nevşehir’de yaşadığı düşünülmekte, ardından da Eskişehir’e geldiği bilinmektedir. Mudurnulular arasında olan seyyah ve gezginlerden bir kısmının burada Şeyh Edebalı ile karşılaştığı bilinmektedir. Mudurnu esnafının üretim yaptığı Arasta Çarşı’da düzenin sağlanması amacıyla Ahiliğin esnaf kuralları öğretilmiş ve uygulanmıştır (M. Cantürk, *kıssal görüşme*, 28 Aralık 2022).

Zâviyeler, geceleri beysus adı verilen şamdanın içindeki yağ sayesinde aydınlatılmıştır. Kış günlerinde bu binalarda barınanların ısınma ihtiyacı da zâviyeyi yaptırımlar tarafından düşünülüp, mesele çözüme kavuşturulmuştur. İbn Batuta’nın

Bolu'ya indiğinde kaldığı zâviyenin ısınma sistemi bu duruma örnek gösterilebilir. Buna göre, tekkenin her bir bölümünde ocaklar bulunmakta olup, bunlar kış boyu devamlı yakılı tutulmaktadır. Öyle ki binada geceleyenler, üzerlerinde tek kat elbise kalıncaya kadar soyunarak ocak (buhayrî-buhara) başında ısınabilirlerdi. Ocağın bacası sayesinde duman binanın içine dağılmaksızın dışarıya çıkmaktadır. Zâviyedeki Ahi dervişleri, İbn Batuta tarafından kerem sahibi ve cömert, yabancılara, gariplere büyük şefkat ve muhabbet gösteren, gelene geçene yardımlarını esirgemeyip, bunları kendi hısımları imiş gibi kucaklayan sonsuz sevgi dolu dervişler olarak tasvir edilmişlerdir. Aynı dönemde Bolu'dan daha büyük ve gelişmiş olan Kastamonu ve kazalarında da aynı sistemle faaliyet gösteren zâviyeler bulunmakta idi (Yakupoğlu, 2009).

Cuma namazı vaktinde Muturnî (=Mudurnu) kasabasına girerek bir ahi tekkesine indik ama yolcusu çoktu buranın; hayvanlarımızı bağlayacak bir yer bulamadık! Önce Cumayı kıldık. Bir yandan kar ve soğuk, öte yandan bineklerimizi bırakacak bir yer bulamamanın sıkıntısı içinde yöre halkından bir hoca ile tanıştık; selâm verdi ve Arapça bildiği anlaşılınca sevincim bir kat daha arttı! Çarşıya gittik, bir dükkâna vardık. Adamdan 'semen' (=Arapça yağ) istedik. Bize beklememizi işaret etti ve orada duran çocuğu gösterdi. Parayı ona verdik. Aradan bir saat kadar geçtikten sonra çocuk bir balya 'tibt'le (=saman) geri geldi! Bunları alacağımızı, ama yağ da istediğimizi tekrarladık. Bu lafım üzerine satıcı: "İşte semen budur!" cevabını verdi! Anlaşıyor ki Arap dilindeki 'tibt' sözcüğünün karşılığı Türkçe samandır. Oysa Arapçadaki 'semen'in karşılığı Türk dilinde 'rûgân'dır (=yağ). Biz Arapça 'semen' deyince onlar saman getirdiler oysa yağ anlamına gelen rûgân kelimesini söylemeliydik (İbn Battûta, 2004).

İbn-i Batuta Mudurnu'dan (Muturni) beraberindekilerle birlikte şiddetli akan bir ırmağı aşarak Bolu şehrine girerek bir ahi tekkesine inmiştir. İbn-i Batuta konakladığı bu zaviye hakkında kıymetli bilgiler vermiştir. Zaviyenin her bir odasında ayrı ayrı ocakların yandığını ifade etmektedir. Ayrıca bu ocaklardan çıkan dumanın kimseye zararı dokunmadan bacalar yoluyla dışarı atıldığından bahsetmiştir. Bu bacalara dumanı bahari (tekili bahari) denildiğini yazmıştır. Zaviyede konaklayan İbn-i Batuta burada çeşitli yemek ve meyvelerin ikram edildiğinden bahsetmiştir (Yakupoğlu, 2007).

7. sınıf Türkçe ders kitabında Anadolu'daki konukseverlik geleneğiyle ilgili bilgilere yer verilen "Anadolu'da Konukseverlik" başlığını taşıyan metinde konukseverliğin temeli Ahi geleneklerine dayandırılır. "Konuğuna yiyecek bir şey veremezse oynayarak eğlendiren" Anadolu insanına ve geleneksel konukseverliğimize dikkat çekilir (MEB, 2005). Bununla birlikte bazı yansımaları günümüzde de görmek mümkündür. Mudurnu Cuma Esnaf Duası sırasında, duaya katılanlara hayırseverler tarafından küçük dilimler halinde hayır ekmeği ve katık ikram edilir. Bu gelenek yaklaşık olarak 700 yıldır devam etmektedir (Süme, 2013). Bu ekmekler yemek kültüründeki paylaşımcı anlayışın en güzel yansımasıdır.

Bolu şehrinin günümüzdeki Ahilik felsefesi, tarihi İpek Yolu ve diğer önemli yolların kavşağında bir ticaret merkezi ve askeri menzil olarak gelişmesi ile ilgilidir. Bu nedenle Ahilik felsefesinin Bolu'ya yerleşmesi bu yolun etkisi iledir. Türk mutfağı, Türkiye'nin ulusal mutfağıdır. Osmanlı kültürünün mirasçısı olan Türk mutfağı, hem Balkan ve Ortadoğu mutfaklarını etkilemiş hem de bu mutfaklardan etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir örneği de yoğurt kuru, keş peyniri gibi isimlerle anılan kuruttur.

Türkçe bir kelime olan kurut; kurutmak kökünden gelmektedir. Bu deyiş Moğollar tarafından Türklerden alınarak kullanılmıştır. Ayrıca 18. yüzyılda Orta Asya’da seyahat eden Avrupalı elçiler, kendi yayınlarında kurutu ‘grut’ diye yazmışlardır. ‘Savaş azığı’ ya da ‘kış azığı’ diye de bilinen kurut deyişi Selçuklu döneminde ‘kurutluğ kişi’ yani ‘kurutu olan kimse’ sözüyle bir atasözü haline gelmiştir (Ögel, 1978).

Bolu’ya bağlı köy ve yaylalarda halen ‘keş’ adı verilen kurutulmuş yoğurt benzer bir ürünün üretimine rastlanmaktadır. Keş yapımında çoğunlukla inek sütü kullanılmaktadır. Geleneksel yolla keş yapımında, önce inek sütünün kaymağı alınıp kaynatılmakta ve uygun sıcaklığa soğutulmuş yoğurt mayalanmaktadır. Oluşan yoğurt soğutulmakta ve bez torbaya aktarılmaktadır. Bez torbada bir gece süzülen yoğurt tuzlandıktan sonra elde edilen çökeleğe değişik şekiller verilerek kurutulmaktadır. Başka bir yapım şeklinde ise yoğurdun yayıkla çalkalanmasından sonra geriye kalan ayranın ısıtılmasıyla çökelek elde edilmekte ve ardından çökeleğin süzülmesi, tuzlanması ve şekil verilerek kurutulmasıyla ‘keş’ elde edilmektedir. Bu üretim şekillerinden başka ‘katık keşi’ de yapılmaktadır (Coşkun vd., 2008). Şehrimizde kurut ile yapılan yemekler, toplu yemek sofralarında, önemli gün ve gecelerde halen önemini korumakta ve paylaşımcılığın en güzel örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlimizin şirin ilçesi Mudurnu ‘Kaşık Sapı’ isimli mantı ile Coğrafi İşaretli Ürün almaya hak kazandı. Ülkemizde her geçen gün önemi ve sayısı artan coğrafi işaretli ürünler listesine ilçemizden bir ürün daha dâhil oldu. Daha önce ilçede ‘Mudurnu Bal Kabaklı Gözleme’siyle coğrafi tescil almıştı. Bu ürünlerin Mudurnu’nun yemek ve sofrası kültüründe çok önemli bir yeri vardır (Beykoz, 2021). Bahsedilen Mudurnu ‘Kaşık Sapı’ keş ile yapılan bir yemek çeşididir. Ahiliğin günümüzdeki yansımalarından biri olan bu yemek, toplu sofralarda paylaşımcı kültürün bir devamı olarak tüketilmektedir (E. Şenkal, *kişisel görüşme*, 27 Aralık 2022).

Atalarımızdan kalan ve bugün de varlığını sürdüren geleneklerden birisi de ‘Birikme Geceleri’dir. Birikmeler; gençlere sosyal yaşamın kurallarının öğretildiği ve aynı zamanda doğaçlama olarak yöresel ağızla gösteri sanatlarımızdan birisi olan ‘orta oyunları’nın sunulduğu, yöresel halk oyunlarının oynandığı bir aktivitedir. Yöresel sorunların konuşulduğu, çözüm yollarının arandığı ve köylü vatandaşlar arasındaki sevgi-saygı-güven duygusunun pekiştirildiği sosyal bir birlikteliktir (Mudurnu Belediyesi, 2019). Ahiliğin eğitime katkısı çok fazladır. Meslek eğitiminde gençler ustasının yanında sadece mesleği değil, toplumsal ilişkileri ve ahlak kurallarını öğrenmekteydi. Bunun yanında ‘birikme’ denilen enstrüman çalmanın öğretildiği toplantılar yapılmaktaydı. Mudurnu’da ud, kaval, ney, kanun çalma öğrenilmekteydi. Esnaf gruplarının 8-10 tane birikmesi olmaktadır. Mudurnu’da bu nedenle Ahilikle birlikte bando takımı da oluşturulmuştur. 1934 yılında Atatürk Bolu’ya geldiği zaman Bolu’da kullanılan bando takımı Mudurnu’nun bando takımıdır. 15-20’ye yakın müzik aleti çalınabilmekteydi (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Ahiliğin süregelen bir etkisi olarak, esnaflar, herhangi bir nedenle dükkândan ayrılmak zorunda kalırlarsa, dükkânın kapatılmasının gelen müşteriye ayıp olacağını düşündükleri için, dükkânlarını açık bırakmaktaydı. Dükkânın önüne gelen kişinin oturması için de bir iskemle bırakmaktalardı. Dışarıda sergilenen teşhir ürünleri, malzemeleri geceleri kesinlikle toplanmaz, hırsızlık olayı olmazdı, güven ve saygı gibi toplumsal değerler halen devam etmektedir. Evlerde de anahtarlar kapının üzerinde

durmakta, geceleri bile kapıda asılı bırakılmaktaydı (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022).

Mudurnu’da Ahilik Kurumunun Ekonomik Hayata Yansımaları

Gerede ve çevresinin coğrafi açıdan yüksek bir yayla konumunda olması ve burada yağış şartlarının uygun olması nedeniyle gür bir bitki örtüsünün mevcudiyeti, burada halkın geçimini sağlaması için ziraatle hayvancılığı birlikte yürütmeyi mümkün kılmıştır. Böylelikle bu beslenen hayvanların derilerinin de çokluğu burada tabaklık sanatının doğmasına yol açmıştır. Gerede’de deri sanayisinin tarihçesi çok eskidir. 1354 tarihinde Gerede’nin Orhan Gazi tarafından Osmanlı topraklarına katılmasıyla bu civara yerleşen Ahiler, debagat (dericilik) sanatını Gerede ve çevresine yaymışlardır (Kaşmer, 2000). O tarihlerden bugüne kadar dericilik sektörü Gerede’de devam etmektedir (Güldür, 2016). Ahiler Mudurnu’ya da debagat sanatını yaymışlar, ancak zaman içerisinde Mudurnu’da yemenicilik gibi dericilik de tamamen yok olmuş meslekler arasına girmiştir (*Mudurnu’nun Fark Edilemeyen Güzellikleri*, 2011).

Kalfalıktan ustalığa geçişi simgeleyen şet kuşanma, diploma töreni Esnaf Duasından sonra yapılmaktaydı. Kalfa hangi meslek grubundansa bütün ustaların onayı alınarak kuşanma olmaktadır. Bahsedilen kuşanma peştamal bağlama töreni olarak geçmektedir (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde düzenlenen Yılın Ahi Babası yarışmasında; Mudurnu esnafından Mehmet Şenkaya, Yılın Ahisi seçilmiş ve Kırşehir’de yapılan törende, dönemin Başbakanı Sayın R. T. Erdoğan’dan plaketini almıştır. 22 Şubat 2015’te ebediyete uğurladığımız Mehmet Şenkaya; Mudurnu’da hâlâ yaşayan Ahilik Kültürünün, yaşatılmaya çalışılan el sanatlarının bir simgesiydi. O simgede; el sanatına emek veren, Ahilik geleneğini yüreğinde taşıyan onlarca emekçi, onlarca zanaatkâr var (Mudurnu Belediyesi, 2015).

Terzilik, demircilik, dericilik, süpürgecilik, ayakkabıcılık gibi esnaf pirleri denilen ustalar örnek alınmakta; dualar sırasında bu sanatkarların ismi söylenmekte, Ahilerin babası çarşıya getirilen tuz, pamuk, deri gibi ürünlerin kalitesini kontrol edip fiyatını belirlemektedir. Ayrıca Ahi babası ve kahyası tüketiciden şikayet alırsa, ürünü inceler, ürünü kötü yaptığı tespit edilen esnaf uyarılırdı. Bu uygulamanın günümüzdeki yansımaları tüketici haklarının ortaya çıkması şeklindedir (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Mudurnu Çarşısındaki dükkânların çoğunun iğne dükkânı olduğu belirtilirken bölgede önemli bir iş olan iğnecilikten ayrıntılı olarak bahsetmektedir. 17. Yüzyılın yarısında yaklaşık 1100 iğneci tezgâhından söz edilir. İğneci dükkânı olmayan bazı kimselerin bu işi evlerinde yaptığı ifade edilmiştir. Kız iğnesi denilen küçük bir nakış iğnesinin her yerde beğenildiğini ifade eden Evliya Çelebi “ben dahi hayran kaldım” diyerek iğnenin özel olduğunu vurgulamaktadır. Öğle küçük iğne ile ince iş yaparlar ki, iğne deliğinden beş yüz yıllık yol olan göğü seyredenin gözü ermez diyerek iğnenin özelliğini belirtmektedir. İğnenin gayet ucuz olduğunu ve fiyatı konusunda bize bilgi veren seyyah, iğnecisine göre en iyisinin onu bir akçeye, en adisinin yirmisi bir akçeyedir demiştir. Burada yapılan iğnelerin Rum ve Hint ülkelerine kadar gönderildiğinin seyahatnamede belirtilmesi iğneciliğin o dönem için önemli bir sanayi kolu olduğunu göstermektedir. Kâtip Çelebi, Cihannüma adlı eserinde İstanbul’daki iğnecilerin de

Mudurnulu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mudurnu o dönemlerde dar-ı suzen (iğneciler şehri) olarak da biliniyordu (Gümüşdoğrayan, 2014).

Bacıyan-ı Rum, genç kızlara evinde ya da mahallesinde üretim yapmayı, dokuma yapmayı öğreten bir alt kuruluş. Bu sayede günümüzde bunun etkisi olarak Mudurnu'da iğne oyacılığı muhteşem bir şekilde yapılıyor. Dünyanın en iyi iğne oyacılık merkezi buradadır. Sonrasında Çin ülkesi gelmektedir (M. Cantürk, *kişisel görüşme*, 28 Aralık 2022).

Mudurnu kadınlarının yaptıkları iğne oyaları, canlı bir çiçek gibidir. Bu oyalara verilen isimler bile, kadınların kendi yaşamlarından alınmıştır. Örneğin: Kaynana Dili, Şehriman Tepesi, Karaaslan Çiçeği, Kaynana Yüreği, Hanım Göbeği, Hercaıl Oya, Kiraz Oya, Karanfil, Elti Eltiye Küstü, Türkân Şoray'ın Kirpiği, Meşe yaprağı. Mudurnu Kadını; Anadolu Kadınının iç dünyasını, onların yürek çırpıntılarını el işlerinde, özellikle iğne oyalarda çok güzel yansıtıyor. Mudurnu kadınları; iğne oyalarıyla, dantellerle, kanaviçelerle, bez dokumalarla konuşuyorlar. Varsınlar sağ olsunlar dünya durdukça. Öpülesi elleri dert görmesin hiçbirinin. Mudurnulu kadınlar bunlardan başka; Mudurnu bebeği, çeşitli dantel- iğne oyasından örtüler, anahtarlık ve buzdolabı süsleri, seccade, süs patikleri, yelekler, şallar, örme perdeler ve perde uçları ve ayrıca değişik amaçla kullanılan tığ işleri de yapmaktadırlar. Kızların çeyizlerinde onlarca iğne oyalı cember (yemeni) bulunması, âdettendir. Bunların hepsini kullanmak gerekmeseyse bile, gelecek nesle hatıra kalsın diye sandıklarda saklanır. Her anne, annesi- kayınvalidesi tarafından kendisine verilen cemberleri, diğer sandık eşyalarını; oğluna veya kızına aktarır. Bu böyle devam eder gider. Bu nedenle Mudurnu'da yaşayan hemen her kadının sandığında, onlarca yıl öncesinden kalmış cemberi, üçeteği, bindallısı mutlaka vardır. El emeği, göz nuru; çok kıymetlidir Mudurnu'da. Kültür ve folklorik değerlerimize, bu özelliğimiz sayesinde sahip çıkmayı başarıyoruz. Elişi yapılan bu birlikteliklerde, topluca yemek yenir. Patates piyazı, Kaşksapı, Mudurnu Böreği, Depme Helva, Höşmerim sofraları süsler. Ayrıca ladesler tutuşulur, taklitler yapılır, bilmeceler sorulur. Oyun ve bilmecelerde cezalı durumuna düşenlere şakalar yapılır, eğlenceli cezalar verilir (Esen, 2019).

Mudurnu'da Ahilik Kurumunun Kültürel Hayata Yansımaları

Mudurnu Çayı vadisinde, kayalık-ormanlık tepeler arasında uzanan sık dokulu yerleşim, doğal topografya ve kentsel sit dokusu arasında uyumlu bir birliktelik, eşine az rastlanır, dramatik bir morfoloji ve korunmuş bir tarihi kentsel peyzaj sunmaktadır. Osmanlı ticaret ve zanaat mirası, hoşgörü ve adil paylaşım felsefesine dayanan Ahilik geleneği, Ahilik ile gelişen ticaret birikiminin yarattığı zengin anıtsal ve sivil mimarisi, gerek Osmanlı Devletinin gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine katkısı, bu peyzaj bütününe öne çıkan değerleridir. Ahiliğin sosyal dokudaki en belirgin yansımaları, tarihi çarşıda (Arasta) 700 yıldır devam etmekte olan Esnaf Duası (veya Bereket Duası) geleneği ve Mudurnu'nun köklü kent kültürüdür. Ahiliğin kentin fiziksel dokusundaki yansıması ise, Mudurnu'nun önemli kervan yollarının kavşağında yer almasına ve Ahi esnafının örgütlenmesine dayalı ticari üretimin yarattığı birikim ile gerçekleşen yapılaşmada izlenmektedir. Bu yapıli mirası oluşturan başlıca öğeler, geleneksel zanaat kollarının yer aldığı tarihi Arasta, Anadolu'nun Batı Karadeniz kuşağı geleneksel ahşap konut dokusunun seçkin örneklerini içeren kentsel sit dokusu,

Osmanlı'nın tek kubbeli cami mimarisinin gelişiminde önemli bir basamağı temsil eden Yıldırım Bayezid Camii ve Osmanlı dönemine ait hamam, türbe ve hazireler gibi diğer anıtsal eserler olarak sıralanabilir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015). Evliya Çelebi Mudurnu'nun Aşağı çarşıda bulunan Yıldırım Han Camii'nin en eski ve en meşhur camii olduğunu vurgulamış ve çevresinde Yıldırım Han Medresesi, Bir Darülhadis, 13 Sıbyan Mektebi, 3 han ve 1 hamamın varlığından bahsetmiştir (Gümüşdoğan, 2014).

Mudurnu'da bulunan Yıldırım Bayezid Hamamı'nın 'çifte hamam' tarzında yapılmış erkekler ve kadınlar için ayrı soyunmalıkları bulunmaktadır. O dönemde bu tarz yapılan hamam sayısı çok azdır. Hamamın 'çifte hamam' olarak yapılmasının nedeni, Mudurnu'nun İpek Yolu üzerinde bulunması dolayısıyla canlı bir ticaret hayatına sahip olunması, kadınların ve erkeklerin zaman kaybetmelerinin önüne geçilmek istenmesidir (G. Mercan, *kişisel görüşme*, 29 Aralık 2022).

Tüm bu özelliklerinden dolayı 'Mudurnu Tarihi Ahi Kenti (Bolu)' olarak UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer almaktadır. Mudurnu ilçesinde her yıl Ekim ayının ikinci haftası kutlanan 'Ahilik Kültürü Haftası' bu kültüre verilen önemin de bir diğer göstergesidir.

UNESCO tarafından yürütülen kampanyanın oluşturduğu bilinçle, ilk defa dünya ülkeleri ortaklaşa bir koruma girişiminin parçası olmuş ve uluslararası camiada mirasın korunmasını sağlamak için birlikte hareket edilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, ihtiyaç duyulan işbirliğini oluşturmak için 1972 yılında UNESCO'nun 17. Genel Konferansı'nda "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (Bundan sonra kısaca Sözleşme) kabul edilmiştir. Kültürel mirasın ve doğal mirasın, yalnızca geleneksel çürüme nedenleri tarafından değil, aynı zamanda durumu daha da zorlu hasar veya yıkım olgularıyla ağırlaştıran değişen sosyal ve ekonomik koşullar tarafından da giderek daha fazla yıkım tehdidi altında olduğu gibi gerekçelerle, olağanüstü evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın kalıcı bir temelde ve modern bilimsel yöntemlere uygun olarak örgütlenmiş, etkili bir toplu koruma sistemi kuran bir sözleşme şeklinde yeni hükümlerin kabul edilmesinin zorunlu olduğunu göz önünde bulundurma gibi gerekçelerle sözleşmeyi kabul etmiştir (UNESCO, 1972).

Mudurnu'da Ahilik Kurumunun Dini Hayata Yansımaları

Çeşitli el zanaatları bütün Türkiye'de olduğu gibi Mudurnu'da da bir bir ortadan kalksa da Mudurnu esnafının, temeli ahiliğe dayanan bazı uygulamaları devam ettirdiğini görüyoruz, bunlardan biri Cuma esnaf duası'dır (Süme, 2013). Cuma esnaf duası Mudurnu'da yüzyıllardır sürdürülen bir gelenektir. Dua, her Cuma günü Cuma selası verildikten sonra Mudurnu Orta ve Demirciler Çarşısında esnafın toplanmasıyla başlar. İmamın yaptığı duaya bütün çarşı esnafı katılır. Duaya katılanlara hayırseverler tarafından küçük dilimler halinde hayır ekmeği ve katık ikram edilir. Mudurnu'da Cuma duasının ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber bu geleneğin 14. Yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar yaklaşık 700 yıldan beri sürdürüldüğü söylenebilir. 1332-1333 tarihli Anadolu seyahatinde Mudurnu'ya uğrayan İbn Batuta Mudurnu'daki Ahi varlığından bahsetmektedir. Mudurnu'da her kim yeni bir işyeri açmak isterse açılış Cuma duasından sonra yapılır. Dükkan açacak kişi cemaata duyurulur. Kalabalık cemaat açılış yapılacak dükkanın önüne gelir. Dükkanın bereketli olması ve hayırlı kazançlar sağlanması için hep birlikte dua edilir. Günümüzde Mudurnu bu ahilik geleneğinin

sürdürüldüğü tek merkez olması ile de ön plana çıkmaktadır (Süme, 2013). Yine ilçede müşterisine oturarak hizmet veren ayakkabıcı, manifaturacı gibi Orta Çarşı esnafının ayakta; müşterisine ayakta hizmet veren demirci, ayakkabıcı gibi Demirciler Çarşısı esnafının da çömelerek esnaf duasına katılmasının gelenek olduğu kabul edilmektedir (Veren, 2013).

Esnaf duası geleneği zaman içinde 'ihraç olmuş' ve Bolu şehir merkezinde de uygulanmaya başlanılmıştır. Bolu Müftülüğü ve Bolu Yukarı Çarşı Koruma ve Güzelleştirme Derneğinin katkılarıyla 2011 yılı Ocak ayından itibaren her Cuma günü saat 09:00'da yapılan toplu dua ile esnaf işyerlerini açmaya başlamıştır. İlk 'Esnaf Duası' 21 Ocak 2011 Cuma günü dönemin Bolu Müftüsü Yaşar Toprak tarafından Büyük Cami önünde yaptırılmış, Belediye Başkan Yardımcısı İhsan Ağcan'ın da katıldığı dua sonrası katılımcılara lokum ve gül suyu ikram edilmiştir (Veren, 2013).

SONUÇ

Ahilik kurumunun toplumun farklı kesimlerine katkıları, kurum olmanın ötesinde toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve farklı alanlarındaki çeşitli problemlerine çözüm üretmesi ve sosyal değer yaratmaya yönelik faaliyetleri nedenleriyle Mudurnu'da yerleşmesi, esnafın bu kuralları benimsemesi zor olmamıştır.

Ülke ekonomisi ve kültürümüz açısından önem taşıyan sanat dallarının geleceği, sağlanacak ilgi ve desteğe bağlıdır. Üretim ve pazarlama konusunda sağlanacak destek, dokumacıları motive edebilir. Ayrıca dokuma ürünlere günümüz ihtiyaçları doğrultusunda yeni kullanım alanları öngören çalışmalar bu dokumaların eski önemini yeniden kazanmasına yardımcı olabilir (Sarıoğlu, 1999). Ahilik teşkilatı tüketiciyi korumayı sağlamak üzere; önemli tedbirler almış, pek çok düzen oluşturmuş ve böylece yüzyıllarca tüketiciyi korumada önemli roller üstlenmiş bir kuruluştur. Öyle ki bazı Tüketici vakıfları, tüketicilerin korunmasında model olarak Ahilik sisteminin tüm insanlığa sunulması gereken bir hazine olduğuna inanmakta olup, Amerikan Arbitrasyon (Tahkim) Sistemini ahiliğin modernitesi olarak ifade etmektedir (Gunduz vd., 2012). Günümüzde Mudurnu kadınları iğne oyalarını yapmaya devam etmektedir. Mudurnu erkekleri evlendirildiği zaman, diğer yörelerden farklı olarak çeyiz sandıkları olmakta ve ağzına kadar dolu olacak şekilde sandıklarında iğne oyaları, yemeniler, havlu kenarlı işlemeler ve özel dokuma bezleri bulunmaktadır. Bahsedilen bu değerlerin devamlılığının sağlanması ve korunması amacıyla atölyeler açılmalı, üretiminin sağlanarak iç ve dış pazarlarda desteklenmesi gerekmektedir.

Mudurnu, tarihi İpek Yolu'nun merkezinde bulunan, devletin ve toplumun her türlü ihtiyacını karşılayan ve ahilik kültürünün yaşatılmasıyla tanınan bir Osmanlı kasabasıdır. Bu kasaba yaklaşık 700 yıldır süregelen ve her türlü hava koşulunda gerçekleştirilen Cuma Esnaf Duası ile herkesin ilgisini çekmeye devam etmektedir. Bu duanın devamında imam meslek pirlarına atfedilen ifadeler kullanılmaktadır ve onlara da dualar edilmektedir. Her mesleğin piri farklıdır. Ahilik kuralları içerisinde bulunan farklı alanlardaki görgü kuralları toplumun sosyal yönünü teşkil etmektedir. Dükkan sahibinin gelen müşteriye kibar davranması, malını itina ile hazırlayıp kötü mal üretmemesi, evlerde bulunan kapı tokmaklarının iki çeşit olması ve gelen kişinin cinsiyetinin tokmak seslerine göre anlaşılıp ev sahibinin ona göre hazırlanması bu görgü kuralları arasında sayılabilir.

Günümüz eğitim sistemi açısından değerlendirildiğinde Ahilik'ten alınabilecek pek çok örnekler bulunmaktadır. Bunların başında genel eğitim (örgün/yaygın) ve mesleki eğitim programlarının değerlerle bütünleşik hale dönüştürülmesi, planlama ve uygulamanın da buna uygun hale getirilmesi gelmektedir. Ahlaki değerlerin göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkan günümüz sorunlarını aşabilmenin, değerleri hayatın her safhası ile ilişkilendirmekle (eğitimi ve erdemli bireyler yetiştirmek) mümkün olabileceği unutulmamalıdır (Ünsür, 2020).

“Mudurnu Tarihi Ahi Kenti; Ahiliğin Tanıkları (Bolu)” başlığı ile 2015 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Bolu Mudurnu'da Cuma Esnaf Duası, hayır için dağıtılan katık ekmeği, iğnecilik sanatı, gelenek haline gelmiş esnaf davranışları ve ritüelleri (esnafın bir yere gitmesi durumunda tabureyi gelen kişi için saygı anlamında kapının önüne koyması, anahtarın dükkanın üzerinde durması) gibi durumlar Ahilik kurumunun gelenek haline geldiğini ve günümüzde yansımalarının devam ettiğini göstermektedir. Kültür ve medeniyet tarihimizin kendine özgü oluşumlarından biri olan Ahiliğin daha fazla gündeme gelmesi, hayatın içerisinde kendisine yer edinmesi veya yer verilmesi gerekmektedir. Ahiliğin, bugün de ihtiyaç duyulan, insanı önemseyen, kardeşlik, barış, adalet, sevgi, saygı, vefa, güven, cömertlik ve yardımseverlik gibi temel ilkeleri göz ardı edilmeden yeniden güncellenmesi ve bugüne adapte edilmesi elzemdir.

KAYNAKÇA

Eserler

- Akkuş, M. (2018). Moğol tahakkümü döneminde Anadolu şehirlerinin korunmasında ahiler. İçinde A. Gökbel (Ed.), *XIII. Yüzyıla kadar Türk ve İslam dünyasında ahiliğin temelleri* (s. 613-626). Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.
- Baltacı, C. (2010). *İslam medeniyeti tarihi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (1942). İstila devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri ve zaviyeler. *İnsan ve İnsan*, 2(5), 1-37.
- Coşkun, H., Bayrak, A., Çakır, İ., Akoğlu, İ. T., Kırılan, M., & İşleyen, F. (2008). Bolu ve çevresinde üretilen ve geleneksel bir süt ürünü olan Keşâ. *Dünya Gıda Dergisi*, 13, 42-48.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk kurumu olan ahilik*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çalışkan, Y., & İkiz, M. L. (1993). *Kültür ve sanat medeniyetimizde ahilik*. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Demirci, B. (2010). *Beethoven'ın gözleri*. Ferfir Yayınları.
- Durak, İ., & Yücel, A. (2010). Ahiliğin sosyo-ekonomik etkileri ve günümüze yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve ahilik teşkilatı: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 101-120.
- Eflaki, A. (1995). *Âriflerin menkıbeleri (Menâkıbu'l-Ârifin)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve meslek eğitimi*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Erdem, E. (2008). *Ahilik, ahlakla kalitenin bulunduğu bir esnaf teşkilatlanma modeli*. Detay Yayıncılık.
- Eroğlu, F. (2015). *Davranış bilimleri*. Beta Yayınları.
- Ersoy, E. (2012). Geçmişten günümüze Türk toplumunun yaşayan mimarları: Ahiler. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 101(201), 171-184.
- Gunduz, A. Y., Kaya, M., & Aydemir, C. (2012). Ahilik teşkilatında ve günümüzde tüketicilerin korunmasına yönelik çalışmalar üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 37-54.
- Güldür, M. M. (2016). Gerede’de dericilik. *Kalemisi Dergisi*, 4(8), 97-106. <https://doi.org/10.7816/kalemisi-04-08-02>
- Gündüz, İ. (1994). *Fütüvvet, melamet ve ahilik ya da tasavvufi düşüncede dünya anlayışı*. Kemaleddin İbn-i Hümam Vakfı Yayınları.
- Güneş, M. (2018). Bir ahi olarak Ebû Han İfe. İçinde A. Gökbel (Ed.), *XIII. Yüzyıla kadar Türk ve İslam dünyasında ahiliğin temelleri* (s. 627-644). Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.
- İbn Battûta (2004). *İbn Battûta seyahatnâmesi*. Yapı Kredi Yayınları.
- İbn-i Bibi (1996). *Selçukname - II*. T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- İnalcık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi*. Eren Yayınları.
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlı tarihinde islamiyet ve devlet*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İrmiş, A. (1998). Bir örgüt kültürü örneği olarak Türk milli kültüründe ahilik. *Türk Yurdu*, 18(126), 35-42.
- Kaşmer, R. (2000). *Gerede’de dericilik ve tarihi seyri*. Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu. Bolu.
- Köprülü, F. (1976). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MEB. (2005). *İlköğretim türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Mudurnu Belediyesi. (2019). *“Mudurnu kültürü birikme geceleri”, Unesco Dünya Mirası Adayı Tarihi Ahi Kenti Mudurnu*. İzmir: XL Tanıtım Ajansı.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş (Cilt IV) Türklerde yemek ve beslenme kültürü*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sancaklı, S. (2010). Ahilik ahlakının oluşumunda hadislerin etkisi. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.
- Selvi, D. (2016). Fütüvvet ve ahilik teşkilatlarının ahlaki ilkelerinin oluşmasında tasavvufun öncülüğü. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-37
- Süme, M. (2013). *Evliya Çelebi’nin izinde Bolu*. Bengü Yayınları.
- Taş, K. (2017). *Osmanlı’nın arka bahçesi Bolu sancağı 16.Yüzyılda Bolu-Düzce-Bartın-Karabük-Zonguldak*. Post Yayın Dağıtım.
- Ünsür, A. (2020). Ahilik sistemi değerleri yönetim ve eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 297-337. <https://doi.org/10.34234/ded.667411>
- Yakupoğlu, C. (2007). *Kuzeybatı Anadolu’nun sosyo-ekonomik tarihi, XIII-XIV. Yüzyıllar* (Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi).

Yakupoğlu, C. (2009). Selçuklular, beylikler ve Osmanlılar döneminde Kastamonu çevresinde ahiler. *Erdem*, (55), 157-174.

İnternet Kaynakları

Beykoz, A. (2021). 'Kaşık Sapı' tescillendi. Olay Gündem. <https://www.boluolay.com/bolu/kasik-sapi-tescillendi-h70849.html>

Erdoğan, S. (2019). *Ahilik nedir? (II)*. Tünaydın. <https://www.tunaydingazetesi.com/makale/2013/ahilik-nedir-ii/>

Esen, K. (2019). *Mudurnu el sanatları*. Mudurnu Belediyesi. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-el-sanatlari>

Gümüşdoğan, O. (2014). *Üç seyyaha göre Bolu*. Mudurnu Haber. <https://www.mudurnuhaber.com/uc-seyyaha-gore-bolu>

Mudurnu Belediyesi. (2015). *Ahilik ve esnaf duası*. Mudurnu Belediyesi. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/ahilik-ve-esnaf-duasi>

Mudurnu'nun Fark Edilemeyen Güzellikleri. (2011). Bolu Gündem. <https://www.bolugundem.com/haber/11982758/mudurnunun-fark-edilemeyen-guzellikleri>

Sarıoğlu, H. (1999). *Nallıhan (Ankara) ve Göynük (Bolu) yöresi mekikli el dokumacılığı*. Paperity. <https://paperity.org/p/197878607/nallihan-ankara-ve-goynuk-bolu-yoresi-mekikli-el-dokumaciligi>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015). *Mudurnu tarihi ahi kenti (Bolu)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-137905/mudurnu-tarihi-ahi-kenti-bolu-2015.html>

UNESCO. (1972). *Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage*. UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

Veren, E. (2013). *Bolu-Mudurnu ilçesindeki esnaf duası ritüelinin folklorik, edebi, dini ve ahlaki yönleriyle analiz*. http://mudurnululardernegi.org.tr/userfiles//BD/B_5.pdf

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

II. Meşrutiyet Döneminde Bir Modern Eğitim Denemesinin Anatomisi: Bahriye Mektebinin 1912 Senesi İmtihanları

The Anatomy of a Modern Education Attempt in the II. Constitutional Era: Exams of the Naval School in 1912

Mustafa YENİ¹ • Deniz TABAKCIOĞLU²

¹Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye.

²Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye

Geliş Tarihi/Received Date: 11.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date: 28.04.2023

ÖZ

Sınavlar, kişinin bilgisinin ve deneyimlerinin ölçülmesi için kullanılan bir yöntemdir. Osmanlı eğitim sisteminin bir parçası olan sınavlar bilhassa askerî yapıdaki modernleşmeyle birlikte önemini daha da arttırmıştır. İşte bu çalışmada, 1912 senesinde Bahriye Mektebinde yapılan sınavlar hakkında yazılan raporlar incelenecektir. Raporlar, Osmanlı bahriye zabiti eğitiminde İngiliz sistemine geçilmesinden sonra hazırlanmıştır. Bundan dolayı raporlarda yeni eğitim modelinden beklentiler ve bu minvalde eğitim sistemde gözlemlenen sorunlar incelenmiştir. Burada, bir yandan eğitimcilerin gözünden bahriye zabiti yetiştirilmesi hususundaki fikirler ele alınırken diğer yandan da talebelerin zabitlik mesleğini seçmelerindeki beklentileri değerlendirilecektir. Raporların başlıca kaynağı Deniz Tarihi Arşivindeki bir klasörde bulunan dosyadır. Bunun yanında diğer arşiv belgeleriyle de zenginleştirilen çalışmada, orijinal kaynaklara dayandırılarak Osmanlı bahriye zabiti eğitiminin görünmeyen yönleri aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bahriye Nezareti, Bahriye Mektebi, Eğitim, Bahriye zabiti.

ABSTRACT

Exams are a method used to measure a person's knowledge and experience. Examinations, which were a part of the Ottoman education system, became more important especially with the modernization of the military structure. In this study, the reports written about the exams held at the Naval School in 1912 will be analyzed. The reports were prepared after the transition to the British system in Ottoman naval officer training. Therefore, the reports examine the expectations from the new education model and the problems observed in the education system in this regard. Here, on the one hand, the opinions of the educators on the training of naval officers will be discussed from the perspective of the educators, and on the other hand, the expectations of the students in choosing the profession of naval officer will be evaluated from the reports. The main source of the reports is derived from a file in the folder located in the Naval History Archive. In addition, the study, which is enriched with other archival documents, will try to illuminate the invisible aspects of the Ottoman naval officer training based on original sources.

Keywords: Naval Ministry, Naval School, Education, Naval officer.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Yeni, M., & Tabakcioğlu, D. (2023). II. Meşrutiyet döneminde bir modern eğitim denemesinin anatomisi: Bahriye mektebinin 1912 senesi imtihanları. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 35-55. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1280265>

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde batılı eğitim ve öğretim yapılması için tesis edilen ilk kurum olan Bahriye Mektebi, Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın teklifi üzerine Sultan III. Mustafa tarafından Kasımpaşa'da Darağacı mahallinde 29 Nisan 1775 tarihinde açılmıştır. Kurumun ismi yabancı kaynaklarda École de Théorie veya École de Mathématiques, Türkçe kaynaklarda ise Hendesehane ya da Hendese Odası olarak kaydedilmiştir (Yakıtal, 1991; Kaçar, 2008; Beydilli, 2015). Bununla beraber kurum, daha çok Hendesehane-i Bahrî Hümayun olarak adlandırılmıştır. Kurumun ismi 1834'te Mekteb-i Bahriyye-i Şahane olarak değiştirilmiş ve 1846'da geçici olarak Heybeli'ye taşınmıştır (Yakıtal, 1991). Mektebin Heybeliada'ya kalıcı olarak yerleşmesi ise 1851 senesinde olmuştur (Şanal & Demiz, 2012).

II. Meşrutiyetin (1908) ilânından sonra donanmanın reorganizasyonu meselesi Ferik Mehmet Paşa başkanlığında kurulan bir komisyon tarafından Bahriye Şurasında görüşülmüş ve Osmanlı donanmasının dizaynı için İngiltere'den bir amiral talep edilmesine karar verilmiştir (Dal, 2021). Nitekim İngiltere'den Tuğamiral (Rear Admiral) Douglas A. Gamble 3 Şubat 1909'da İstanbul'a getirilmiş ve donanmanın ıslahıyla görevlendirilmiştir (Yakıtal, 1991; Karadoğan, 2008; Hacipoğlu, 2013). Donanma Komutanı olarak göreve başlayan Amiral Gamble, aynı sene Bahriye Nezaretine, Bahriye Mektebinin durumuyla ilgili bir rapor vermiştir. Raporda talebelerin pek çoğunun yaşının ilerlediği ve kifayetsiz oldukları belirtilmiştir. Mektebin binalarının yetersiz olduğu ve iskâna elverişli olmadığı da ifade edilirken tuvalet meselesi bile raporunda yer bulmuş ve kullanamayacak kadar pis oldukları açıklanmıştır. Mutfak kısmının son derece kirli ve bakımsız olduğu ve yemeklerin yenilemeyeceği ifade edilmiştir. Eğitimin çok basit ve verimli olmadığı gibi liyakatsiz muallimlerin okuldan uzaklaştırılması gerektiği açıklanmıştır. Bu durumun düzeltilmesi için ise eğitim şeklinin değiştirilmesi ve İngiliz Bahriye Okulu sistemine geçilmesi gerektiği, bunun uygulanması için de İngiltere'den bir eğitimci getirilmesi önerilmiştir (Uras, 1973). Bunun yanında Osmanlı Devleti, bahriyesinin ıslahı için kapsamlı bir proje hazırlamıştır. 1909 senesinde Meclis-i Mebusan'a yeni bir proje sunan Bahriye Nezareti, on sene sürecek proje müddetince Deniz Kuvvetlerine beş milyon lira aktarılmasını planlamıştır (Karadoğan, 2008).

İngiliz subayların yanı sıra Osmanlı askerî idaresi kendi zabıtlarından da kurum hakkında raporlar hazırlamasını istemiştir. Bunun için 1910'da İngiltere'de bulunan Bahriye Kolağası İbrahim Aşki Bey'den İngiliz deniz okulları hakkında bir rapor hazırlaması istenmiştir (BOA., HR.SFR.3., 613/1). Londra'dan dönen İbrahim Aşki Bey, raporunu Bahriye Nezaretine takdim etmiştir. Bu raporun ardından bahriye eğitimi hakkında müzakerelerin yapılarak kararlar alınması için komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonda İbrahim Aşki Bey, Kolağası Ahmet Tevfik Bey, Kolağası Mehmed Ali Bey, Yüzbaşı Rahmi Bey görev almışlardır. Komisyon, bir layiha hazırlamış ve eğitimde yapılması gerekenleri açıklamıştır (Çoker, 1977; Şanal & Demiz, 2012). Bu layihadan olsa gerek Bahriye Mektebi Nezareti, Tedrisat-ı Bahriye Müdüriyeti ismiyle Bahriye Nezaretine nakledilmiştir. Müdürlük 4 Şubat 1911'de oluşturulmuş ve bütün mektepler de bu makama bağlanmıştır. Müdürlüğün idaresine İbrahim Aşki, Yüzbaşı Cemal ve Yusuf Ziya beyler tayin edilmişlerdir. Bu dönemde bahriye eğitim kurumunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Nitekim Heybeliada'daki Bahriye Mektebi iskâna uygun bir hale getirilmiştir. Bunun yanında İngiltere Deniz Okulu öğretmenlerinden Horas Hebert

Holland ile Osmanlı Bahriye Tedrisat Müşaviri ve Bahriye Mektebi ders müdürü olarak bir anlaşma yapılmıştır. Holland, 14 Ağustos 1911’de Türkiye’ye gelmiş ve kendisine kaymakamlık (yarbay) rütbesi verilmiştir (Genelkurmay Başkanlığı, 1941; Uras, 1973; Çoker, 1977; Şanal & Demiz, 2012).

Kurumun yeni eğitim sistemi hakkında, Bahriye Nezaretinin hazırladığı Bahriye Salnamesinin 1328 (1912-1913) senesine ait nüshasında bazı bilgiler verilmiştir: ‘Bahriye Mektebi kumandanlıktır. İdare işleriyle meşgul olan bir tane de yöneticisi vardır. Ders müdüriyeti İngiltere’den getirilen bir firkateyn kaptanına emanet edilmiştir. Yeni kabul edilen programa göre, talebe Bahriye Mektebinde dört sene tahsil görür. Bunun tamamlanmasından sonra yine talebelikle bir sene mektep gemisinde ve akabinde mühendislikle üç sene donanmada bulunarak bu suretle toplam sekiz senelik tahsilin ardından mülâzım rütbesi takar. Bundan sonra da talebeler, ihtiyaç ve yeteneğine göre seyr-i sefain, topçuluk, torpido ve elektrik ve çarkçılık ihtisası şubelerine ayrılarak tahsil görürler.’ Buradan anlaşılacağı gibi belirtilen tarihte kurumun öğrenim süresi sekiz yıl olarak düzenlenmiştir. Bu sekiz yılın dört yılı Bahriye Mektebinde, bir yılı mektep gemisinde ve üç yılı da donanmada aktif görev halinde geçirilmektedir (Bahriye Salnamesi, 1328; Şanal & Demiz 2012).

MEKTEPTE EĞİTİM

Mektepteki talebelerin eğitim seviyeleri hakkında XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kayıtlar bulunmaktadır. Bunlardan biri 16 Nisan 1848 tarihli ve Mektep Nazırı Patrona Mustafa Paşa tarafından hazırlanan layihada yer almıştır. Burada mektebe gelişigüzel talebe alındığı, bunlardan bazılarının okuma yazma dahi bilmediği açıklanmıştır. Bu durumun engellenmesi için ise zabıt ve bahriye mensuplarının evlatlarının mektebe alınması gerektiği önerilmiştir. Bu çocukların miktarı yetersiz gelirse okuma yazma bilen, Kur’an-ı Kerim’i hatmetmiş ve 14-16 yaşlarındaki gençlerin okula alınabileceği ifade edilmiştir. (Genelkurmay Başkanlığı, 1941; Şanal & Demiz, 2012). Bununla beraber 1860 tarihli bir belgede, mektebe alınacak öğrencilerin yaşlarının 13’ten büyük olmaması emredilmiştir (BOA., A.MKT.NZD., 312/49).

Sultan II. Abdülhamid dönemindeki kayıtlar, Bahriye Mektebindeki eğitim seviyesini benzer şekilde yansıtmaktadır. Nitekim 1892 senesine ait bir belgede, talebenin talim derslerinde yeterince başarılı olmadığı belirtilmiştir. Talebenin ayrıca jimnastik, yüzme ve filika çekme derslerinden de başarısız olduğu açıklanmıştır. Bunun sebebinin ise derslere yeterince önem verilmemesi olduğu görülmektedir. Aynı belgede talebelerin İngilizce dersinde okuyup yazdıkları ama telaffuzlarının kötü olduğu da vurgulanmıştır (Şanal & Demiz, 2012).

Sultan II. Abdülhamid döneminin sonunda eğitim kurumlarındaki disiplinsizlik dikkat çekmektedir. 1907 senesinde, Mekteb-i Sultani’deki müdür odasında bulunan petrol sobasında yemek pişirildiği için yangın çıkmıştır. Benzer durumların oldukça yaygın olduğunun anlaşılması üzerine Bahriye Nezareti, askerî mekteplerde disipline uygun hareket edilmesini emretmiştir (BOA., BEO., 3012/225844). Ancak bu durum II. Meşrutiyet döneminde de pek değişmemiştir. Öyle ki, kurumun matematik muallimi Varnalı Ahmet Tevfik Bey’in anılarında, mektepte koç beslendiği, pek çok talebenin evli ve çocuk sahibi olduğu, ders sırasında yemek pişirmek için fasulye ayıklayan öğrencilere bile tesadüf edildiği görülmektedir (Uras, 1973).

Her Şeye rağmen II. Meşrutiyet yılları, bahriye eğitiminde yeniliklerin yaŐandığı bir dönem olmuştur. Bu bağlamda oker (1977) Şunları belirtmektedir: Bahriye Mektebi mezunu mühendisler hakkında 1910’da yeni bir talimatname uygulamaya konulmuŐtur. Birinci senede mühendisler, sâr-ı Tefvik zırlısındaki programa göre eğitilmişler ve her gün üç saat teorik ders görmüşlerdir. Birinci senenin sonunda imtihandan geçen mühendisler, donanma gemilerine dağıtılmışlardır. Burada bölük yüzbaşlıları, seyir, topçu ve torpido zabitlerinin yanında yeniden eğitim ve öğretime tabi tutulmuşlardır. Bir gemide altı ay bu Şekilde eğitilen mühendisleri, Donanma Kumandanlığı bir öncekinden silah ve teşkilâtı bakımından farklı bir gemiye nakletmiştir. Altı ay sonra buradaki eğitimini de tamamlayarak başarı olan mühendisler, üsteğmenliğe yükseltilerek sorumlu zabit olarak görevlendirilmişlerdir.

Yukarıda bahsi geçen İngiliz eğitimci Holland da mektepte pek çok düzenleme yapmıştır. Yapılan düzenlemelerin ilki ders saatleriyle alakalı olmuş ve dersler ellioer dakikaya indirilmiştir. Muallimlerin derslere zamanında girmeleri ve sınıftan erken çıkmamaları kurala bağlanmıştir. Elektrik, fizik ve mihanik (amelî makine) gibi derslerin uygulamalı olarak öğretilmesi için laboratuvar tesis edilmiştir. Talebenin yazıyı pürüzsüz okuması, duyduğunu ve gördüğünü doğru Şekilde yazıya aktarmasına hususi önem verilmiştir. Bunun yanında talebeye herhangi bir ders kitabı verilmemiştir. Zira Holland, ders esnasında not tutulmasını yeterli bulmuştur. Ayrıca Holland, talebenin yanında muallimlerin gelişimine de rehberlik etmiştir (Genelkurmay Başkanlığı, 1941). Bunların sonucunda faaliyetlerinden memnun kalınan Holland’ın sözleşmesi 1 Ağustos 1914’ten geçerli olmak üzere bir sene daha uzatılmıştir (BOA., İ.MMS., 173/25).

Mektep talebesinin eğitim durumunun dışında kurumun teçhizat ihtiyaçlarına ilişkin de bilgiler mevcuttur. Sultan II. Abdülhamid döneminin sonlarına, 1907 senesine tarihlendirilmiş bir kayıтта, kuruma alınması düşünölen geminin pahalı olduğu ve bütçede karşılığı bulunmadığı belirtilmiştir. özüm olarak ise envanterdeki vapurlardan birinin mektep gemisi olmasına karar verilmiştir. (BOA., BEO., 3163/237176; BOA, MV., 117/35). Buna rağmen Bahriye Nezareti, 30 bin lira bedeli olan bir mektep gemisi alınmasını tekrar talep etmiştir (BOA., Y.MTV., 303/118). Kuruma mektep gemisi alınması talebi, II. Meşrutiyet döneminde devam etmiştir. Ancak bu dönemde de mektep gemisi sorununun bütçeye takıldığı görölmektedir (Karadoğan, 2008).

Mektepte İmtihanlar

Mektepteki imtihanlar hakkında XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren kayıtlara ulaŐılmaktadır. Bunlardan biri 1846 tarihlidir. Bu belgede mektebin yönetmeliği gereği her sene imtihan yapılacağı açıklanmıştır. Yine aynı belgede imtihanların mektebin ders nazırları, mektep nazırları ve bahriye meclisi tarafından görevlendirilen kişilerden oluşan kurul (heyet) tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Belgede ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf talebelerine fünûn-ı bahriye, coğrafya, heyet (astronomi) derslerinden sınav yapıldığı belirtilmiştir. Sorulardan üç tanesine cevap verene âlâ (iyi), iki tanesine cevap verene orta, birine cevap verene zayıf not verilmiştir. Yine aynı tarihli bir başka kayda göre ise, Bahriye Mektebi talebesinin imtihanının her sene usulüne göre yapıldığı açıklanmıştır (Şanal & Demiz, 2012). Üstelik Bahriye ve Tıbbiye mektepleri imtihanlarına başta Sultan Abdölmecid olmak üzere devletin ileri gelenlerinin iŐtirak etmesi, Osmanlı idaresinin zabit eğitimine verdiği önemi göstermektedir (BOA., A.TŞF., 5/96).

XIX. yüzyılın son çeyreğindeki sınavların icrasına dair kayıtlardan birinde, talebelerin yıl ortasında özel (hususî) ismi verilen imtihanlara, senenin sonunda ise genel (umumî) imtihanlara girdikleri belirtilmiştir. Özel imtihanlar, talebenin genel sınava hazırlanması için oluşturulmuştur. Dahası talebeler derslerin eğitimine göre sözlü imtihanlara da girmişlerdir. Hususî imtihanları, mektebin hocalarının oluşturduğu mümeyyiz kurulu yapmıştır. Öğrencinin sınıf geçmesini belirleyen umumî imtihanlar ise geniş katılımlı bir kurul tarafından yapılmıştır (Şanal & Demiz, 2012). Bir başka belgede ise Bahriye Mektebi imtihanı yapacak komisyonun 34 kişiden oluşturulduğu görülmektedir (BOA., A.M., 5/78). Mümeyyizler arasında devletin farklı kurumlarındaki memurlardan da görevlendirilenler olmuştur. Bu bağlamda 2 Ağustos 1908'te Bahriye Mektebinde yapılacak imtihanda Hazine-i Hassa Nehir İdaresi Merkez Müdür Muavini Binbaşı Ahmed ve Komisyon Azası Mahmud Beyler, mümeyyiz olarak görevlendirilmişlerdir (BOA., ML.EEM., 694/60). Ayrıca hususî ve umumî imtihanlardan yaklaşık 15 gün önce derslere ara verilmiş ve talebenin sınavlara hazırlanması sağlanmıştır. Bu sürede müzakere açmak denilen bir usul uygulanmıştır. Üst sınıf talebeleri, alt sınıftaki talebeleri imtihana hazırlamak için kendi isimleri altında sınıf açmışlardır. Böylece alt sınıftaki talebeler, üst sınıftakilerin gözetiminde imtihana hazırlanmışlardır. Umumî imtihanlarda jimnastik, resim, talim derslerinin tam puanı 20, diğer derslerin ise 45 olarak kabul edilmiştir. Hususî imtihanlarda ise 20 puanlık dersler 10, diğerleri ise 20 puan üzerinden değerlendirilmiştir (Şanal & Demiz, 2012).

Bahriye Mektebi 'nin 1897'de tarihli matbu nizamnamesinde imtihanlarla ilgili bilgi verilmektedir: 'Hocalar, talebeyi, her üç ayda bir sözlü olarak hususî imtihana tabi tutacaklardır. Umumî imtihanlar da hususî imtihanlar gibi sözlü olacaktır. Umumî imtihanları, ders hocaları ve mektep nazırının da onayıyla Bahriye Nezareti tarafından seçilecek kişiler yapacaktır. Herhangi bir ders notu 5 puandan daha düşük olan talebe sınıf geçemeyecektir. İdadî ve bahriyede birer sene sınıf geçemeyen talebe nefer olarak donanmaya gönderilecektir. Bir talebeye her sene için 50 puanlık bir ahlak notu verilecek, aldığı cezalar bu puandan düşülecektir. 50 puanın kırkını cezalarla düşüren talebe nefer olarak donanmaya gönderilecektir. Burada belirtmek gerekir ki, imtihanlarda birinci ve ikinci olanlar, Sultan II. Abdülhamid tarafından altın ve gümüş maarif madalyasıyla ödüllendirilmiştir (Şanal & Demiz, 2012).

SINAV RAPORLARI

Bu kısımda sınav raporlarına geçmeden önce bazı bilgiler verilmelidir. Bu bağlamda Amiral Arthur Limpus, bahriyenin yeniden teşkilatlandırılması için İngiltere'den getirilmiş ve Mayıs 1912'den itibaren göreve başlamıştır (Dal, 2021). Artık Osmanlı Bahriye Müşaviri sıfatını alan Amiral Limpus'un Bahriye Mektebi hakkında 10 Haziran 1912 (28 Mayıs 1328) tarihinde kaleme aldığı müşahedeleri, Deniz Kuvvetleri Dergisinin 1973 tarihli 482. sayısında yayımlanmıştır. Yine bu dergide 1913 senesinde sözleşmesi yenilenen Holland'ın aynı tarihli raporunun bir özeti de Uras (1973) tarafından neşredilmiştir. Belirtilen iki rapor, burada anlatılanlarla birlikte okunduğu takdirde Bahriye Mektebinin Birinci Dünya Savaşı'nın hemen arifesindeki durumu hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunacaktır.

Bundan sonra çalışmamızın esas kısmını oluşturan raporlara geçilebilir. Bu raporlar, Deniz Tarihi Arşivi (DTA), Bahriye Nezareti kısmında (BN) 138/3149 numaralı

dosyada bulunmaktadır. Raporlar, Ders Müdüriyeti veya Mekteb-i Bahriye Ders Müdüriyetine ya da Mekteb-i Bahriye-i Şahane Ders Nezaretine hitaben yazılmıştır. Buradan anlaşıldığına göre raporlar, kurumun emri üzerine tutulmuştur. Raporlarda öğrencilerden efendi, talebe veya çocuk şeklinde bahsedilmektedir. Standart olması için çalışmamızda talebe kelimesi kullanılmıştır. Bahriye Mektebinde yapılan sınavlar hakkındaki ilk raporlar, mümeyyizler tarafından kaleme alınmıştır.

Mümeyyiz Raporları

İmtihanlara giren mümeyyizler 13 tane rapor yazmışlardır. Bu raporlardan üç tanesi tarihsiz olmasına rağmen diğerleri 3-11 Temmuz 1912 (20-28 Haziran 1328) tarihleri arasında kaleme alınmıştır. Muhtemelen belirtilen üç rapor da aynı tarihler arasındadır. Raporlar iki satırdan başlayarak bir sayfaya kadar farklı uzunlukta tutulmuşlardır. Bazı raporlar teknik derslere giren hocalar, diğerleri ise yüzbaşı ile kalyon kaptanı (albay) rütbesi arasındaki zabıtlar tarafından kaleme alınmışlardır. Zabıtların bir kısmının birden fazla rapor hazırladığı görülmektedir. Çift imzalı olarak yazılan raporlarda hocalardan hangisinin daha üst rütbede olduğu mümeyyiz-i evvel şeklinde gösterilmiştir. Raporların içeriğinde talebeler, iyi, orta ve zayıf olacak şekilde üç grupta değerlendirilmiştir. Mümeyyizler, her üç grubu da ayrı ayrı değerlendirmişlerdir.

İlk rapor, Korvet Kaptanı (Binbaşı) İzzet Bey ve Yüzbaşı Nuri Efendi imzalı olarak 3 Temmuz 1912 (20 Haziran 1328) tarihinde kaleme alınmış ve şunlara vurgu yapılmıştır: ‘Mümeyyizi bulunduğumuz bahriye talebesi imtihan evrakı incelendiğinde toplama (cem), çıkarma (tarh) ve yanlış örnek seçilmesi (misal-i farziyyat) gibi dikkatsizlik bütün talebelerde görülmüştür. Birinci kısımdaki talebelerin hataları azdır. Ancak bazıları muhakeme gerektiren meseleleri anlayamamışlardır. Not ortalamalarının 55 civarında olması, beklenen seviyenin altında kalındığını göstermekle birlikte yeterli olarak kabul edilmiştir. İkinci gruptaki talebelerin öğrenme eksiklikleri daha fazla olduğu için ortalamaları 50 civarında kalmıştır. Fakat bu durum ikinci kısım talebeleri için her açıdan yeterlidir. Üçüncü gruptaki yedi talebenin 30’dan düşük not almaları ortalamayı 32’ye indirmiştir. Bunların ehliyetsizliklerinden dolayı bu rapor düzenlenmiştir’ (DTA., BN., 138/3149).

İkinci rapor Kalyon Kaptanı Yakub Bey, tarafından 4 Temmuz’da yazılmıştır. Yakub Bey, raporunun başında ‘görevli olduğum bahriye tarihi imtihanında müşahedelerim’ dedikten sonra maddeler halinde tespitlerini sıralamıştır:

‘1. Talebenin başarı ortalaması %60 civarındadır. Aradaki bazı özel durumlar hesaba katıldığında, birinci grubun ortalaması %75, ikincilerin %72 ve üçüncülerin ise %41 olmuştur.

2. Bu ortalamalar beklentilere tam olarak uymaktadır. Bu eğitim senesinde ders hocaları değişmiştir. İki hocanın ayrılmasının üzerinden fazla zaman geçmemiştir. Ancak belirli bir müfredat olmaması, resmî bir kitabın bulunmaması yüzünden talebeler hoca değişikliğinden etkilenmişlerdir.’

Yakub Bey, kağıtların değerlendirme ölçeklerini maddeler halinde açıklamıştır:

‘1. Talebeler, şimdiye kadar gördüklerinin en basiti olan tarih dersini öğrenmişlerdir. Binaenaleyh kişi ve zaman ayırımı, özel isimlerin telaffuzundaki hataları görmezden geldim.

2. Henüz silah ve harp dersi görmeyen talebeden tenkit beklemedim. Yalnız olayların anlatılmasının doğru olmasına ve bunun sebeplerini öğrenmelerine önem verdim.

3. Kişi bildiği kadar yazabilir deyiminden hareket ederek ifade tarzına, yazılarına, anlama seviyelerine dikkat ettim. Bundan dolayı üslup ve problemleri çözmelerinden daha fazla olayların anlatılmasındaki bazı kelimelere özen gösterdim. Böylece olayları daha iyi öğrenenleri tespit ettim.

4. Notlar sınıftaki en iyi yazan talebeyle karşılaştırılarak değil, münferiden verilmiştir. Hatta en iyi yazanlardaki hatalardan not kırdım.’

Yakub Bey, raporunu şöyle bitirmiştir: ‘Netice, ders müfredatının fazlalığı ve bu sınıfa gelinceye kadar gördükleri eğitim seviyesi göz önüne alındığında, talebelerin öğrenme seviyesi ortalamanın üstündedir (DTA., BN., 138/3149).

Üçüncü rapor, Birinci Sınıf Yüzbaşı Mehmed Ali Efendi tarafından 4 Temmuz’da yazılmıştır. Burada, Bahriye Mektebi dördüncü sınıf talebesinin elektrik dersinden imtihan edildiği açıklandıktan sonra şunlar vurgulanmıştır: ‘İmtihan sonucunda talebenin malumatlarının âlâ derecesine yakın olduğu anlaşılmıştır. Talebeye 14 sorulmuştur. Bu soruların büyük kısmını cevaplayamayan talebelerin ifade tarzları eksiktir. İşlem hatalarından dolayı soruların yarısı cevaplanmıştır. Soruları çözemedikleri için sıfır alan talebeler vardır’ (DTA., BN., 138/3149).

Dördüncü ve beşinci raporları, Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Yüzbaşı Faik Efendi 5 Temmuz’da yazmışlardır. Raporun başında ‘Bahriye Mektebinin dördüncü sınıfının bu defa tarafımdan yapılan cebir imtihanında alınan sonuç’ denildikten sonra şu gözlemlere yer verilmiştir: ‘Talebenin kazandıkları malumat, ders süresi zarfında öğretilen miktara göre sınıfın birinci kısmında âlâ, ikinci kısmında âlâyâ yakın, üçüncü kısmında orta derecedir. Sınıfın tamamında bazı talebeler dışında diğerleri meselenin çözümünde zorlanmışlar ve hatalar yapmışlardır. Buna soyut hesaplamadaki bilgi eksikliği ve soruların anlaşılmasında gösterilen gaflet sebep olmuştur’ (DTA., BN., 138/3149).

Beşinci raporun başında, bunun dördüncü sınıfta yapılan hendese (geometri) imtihanında alınan sonuçlara dair olduğu kaydedildikten sonra şunlar belirtilmiştir: ‘Sınıfın üç kısmındaki talebelerin çoğunluğu mikyas (ölçek) kullanımında hata yapmışlardır. Talebelerin çoğunluğunun kavramların tarifinde ve açıklamasında yanlış yapmaları dersi dinlemediklerini göstermektedir. Talebelerin bazılarının eğitim seviyelerinin âlâ derecesine yakın ve bazılarının da orta derecede oldukları arz olunur’ (DTA., BN., 138/3149).

Altıncı raporu Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Yüzbaşı Faik Efendi 6 Temmuz’da kaleme almışlardır. Raporda, dördüncü sınıftaki Graf (matematik-ağ bilimi) imtihanının mektepte sadece bu sınıfta olduğu belirtildikten sonra talebenin kazanımlarının takdir edildiği ifade edilmiştir. Raporun sonunda bu konunun mühim görüldüğü de açıklanmıştır (DTA., BN., 138/3149).

Yedinci raporu Harita ve Alet Mümeyyizleri Korvet Kaptanı İzzeddin Bey ve Yüzbaşı Nuri Efendi 6 Temmuz’da yazmışlar ve şunları belirtmişlerdir: ‘Mümeyyizleri bulduğumuz harita ve alet imtihan kağıtları incelendiğinde, talebelerin

dikkatsizliğinden dolayı dört farklı kısma ayrıldıkları görülmüştür. Maalesef aynı durum bahriye kağıtlarında da ortaya çıkmıştır. Not ortalaması 66 olan birinci kısım yeterli öğrenmeyi gerçekleştirmiştir. İkinci kısmın ortalaması 48'dir. Bir talebenin 30'dan düşük not alması iyi çalışılmadığını göstermektedir. Üçüncü kısımdaki dört talebenin 30'dan düşük puan almasına rağmen ortalamaları 48 olmuştur. Bu durum üçüncü kısmın ikincilerden daha çok çalıştıklarını göstermektedir. Vasatların not ortalamasının 54 olması, derse birinci kısımdan daha çok çalıştıklarını belirtmektedir. Çünkü birinci kısımdaki vasatların not ortalaması 46 olmuştur. Üçüncü kısımdaki Vasıf ve Yusuf Kenan efendilerin kağıtları incelendiğinde, her ikisinde de yedinci sorunun cevabının aynı olduğu görülmüştür. Bunların kağıtları diğer talebelere göre mükemmel şekilde yazılmıştır. Bu durum, birbirlerinden kopya çektikleri hakkında ciddi kanaat oluşturmuştur. Ancak çok ayrıntılı şekilde bir inceleme yapılmamıştır. Kopyanın ortaya çıkarılması için acilen ayrıntılı bir inceleme yapılması ve gerekirse notların yeniden belirlenmesi gerekmektedir' (DTA., BN., 138/3149).

Sekizinci raporu 7 Temmuz'da kaleme alan Firkateyn Kaptanı Yakub Bey, sınav sonuçlarına yönelik şu açıklamaları yapmıştır: 'Dördüncü sınıfın Osmanlı lisanı imtihanlarındaki müşahedelerimdir. Sınıf talebesinin ortalaması 54 olmuştur. Birinci kısmın ortalaması 69, ikinci kısmın 47 ve üçüncü kısmın 43 çıkmıştır. Her şeyin temeli olan dersteki başarı oranı çok üzücüdür. Bunun yegâne sebebi çok eski zamanlardan beri takip edilen ve bir türlü bırakamadığımız kadim usullerdir. Bu konuda size fazla açıklama yapılmayacaktır. Yalnız dikkatinizin çekilmesi için bunlar arz edilmiştir' (DTA., BN., 138/3149).

Dokuzuncu rapor, Mümeyyiz-i evvel Korvet Kaptanı Şerâfeddin Bey ve Mümeyyiz Faik Efendi tarafından 7 Temmuz'da kaleme alınmış ve şunlar belirtilmiştir: 'Dördüncü sınıfın bu defa yapılan Müselsât-ı Müsteviye ve Küreviye (Düzlem ve Küresel Trigonometri) imtihanları incelenmiştir. Müselsât-ı Küreviye imtihanında sınıfın üçüncü kısmını oluşturan talebelerin notları orta derecenin altındadır. Yalnız Müselsât-ı Müsteviye imtihanında âlâ dereceye yakındır' (DTA., BN., 138/3149).

Onuncu rapor, İnşaiye dördüncü sınıf mühendisi Şükrü imzalı olarak 8 Temmuz'da yazılmıştır: 'Bugün dördüncü sınıf birinci kısım talebesinin aşağıda kayıtlı derslerine ait imtihan kağıtlarının incelenmesinden şunlar müşahede edilmiştir. Birinci kısım talebesi kazanımlarına göre zayıf (ednâ), ortaya yakın (karib-i vustâ), orta (vustâ), iyi (âlâ) ve pekiyi (aliyyül'âlâ) olarak kabul ettiğim beş derece ile karşılaştırılarak sırasıyla aşağıya yazılmıştır (Tablo 1). Talebelerin ortalamasının yüksek olması, bu sene takip edilen usulün daha doğru olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı yeni talebelerden ümitli olduğunu arz ederim' (DTA., BN., 138/3149).

Tablo 1. Dördüncü sınıf ders notları.

Ders	Ortalama	Hesap hatası	İfade hatası	Genel başarı
Tefazulî (Diferensiyal)	54	Ortaya yakın	Orta	Âlâ
Hendese-i Halliye (Analitik Geometri)	46,5	Ortaya yakın	Orta	Orta

On birinci raporu Korvet Çarkçısı Muallim Osman Cevdet Efendi, 11 Temmuz'da yazmıştır. Raporun ilk kısmında makine ve mihanik derslerine dair son imtihanların sonuçları ve bunların gerçek sebepleri arz edileceği belirtildikten sonra şöyle devam edilmiştir: 'Talebeler makine derslerinde, makinaların bölümlerini tanıdıkları ve nasıl kullanılacaklarını anladıkları için yaşitlarına göre ilerlemişlerdir. Bunun üç tane sebebi vardır. Birincisi talebe bu sene daha ciddidir. İkinci olarak ders işlenişinde riyaziye (matematik) bölümü çok azdır. Riyaziye kısmı sadece makine parçalarının isimlerinden ve görevlerinin tarifinden oluşmaktadır. Üçüncü olarak talebeler, derste işlenen materyallerin bir kısmına temas ettikleri için öğrenme seviyeleri yükselmiştir.

Mihanik derslerine gelince: Tahsilin ruhu olan öğretimin bütün derslerde uygulanması için okul müdürü, muallimler ve talebeler büyük gayretler sarf etmişler ve çalışmanın önemini anlamışlardır. Bunun sonucunda mihaniki derslerinde eski usule göre talebelerin bilgileri oldukça artmıştır. Bununla beraber genel olarak talebenin işe yarayan bilgileri istenilen seviyede değildir. Hatta bugünkü şartlarda istenilen eğitime ulaşılması mümkün görünmemektedir. Bunun için talebenin özellikle riyaziye uygulamalarını anlaması elzemdir. Esasen derslerde verilen açıklamanın uygulanması, gerekli kavramların peyderpey tanınarak kâfi derecede aşinalık oluşturulması ve sonunda talebenin riyaziye sonuçlarını bilfiil ispat ederek kanaat oluşturması gereklidir. Bunların akabinde yazılı ve sözlü sorulara cevap verilmesi için programa uygun teorik bilgiler öğretilmelidir. Teorinin uygulama alanı olan tecrübehanelerimizin (laboratuvar/atölye) ve öğretim materyallerinin mektepte bulunmaması istenen öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Müdürün de bilgisi dahilinde olan gerçek durum bundan ibarettir' (DTA., BN., 138/3149).

On ikinci raporu Korvet Kaptanı Arif Bey, tarihsiz olarak kaleme almıştır. Raporun başında Bahriye Mektebi dördüncü sınıfının gemicilik imtihanında mümeyyiz sıfatıyla edindiği müşahedeleri yazdığını belirttikten sonra şu şekilde açıklamalarda bulunmuştur:

'1. Ders programı beklentiye uygun ve yeterlidir.

2. Kağıtların çoğunluğundaki cevaplar açıkça ifade edilmemiş ve düzenli olarak yazılamamıştır.

3. Çok fazla sayıda soru olması ve bunların her birine iki veya üç puan verilmesi bazı talebelerin gereğinden fazla not almasına sebep olmuştur. Semafor¹ imtihanında talebelerin hiçbiri hızlı olarak işaret verememiştir. Bu konuda hızın dikkate alınması lazımdır' (DTA., BN., 138/3149).

On üçüncü raporu, Gemicilik Muallimi Korvet Kaptanı Nuri İzzeddin Bey tarihsiz olarak kaleme almıştır. Raporda, gemicilik imtihanı hakkındaki mütalaalar maddeler halinde açıklanmıştır:

'1. Biten senenin ikinci dönemindeki gemicilik ders programı, önümüzdeki yıl için de uygundur.

2. Gelecek sene için gerekli olan edevat ayrıca rapor edilecektir.

¹ Semafor (Semaphore), gemiler arasında görsel olarak haberleşmeye yarayan sisteme verilen isimdir.

3. Gemiciliğin demir, zincir, ırgad², iskandil³, parakete⁴ ve pusula kavramlarını talebinin anlayabilmesi için bunların bir gemi içinde gösterilmeleri gerekmektedir.

4. Bu imtihan sonucunda talebe üç kısma ayrılmıştır. Çoğunluğu oluşturan birinci kısım gemiciliği çalışmış ve anlamıştır. İkinci kısım anlamadığı yönleri anlamadık zannederek dikkatli ve özenli çalışmamıştır. Azınlığı oluşturan üçüncü kısım ise *kahın kafalı (gabâvet)* oldukları için dersleri anlamamış ve çalışmamışlardır.

5. Talebenin anladığı dersi genellikle sözlü ve yazılı olarak anlatamadıkları yani ifade edemedikleri dikkat çekmektedir.

6. Şahsım sadece gemicilik dersi ile meşgul olabilir' (DTA., BN., 138/3149).

Bahriye Mektebi Kumandanı Raporları

Mümeyyiz raporları dışında kalan üç rapordan ikisi, Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı Sermet Mustafa ismiyle imzalanmıştır. Ancak Deniz Harp Okulu kayıtlarında 15 Temmuz 1911 ile 8 Ocak 1914'te kurumun komutanı olarak kaydedilen Sermet Mustafa Bey'in unvanı miralaydır. Okul müdürü ise Binbaşı Mahmud Esat Bey'dir. Çeşitli görevlerden dolayı Sermet Mustafa Bey'in kurumda bulunmadığı süre zarfında kendisine Mahmud Esat Bey vekâlet etmiştir (Çoker, 1977; Deniz Harp Okulu, 2023).

Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı imzalı olarak Bahriye Nezaretine yazılan ilk raporun tarihi 14 Temmuz'dur. Rapor, talebe hakkında maddeler halinde bilgi vermiştir:

'1. Talebenin yarısına yakınında ilim tahsiline dair fevkalade bir lakaytlık gözlemlenmiştir. Bunlar, öğrenmeleri için teşvik edilmelerine ve cesaretlendirilmelerine rağmen istenilen sonuç alınamamıştır.

2. Lakaytlık, terfi, terakki, şeref ve haysiyetlerinin temin edilmesi için bu günlerde harcanması gereken himmet ve çalışkanlıkta da görülmektedir.

3. Bazı talebeler niçin çalışmadıkları sorusuna, ne olursa olsun mektebe zabıt olmak için girdiklerini, bu olunca yani mülazım maaşı aldıktan sonra hayatlarında ve devlet hizmetinde çalışmaya önem vermeyecekleri, cevabını vermişlerdir.

4. Üçüncü maddedeki düşünceye dayanarak, çok kötü bir davranış olmasının yanında bir zabite kesinlikle yakışmayacağı defaten tembih ve ihtar edilen kopyacılıktan bir türlü vazgeçmemişlerdir. Onlara göre kopyacılık zabıtlığe ulaşmanın en kolay yoludur.

5. Talebenin büyük kısmının manevi gücü çok zayıftır. Kendilerine ve çevrelerine kesinlikle güvenmemektedirler.

6. Emre cansiperane itaat fikri çok zayıftır. İtaatin askerlikle olan ilişkisine dair nutuklara ve nasihatlere rağmen talebelerde askerlik özellikleri oluşturulamamıştır. Talebeler, kendilerini sevk ve terbiyeyle görevli zabıtların verdiği emirleri, bir arkadaşları tarafından verilmiş nasihat gibi görmektedirler.

² Irgad, gemilerde yatay kollarla ve birkaç kişi tarafından çevrilen yapay bocurgata (çıkırık) verilen isimdir.

³ Deniz derinliğini ölçmedir.

⁴ Geminin saatteki hızını anlamak için kullanılan araçtır.

7. Talebedeki lakaytlık, askerî vaziyetlerde de gözlemlenmektedir. Harcanan mesai ve gösterilen özene rağmen talebenin çoğunda, asker davranışı oluşturulamamış ve talimlerde ciddiyet gösterilememiştir.

8. Talebelerdeki hayat, vazife ve askerlik konularındaki kayıtsızlık ve özensizlik, bir zabıt için utandırılması gereken elbiselerin temiz tutulmaması, tıraşsız gezilmesi ve kunduraların boyasız olması gibi durumları ortaya çıkarmaktadır. Böyleleri görüldüğü anda şiddetle cezalandırılmaktadır. Ancak talebeler, adı geçen faaliyetleri cezadan korktukları zaman yapmaktadırlar. Yakalanmayacaklarını ve cezalandırılmayacaklarını anladıklarında eski hallerine dönmektedirler.

9. Talebelerin tahsildeki askerî ve özel hayatlarındaki kayıtsızlıklarının sebepleri tamamen anlaşılamamıştır. Ancak aşağıdaki maddelerden kaynaklanabilir:

A. Mektebe kabul yaşının büyük olması,

B. Talebenin yaşının büyük olmasına rağmen eğitimlerinin çok zayıf olması. İlk eğitimlerindeki zayıflık, daha şimdiden talebenin terakki ümitlerine engel olmaktadır,

C. Talebelerin çok fakir ailelerden gelmesi. Bununla beraber talebelerde aile şeref ve haysiyetine dair hiçbir telkinde bulunulmadığı gibi yetiştikleri muhit de kendilerine böyle bir zihniyet vermemiştir. Maalesef talebelerde izzet-i nefis ve hayat kalitesi çok düşüktür,

D. Baba mesleğine ve geçimlerini nasıl sağladıklarına hiç önem verilmemesi. Şu anda mektepte üç hademe, üç lostromo⁵, iki berber, bir tütüncü, bir kahveci, bir hamamcı, bir hamurcu, bir kamarot evladı eğitim görmektedir,

E. Talebenin ikamet ettikleri mahallelere ve semtlere dikkat edilmemesi. Muhitin etkisine çok dikkat etmek gereklidir,

F. Beden olarak zayıf ve bahriye mesleğine kesinlikle elverişli olmamaları. Bazı talebenin gözleri bozuktur. Bazılarının ise organları olması gerekenden küçük veya büyüktür.

10. Bahriye Mektebine tayin edildiğim bir sene zarfında divan taburlarında ve diğer fırsatlardan istifade ederek talebelere şunları açıkladım: İleride mühim makamlara geleceklerini, padişaha ve memlekete büyük hizmetler edeceklerini, bundan ötürü kendilerinin de şan ve şerefli devlet erkânı arasına geçeceklerini, bu uğurda padişahın ve milletin her şeyi kendilerine sunduklarını ifade ettim. Ayrıca yeniden inşa edilen Bahriye Mektebinin yakında elektrikle aydınlatılacağını ve kaloriferle donatılacağını açıkladım. Adeta prenslere layık saray gibi mahallerde ikamet ettiklerini, her türlü zevk ve temizliği temin edilmiş olan lokantada zengin evlatları gibi beslendiklerini, bunlara şükran duyulması gerektiğini izah ettim. Bunun karşılığında kıymeti iki buçuk milyon liraya ulaşan drenotlara kumanda edeceklerini, bunun dünyanın en şerefli mesleği bulunduğunu, başkalarının en çok gıpta ettiği mühim bir hizmet ve iftihar vesilesi olduğunu, yabancı ülkelerde bu gibi mevkilerin prensler ve zenginler tarafından büyük bir hevesle talep edildiğini, kendilerinin hiçbir şeye ihtiyaçları olmadığı halde böyle kumanda mevkilerinin şerefini, kendi şereflerinin üstünde kabul ederek bunu göstermek için adeta fukara çocukları gibi çalışmaları gerektiğini belirttim. Her türlü tehlikeyle dolu

⁵ Lostromo, ticaret gemilerinde tayfaların liderine denirdi.

olmasına rağmen bir insanın ulaşabileceği en kutsal hizmet olan bahriye mesleğine bir şevk ve gayret ile dahil olmaları gerektiğini ifade ettim. Bu şekilde ruhlarına hitap edilerek lakaytlığa son verilmesi için çok çalışılmıştır. Böylece talebenin yarısında askerlik vazifesine ve medeniliğe dair çok daha fazla özen gösterilmesi sağlanmıştır.

Çeşitli devlet görevleri arasında bahriye kadar zor ve tehlikeli olanı yoktur. Çünkü bahriyeli olmak, maddî zahmetlere ve zorluklara katlanmak demektir. Akıllı ve zekâsı ne kadar mükemmel olursa olsun bahriye görevini seçen şahıs, deniz ve hava gibi tabiatın en çetin ve en değişken iki büyük kuvvetine, oldukça zayıf olan beşerî vasıtalarla hâkim gelmelidir. Bu kuvvetlerin akla saldırıları ve darbelerine karşı ilim ve fen dairesinde tedbirler almalı ve görevi yerine getirmelidir. Bu kuvvetleri idare eden kişi, ilmî ve fennî kanunlara tam anlamıyla vâkıf olmak zorundadır. Bahriyelinin idaresindeki gemiyle savaşması için topçuluğu, torpidoculuğu, bunları hareket ettiren elektrik bilgisini, telsiz-telgrafçılığı ve her gün değişen diğer alet ve edevatın kullanılmasına dair ilim ve fen hakkında derin bir vukuf sahibi olması gerekir. Bir kişinin açıklanan modern ilim gelişmelerini ve harp araçlarını öğrenmesi, dimağ, akıl, zekâ ve bütün hayatını işgal etmektedir. Bunların tamamı hakkında bilgisi olması gereken bahriye subayının hangi sıfatları taşıması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki ileride zabıt olmak üzere Bahriye Mektebine kabul edilecek talebede şu özellikler olmalıdır:

A. Beden şekli düzgün ve oldukça sağlam olmalı, sıkıntılara ve zahmetlere tahammül edebilmelidir,

B. Akıllı ve fikri mükemmel olmalıdır,

C. İffet ve ahlakı son derece mükemmel ve tam olmalıdır.

Birçok yabancı devlet, bahriye talebesini bu özelliklere göre seçmektedir. Böyle talebeler eğitildiği takdirde çok iyi bir bahriye zabiti olurlar. Bunlara uyulmayarak kayırmacılık yapıldığı halde yetiştirilecekler bahriye zabiti değil, basit bir tüccar kaptanı bile olamaz. Bu şahıslar bahriye zabiti olarak istihdam edildiği takdirde ülkeye büyük zararlar verecektir. Şahsın kendisi de perişan olacaktır. Sonuç olarak böyle konularda görevlendirilenlerin son derece dikkatli ve gayretli olmalarını Bahriye Nezaretinden temenni ederim' (DTA., BN., 138/3149).

Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı imzalı ikinci rapor, Bahriye Nezaretine 18 Temmuz'da yazılmış ve şunlar belirtilmiştir: 'Tahriratımla Bahriye Mektebi imtihanlarının sona erdiği arz olunmuştur. Tahriratıma, mektebin ders müdürü Korvet Kaptanı Holland Bey'in imtihanlarının sonucunu gösteren raporu, mümeyyiz kurulu raporları ve talebenin durumlarıyla bundan sonra mektebe kabul edilecek talebenin sahip olması gereken özellikler hakkındaki mütalaalarımaya dair muhtıra da eklenmiştir.

Holland Bey'in raporlarında belirttiği ve dikkate alınması gereken konuların en önemlisi ve mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde çözülmesi gereken konu bazı talebelerin durumlarıdır. Bu bağlamda bir kez sınıfta kaldığı halde, özel nizamnameye uygun olarak son yapılan imtihanlarda gerekli puanı alamadıkları için mektepten çıkarılmaları gerekenler bulunmaktadır. Bunların yanında bazı mühim derslerden çok düşük puan alan, ders sırasında ve hususi imtihanlarda liyakat gösteremedikleri için muallimleri ve ders müdürü tarafından bahriye mesleğine elverişli olmadıklarına kanaat getirilenler de vardır. Bu talebelerin isimleri ve durumları ders müdürünün raporunda

zikredilmiştir. Bunlar hakkında yapılacak uygulama bilinmediği sürece mezuniyet töreni yapılamamaktadır. Merasimin ertelenmesi dereceye giren talebelere verilecek ödül törenlerini de ertelemektedir. Bu talebelerin durumlarının açığa kavuşturulması ve belirtilen merasimlerin yapılması için mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde karar verilmesi temenni edilir. Dereceye giren ve padişahımızın ihsan edeceği mükafatları almaya hak kazanan talebeler şunlardır:

Dördüncü sınıf: Birinci Hüseyin Neşet Efendi, ikinci Mahmud Cemal Efendi.

Üçüncü sınıf: Birinci Osman Zeki Efendi, ikinci Fatihli Necati Efendi.

İkinci sınıf: Birinci Mehmed Necati Efendi, ikinci Mahmud Nedim Efendi.

Holland Bey'in raporunda, tahsillerinin tamamlanması için Avrupa'ya gönderilmek üzere sene başından beri mektepte eğitim gören üç çarkçı zabitanın imtihanlardaki notlarına dair açıklamaya dikkatinizi çekerim. Bunlardan ikisi hesap imtihanına katılmamış, diğeri ise 17 puan almıştır. İngilizce lisanından ise birisi sıfır, birisi on üzerinden iki, diğeri ise bir puan almışlardır.

Holland Bey'in raporunda haklı olarak çok sık kopyacılıktan şikâyet edilmektedir. Aynı şikâyet tarafımdan da tekrar edilmiştir. Fakat kopyacılık hakkında bir nizamname olmadığından bunları cezalandırmak mümkün değildir. Bundan dolayı kopyacıların isimleri raporda yazılmamıştır. Bununla beraber aylardan beri devam eden ve teamül derecesini aşan ahlaksızlığın nasihat veya ufak cezalarla engellenmesi mümkün değildir. Bundan sonra kopya verenlerin ve alanların sıfıftaki mevkileri ne olursa olsun hemen mektepten çıkarılması bir sisteme bağlanmalıdır. Ayrıca kopyaya müsaade eden muallim ve zabite de uygun bir ceza verilmelidir.'

Burada son olarak belirtmek gerekir ki, bu rapor ihtiyaç duyulan düzenlenmelerin yapılması için Bahriye Nezareti Birinci Daire'ye (Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Müdüriyeti) sevk edilmiştir (DTA., BN., 138/3149).

Mektep Gemisi Süvarisinin Raporu

Bahriyelilerin eğitimine dair son rapor zırlı Âsâr-ı Tefvik Mekteb Sefine-i Hümayûnda Muallim Birinci Yüzbaşı Haydar imzalı olarak 20 Ağustos 1912 tarihinde Bahriye Nezaretine yazılmıştır. Haydar Efendi, raporun başında 'mektep gemisinde ser muallimle geçen dokuz aylık memuriyetimde müşahedelerimi beyana cesaret ettim' dedikten sonra şunları açıklamıştır: 'Gemi 46 seneliktir. Gemide talebeden daha genç olan yalnızca 1906 model Krupp topları ve birkaç yardımcı makine bulunmaktadır. Bundan dolayı, makine ve bir geminin parçalarıyla ilgili öğretilmesi gerekenler çok zorlama olmakta ve yarım kalmaktadır.' Bundan sonra Haydar Efendi, kısa açıklamalarla mektep gemisinin durumunu ortaya koymuştur.

'Mektep gemisinde hayat ve sağlık: Araç, savaş durumundan dolayı bir mektep gemisinden daha çok donanmanın bir parçasıdır. Bu yüzden geminin mevcudu tamdır. Geminin büyüklüğünden dolayı mevcudu yüksek tutulmuştur. Geminin mektep gemisi haline gelmesi için beş bölük ve 300 nefer olan mevcudu üç bölükten oluşan 150 kişiye indirilmelidir. Güverte ve makine zabitlerinin sayısı da yarı yarıya azaltılmalıdır. Gemi fare, hamam böceği ve tahta kurusu yuvası haline gelmiştir. Fareler itlaf edilmeli, etüv makinesi kullanılmalı ve temizlik işleri yapılmalıdır. Asker mevkilerinde havalandırma

ve aydınlatma bulunmamaktadır. Bu mahrumiyetlerin etkisi efradın yüzlerinde görünmektedir. Özellikle zabıt ve mühendislerin tuvaletleri ve banyoları palavra güvertesinde⁶ olduğu için rutubet tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Bu haliyle gemi hayatı, sağlık açısından tehlikelidir.

Mühendislerin mangası⁷: 50 kadem⁸ uzunluğunda, 48 kadem genişliğinde ve 9 kadem yüksekliğindedir. Bu sahanın sekizde birini oluşturan makine kaportası ile dört adet 12 santimetrelik top, mühendislerin elbise ve kitap dolapları, yemek sofraları ve ders sıraları vardır. Burası dersane, yemekhane, istirahat ve teneffüs mahallidir. Bu fonksiyonları yüzünden günlük hareketleri engellemektedir. Alanın darlığı, mahallin bir dershaneye uygun şekilde düzenlenmesine mâni olmaktadır. Manganın kış tarafı tuvaletlerle çevrilidir. Ayrıca mahalli, makineden çıkan gazlar doldurmaktadır. Bunların yanında talebeler, makine çalışırken ders işlenmesini istememektedirler.

Beslenme: Mühendislere, zabıtlar gibi beş kuruş verilmektedir. Bunların yemeklerinin de zabıt lokantasıyla birlikte temin edilmesi ve pişirilmesi düşünülmüştür. Ancak zabıtlar, daha önceki tecrübelerinden dolayı buna razı olmamışlardır. Mutfak ve takımları, beslenmeye elverişli değildir. İkinci eğitim döneminde mühendisler, lokanta görevlisi gibi nöbetleşe olarak alışveriş yapmak zorunda kalmışlardır. Mühendislerden biri de aşçıyla birlikte yemek hazırlamıştır. İlerlemek için zorunlu ihtiyaçlar sağlam bir sisteme bağlanmalıdır. Bugün olmasa bile yakın bir gelecekte, yemek ve bakkaliye sözleşmeyle birine bırakılmalıdır. Bu durum düzen ve kolaylık açısından çok elzemdir. Son olarak zabıtlar ve mühendislerin sefer tasları, avam aşçı dükkanlarındakinden bile kötüdür.

Mektep gemisinin moral motivasyonu: Gemi zabıtları, mekteple ilgili olan görevlere önem vermedikleri için bununla pek ilgilenmemektedirler. Memuriyetimin neredeyse tamamında, zabıtların mühendislerin harekâtına kayıtsız kalmayı görevlerine daha uygun bulduklarını gördüm. Bundan dolayı kabiliyeti ve kifayeti yeterli zabıtların seçilerek, mektep gemisinde görevlendirilmesine özen gösterilmelidir.

Eğitim: Geminin seyir zabiti, seyir aletlerini öğretiyor. Seyir zabıtine yardım eden bir muallim, seyrüsefer; diğer bir bahriye kurulu, amelî seyrüsefer, harita ve aletler ve riyaziyat derslerini vermektedir. Makine kısmından bir muavin zabiti, bütün çarkçılık ve buhar harareti derslerini öğretmektedir. Topçuluk dersi de bir muallim tarafından verilmektedir. Gemicilik, gemi inşası ve mihanik dersleri, işaret zabıtine yardım eden bir muallim tarafından uygulamalı olarak öğretilmektedir. Bize yardım etmek için geminin elektrik zabiti, torpido ve elektrik derslerini vermektedir.

Geminin seyir zabıtine, geçen iki eğitim dönemi boyunca görevini hakkıyla yerine getirdiği için teşekkür ederim. İkinci dönemde kimi zaman geminin işaret zabiti, özel olarak talime çıkararak yardım etmiştir. Kendisine müteşekkirim. Ayrıca çarkçı muallimine yardımcı bir zabıt ayrılmıştır. Fakat torpido ve elektrik derslerinin resmî bir muallimi yoktur. Geminin elektrik zabiti, hususi emirle elektrik, dinamo, motor, arka lambaları, projektör, piller vesaire gibi program dahilinde olan konuları öğretmiştir. Kendisine bu

⁶ Savaş gemilerinde topların yerleştirildiği güverteye verilen isimdir.

⁷ Savaş gemilerinde neferlerin yattıkları koğuşur.

⁸ Ayak, adım. Metrenin üçte biri kadar olan uzunluk ölçüsüdür. On iki parmak uzunluğu ve yarım arşın da denirdi.

konuda fevkalade müteşekkirim. Bu iki derse gerekli olduğu kadar önem verilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde mektep gemisindeki eğitim tamamlanacaktır.

Ders programı: Yeni eğitimin uygulanmasında sıkıntılar vardır. Gerçekten bahriye kurulu, çarkçılıkta, topçulukta ve gemicilikte ders saatlerinin azlığından bahsetmiştir. Ancak sıkıntılar, ders devresinin kısalığından dolayı eğitimin hızlı olarak işlenmesinden meydana gelmiştir. Bununla beraber uygun bir süratle eğitime devam edilirse şikâyet edilmeyecektir.

Eğitim dönemi: Gemi, kış hayatına nispeten elverişlidir. Ancak tecrübelerimiz, içinde bulunduğumuz mevsimin düzenli çalışmaya daha uygun olduğunu göstermiştir.

Eğitim süresi: Öğrenmek, uygulamak, öğretmek, uygulatmak ve kısmen şahsî terbiyenin oluşturulması için eğitim müddeti en az altı ay olmalıdır. Gerektiği takdirde muallim raporlarıyla eğitim süresi iki ay uzatılabilir.

Bir sınıfın iki devreye ayrılması: Bu durum, zaman yönünden zararlıdır. Bununla beraber donanmaya sevk edilenler, oradaki muallimlere problemler çıkarmaktadırlar.

Bir sınıfın bir devrede eğitilmesi için gerekli tedbirler: Açıklandığı gibi, zabıtlar ve mürettebat azaltıldıktan sonra top ambarı tamamen talebelere tahsis edilmelidir. Top ambarında bulunan 12 santimetrelik altı top da çıkarılmalıdır. Buranın lombar kapakları büyük lombozlu olarak başa ve kıça açılacak şekilde düzenlenmelidir.

İstikbalin mektep gemisi: Mesudiye veya kruvazörlerden biri mektep gemisi olmalıdır.

Müracaat ve engelleme: İngiltere’de eğitim almış çeşitli sınıftan zabıtlar donanmamızda görev yapmaktadır. Bununla beraber eksik olduğumuzu düşünerek mektep gemisi eğitimi yapamayacağımız ve kesinlikle yabancı muallim getirilmesi hususlarında ısrar etmeyeceğim. Görev için istekli zabıtlarımızın bir eksikliği ortaya çıkabilir. O da müracaat ve engelleme kelimelerinde aramalıdır.

İlerleme yolundaki askerî hayatımızda harcanan mesainin çoğu boşa gitmektedir. Bunun sebebi ise ast ve üstün birbirine müracaat ettiğinde kolaylık yerine zorluk çıkarılmasıdır. Halbuki yabancı bir muallim kısmî zorluğa rağmen çoğu zaman kolaylık görür. Terakki edilmediğinden meydana gelen bu durum yerli muallimlerde bıkkınlık oluşturmaktadır. Her ne olursa olsun mektep gemisine, eğitimi kolaylaştıracak ilim ve fenne aşına bir süvari tayin edilmelidir.

Mühendis talebelerin asker kıyafeti: Talebelerin kıyafetleri ve kılıçları, elbise nizamnamesine uygun değildir. Ayrıca çoğunluğunun setreleri⁹ yoktur. İstanbul dışında kıyafet konusunun düzenlenmesinde zorluklarla karşılaşmakta ve talep edildiği gibi olmamaktadır. Nezaretinizin bu sene mektepten çıkan talebelere kıyafet konusunda yardım etmelerini ve kolaylık göstermelerini rica ederim.

Talebelerde bulunması gerekli olan eşya: Bir setre takımı, iki ceket takımı, üç çift fotin, üç hasırlı fes, iki çift beyaz ve kahve renk eldiven, iki baştan geçme kalın beyaz fanila, dört iç elbise, iki tane yastık ve yatak yüzleri, bir tıraş ve tuvalet takımı, biri kaliteli

⁹ Düz yakalı, önu ilikli bir ceket türüdür.

üçü normal kumaştan dört beyaz elbise, bir çift beyaz iskarpin, biri el olmak üzere iki bavul.

Müteferrika ve masraflar: Kırtasiye, kitap veya muallim kurulunun lüzum göreceği diğer bir malzemenin satın alınması için eğitim devresinde müteferrika veya masraflar namına 3.000 kuruşluk bir bütçe ayrılmalıdır. Bu meblağın harcanması gemi süvarinin onayına bağlanmalıdır. Meblağın sarfı ve devri geminin muhasebesine kayıt edilmelidir.

İstimbot: Acilen en azından bir istimbot verilmelidir. Başka kaynaklardan tedarik edilemiyorsa Barbaros veya Turgud zırhlılarının birinden alınmalıdır. İstimbot, talebelerin talim ve tedrislerinde son derece faydalı olacaktır.

Teftiş ve yoklama: Mektep gemisi zaman zaman askerî ümera tarafından teftiş edilmelidir. Böylece talebelerin eğitimleri, talimleri ve terbiyeleri kontrol olunmalıdır. Bunun yanında seyahat sırasında uğranılan mahallerde mülkiye memurları da gemiye davet edilmelidir. Bu durumdan her iki taraf da istifade edecektir. Maruzatıma burada kemâl-i edeple son veririm' (DTA., BN., 138/3149).

Bütün problemlere rağmen imtihanların yapıldığı sene Bahriye Mektebi'nden 48 talebenin uhdesine sınıf-ı harp mühendisliği tevcih edilmesine 26 Ağustos 1912'de karar verilmiştir (BOA., BEO., 4076/305700). Böylece mezun olarak mektepten ayrılmış ve Osmanlı donanmasına katılmışlardır.

SONUÇ

Çalışmada incelenen raporlar, II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı bahriye eğitiminin bir fotoğrafını çekmekte ve sistemin parçaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bunlardan birincisi mümeyyiz raporlarındaki bilgilerdir. Bu bağlamda mümeyyiz raporları, öğrencilerin seviyesini ölçmesi, sonraki öğretim programlarında kullanılması ve okul idaresinin öğretmenlerin gözünden öğrencileri değerlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Raporların bir kısmı yedi sekiz satır kadar kısayken en uzununu bir sayfadır. Bu durum Osmanlı askerî eğitim geleneğinde rapor yazma alışkanlığının olmadığını ve zabitlerin kendilerini ifade etmekteki sıkıntılarını gösterebilir. Aynı zamanda raporların kısa olması, mecburiyet durumunda kalındığı için yazıldığını düşündürmektedir. Bu tarz raporlarda sezilen bir diğer durum, fazla mesai harcamak istemeyen mümeyyizlerin, kurum yönetimine duymayı istedikleri bilgileri vermeleridir. Bu bağlamda problemlere çok az yer verilmiştir. Kurum müdürünün raporunda kopyacılık son derece yaygın olarak vurgulanırken, mümeyyizlerden sadece bir tanesi bu durumdan şikâyet etmiştir.

Mektep müdürünün raporunda ise öğrencilerin bahriye mesleğine bakış açıları ve kurumun sorunlarının önemli bir kısmı vurgulanmıştır. Bu sayede kurumda yeni eğitim programından ziyade insanî faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Mektepten beklenen sonucun alınmasının ancak öğrencilerin zihniyetinin değişmesiyle olacağı, bunun ise zabitlerin fedakarlığından çok daha fazla olarak talebe seçiminde sosyolojik, psikolojik ve fiziksel unsurların dikkate alınmasıyla mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Mektep gemisi süvarisinin raporunda ise plansız hareket edilmesinin sonuçları gösterilmektedir. Son dönem askerî çalışmalarda görülen teçhizat eksikliği burada da karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında bu rapor, bahriye zabitlerinin bir sonraki neslin eğitimlerine gereken önemi vermediklerini dahi göstermektedir.

Son olarak belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti, bilhassa XIX. yüzyılın ikinci yarısında karşılaştığı ciddi sorunlar sebebiyle bir ölüm-kalım mücadelesine girişmiş ve bu kapsamda varlığını devam ettirmek için elzem görülen bahriye eğitimini model aldığı İngiliz sistemine çevirmeye çalışmış; bu yolda pek çok olumlu veya olumsuz gelişmeyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Raporlardan edinilen kanaat, İngiliz eğitim sisteminin uygulanmasının Bahriye Mektebi üzerindeki etkilerinin incelenmesi için çok daha geniş çaplı akademik araştırmalara ihtiyaç duyulduğudur. Pek tabiidir ki, burada makale kapsamında sunulan bilgiler yeni problematikleri de ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Bahriye Salnamesi. (1328). On Sekizinci Tertip. Matbaa-i Bahriye.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

BOA., HR.SFR.3., 613/1

BOA., A.MKT.NZD., 312/49

BOA., BEO., 3012/225844

BOA., BEO., 3163/237176

BOA., BEO., 4076/305700

BOA., İ.MMS., 173/25

BOA, MV., 117/35

BOA., Y.MTV., 303/118

BOA., A.TŞF., 5/96

BOA., A.M., 5/78

BOA., ML.EEM., 694/60

DTA (Deniz Tarihi Arşivi)

DTA., BN., 138/3149

Eserler

Beydilli, K. (2015). *İstanbul'da deniz ve kara mühendishanelerinin kuruluşu ve faaliyetleri (1775-1839)*. Büyük İstanbul Tarihi. <https://istanbultarihi.ist/353-istanbulda-deniz-ve-kara-muhendishanelerinin-kurulusu-ve-faaliyetleri-1775-1839>

Çoker, F. (1977). Deniz harp okulumuz. Deniz Basımevi.

Dal, D. (2021). Stratejik iş birliği ve askerî danışmanlık kapsamında Osmanlı donanmasında amiral Limpus misyonu (1912-1914). *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(38), 441-479. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.964075>

Genelkurmay Başkanlığı. (1941). *Deniz mektepleri tarihçesi (1928-1939)*. Deniz Matbaası.

Hacıoğlu, D. (2013). *Tanzimattan I. Dünya harbine Osmanlı bahriyesi*. Deniz Basımevi.

Kaçar, M. (2008). Tersâne Hendesehânesi'nden Bahriye Mektebi'ne Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayûn. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 9(1), 51-77.

Karadoğan, U. C. (2008). Birinci Dünya Savaşı'na girerken donanmada yapılan ıslah çalışmaları ve yabancı uzmanlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(72), 757-796.

şanal, M., & Demiz, T. (2012). Heybeliada Bahriye Mektebi ve Türk eğitim tarihindeki yeri. *Belleten*, 76(275), 167-206. <https://doi.org/10.37879/belleten.2012.167>

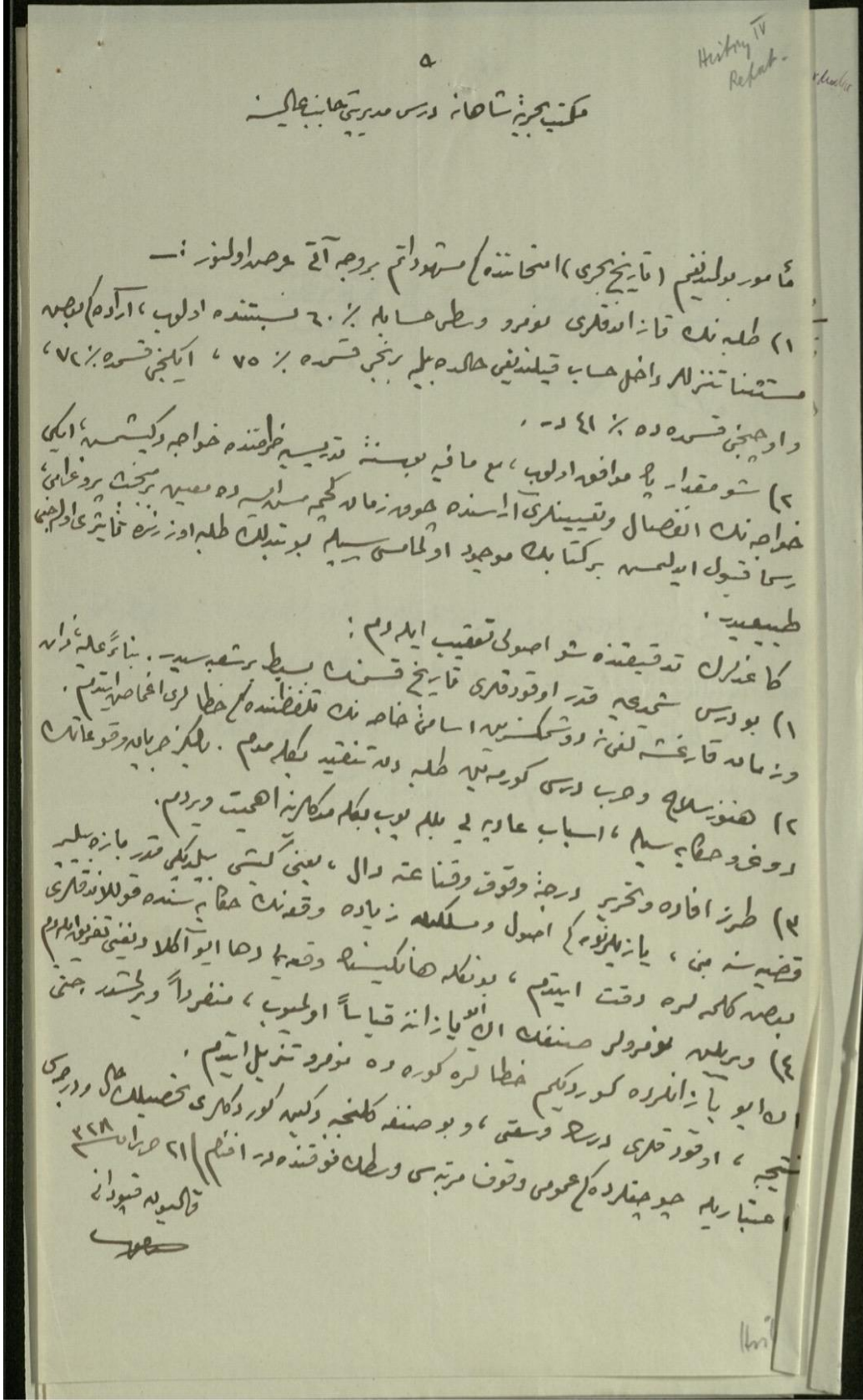
Uras, N. (1973). Mekteb-i Bahriye-i şahane 1876-1918. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, 482, 44-56.

Yakıtal, E. (1991). *Bahriye mektebi*. TDV İşlam Ansiklopedisi.

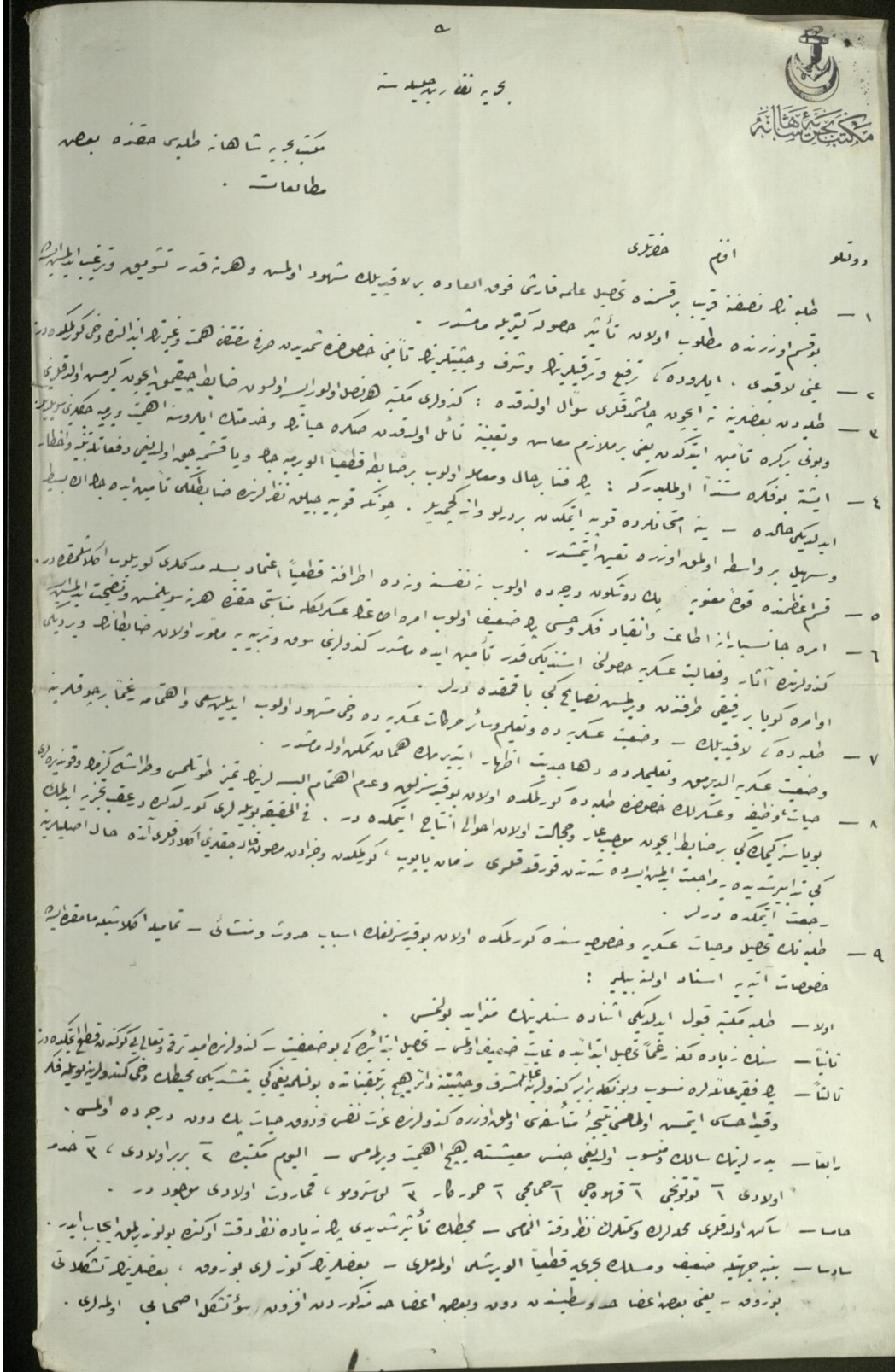
İnternet Kaynakları

Deniz Harp Okulu. (2023). *Deniz harp okulu komutanları*. Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Okulu. http://dho.msu.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/01_Sabitler/komutan/Komutanlar%C4%B1m%C4%B1z.html

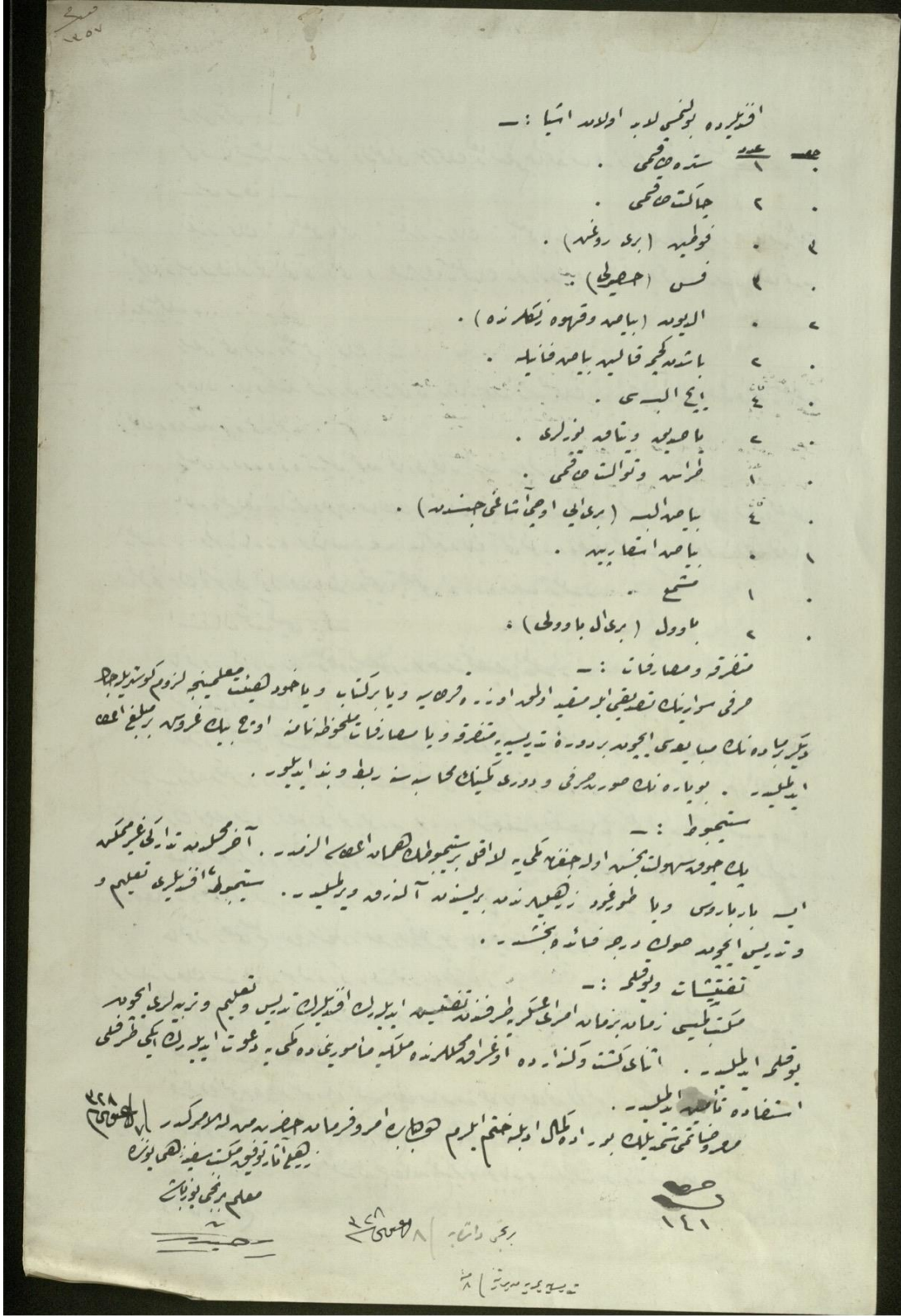
EKLER

Ek 1. Kalyon Kaptanı Yakub'un 4 Temmuz 1912 (21 Haziran 1328) tarihli raporudur (DTA., BN., 138/3149).

Ek 2. Bahriye Mektebi Kumandanı Kalyon Kaptanı Sermet Mustafa'nın 14 Temmuz 1912 (1 Temmuz 1328) tarihli raporunun ilk sayfasıdır (DTA., BN., 138/3149).

Ek 3. Âsâr-ı Tefvîk Mektep Sefinesinde Muallim Birinci Yüzbaşı Haydar'ın 20 Ağustos 1912 (7 Ağustos 1328) tarihli raporunun son sayfasıdır (DTA., BN., 138/3149).

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Biographical Narratives and Routines of Putin's Russia in the Context of the Ukraine Crisis

Ukrayna Krizi Bağlamında Putin Rusyası'nın Biyografik Anlatıları ve Rutinleri

Ayşe KAVUNCU[✉] • Malang FAYE

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 15.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date: 02.07.2023

ABSTRACT

The article argues that Russia's decision to initiate an attack on Ukraine in February 2022 was an inevitable move for both its material and ontological security. By adopting an offensive stance and directly engaging in a conflict with a former Soviet country, Russia transformed the ongoing tension with the West into a full-fledged confrontation. At this juncture, the article primarily emphasizes that Russia's assault on Ukraine has solidified its "anti-Western" rhetoric, which serves as a crucial pillar of its ontological security. However, it asserts that while this aggression bolstered the anti-Western discourse to some extent, it also harmed Russia's ontological security in terms of other biographical narratives and routines. In essence, the article examines the historical development of Russia's invasion of Ukraine and delves beyond the concrete steps taken, exploring the dangers posed by such aggressive behavior to Russia's ontological security, particularly with regard to its biographical narratives and routines. Within this framework, the article posits that Russia's ontological security relies on contemporary biographical narratives and routines rooted in the discourse of the "continuing state", "strong state", sovereign democracy, "anti-Westernism," "anti-globalism," and "neo-Eurasianism."

Keywords: Russia, Ukraine Crisis, Offensive Realism, Ontological Security, Neo- Eurasianism.

ÖZ

Şubat 2022'de Ukrayna'ya saldırı başlatan Rusya Federasyonu için söz konusu hamle hem maddi hem ontolojik güvenliği için kaçınılmaz bir hamle idi. Saldırgan bir tutumla Rusya'nın eski bir Sovyet ülkesine saldırması, Batı ile süregiden gerginliği, doğrudan bir çatışmaya dönüştürmüştür. Bu noktada, makale temel olarak, Rusya'nın, gerçekleştirdiği Ukrayna saldırısının hegemonik söylem temeline ontolojik güvenliğinin önemli bir sacayağı olan "anti batıcı"lığı yerleştirdiğini ve söz konusu saldırının, bir yere kadar anti batıcı söylemi güçlendirse de Rusya'nın ontolojik güvenliğinin diğer biyografik anlatılarına ve rutinlerine zarar verdiğini öne sürmektedir. Kısaca makale, Rusya'nın Ukrayna işgalinin tarihsel gelişimini, bu gelişimin somut adımlarının ötesinde bu tür bir saldırgan tutumun Rusya'nın özellikle ontolojik güvenliğinin biyografik anlatıları ve rutinleri bakımından ne tür tehlikeler yarattığını ele almaktadır. Bu çerçevede makale Rusya'nın ontolojik güvenliğinin biyografik anlatılarının ve rutinlerinin günümüzde "sürekli devlet", "güçlü devlet", "egemen demokrasi", "anti-batıcı" ve "anti-küresel" söylem ve "neo-avrasyacı" söylemlere dayandığını öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna Krizi, Saldırgan Realizm, Ontolojik Güvenlik, Neo Avrasyacılık.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Kavuncu, A., & Faye, M. (2023). Biographical narratives and routines of Putin's Russia in the context of the Ukraine crisis. *Alinteri Journal of Social Sciences*, 7(1), 57-81. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1297155>

INTRODUCTION

Major regional powers inevitably adopt an aggressive stance to secure their own security. In doing so, they increase their chances of transitioning from being a regional power to a global one. Russia, under Putin's leadership, has developed an existential identity and pursued material security, which inevitably leads to tensions with countries it accepts as independent on a regional scale, resulting in a confrontational and aggressive attitude. While this high-intensity tension is necessary for its material security, it can sometimes jeopardize its ontological security.

Upon closer examination of Russia's strategies under Putin, it becomes evident that they increasingly involve a more aggressive attitude, and the invasion of Ukraine serves as a prime example in line with the explanations of "offensive realism." On the other hand, the claim that a powerful state may adopt an aggressive posture for ontological security goes beyond material security and forms the basis of ontological security. From this perspective, Russia's annexation of Ukraine, based on the developments thus far, makes it possible to argue that Russia, although it presents it as an existential necessity (ontological security), is actually risking significant damage to both its material and ontological security through its risky endeavors in Ukraine. Despite the seemingly smooth alignment of Russia's attack on Ukraine with its anti-Western discourse, its other pillars, such as neo-Eurasianism, anti-globalization rhetoric, and even the discourse of a strong state and sovereign democracy, are undermined. In reality, Russia finds itself increasingly cornered by Western expansion moves and is compelled to carry out the strategically important move in Ukraine for border security and geopolitical reasons. In terms of ontological security, the "anti-Western discourse" serves merely as a legitimizing discourse that does not fully respond to this aggressive attitude. Therefore, states sometimes resort to irrational and non-rational conflicts that they prefer over realist steps to preserve their material security, turning their discourse on ontological security into a legitimate justification for a certain level of irrational choice. This point aims to contribute to the ontological security literature by suggesting that ontological security can be viewed as an instrumental object to be evaluated rather than a subject that needs occasional examination.

Russia, under Putin's leadership, has largely succeeded in its international relations efforts to safeguard both material and ontological security. However, it has encountered a stumbling block in Ukraine, where it has essentially hit a wall. Thus, Russia has stumbled upon a setback despite its previous successes in pursuing both material and ontological security in the Putin era.

In this context, this article primarily examines the historical development of Russia's invasion of Ukraine, going beyond the concrete steps of this development to address the dangers posed by such an aggressive stance for Russia's ontological security in terms of biographical narratives and routines. Within this framework, the article argues that Russia's ontological security is currently grounded in the narratives and routines of a "continuous state," a "strong-sovereign democracy," an "anti-Western," and an "anti-global" discourse, as well as "neo-Eurasianist" narratives. After summarizing the historical foundations of the Ukrainian attack and its content, the article discusses the concepts of aggressive realism and ontological security, and then examines how the

foundations of Russia's ontological security are defined by the regime. Finally, it assesses the effects of the Ukrainian invasion on the pillars of ontological security, at least until now.

BACKGROUND OF THE UKRAINE ATTACK OF RUSSIA

Ukraine has historically been a significant geostrategic buffer zone between the West and Russia, given its central location in the Eurasian region. With Russia's expansion into former Soviet countries under Putin, Ukraine has felt the need to protect itself from Russian encroachment by pursuing closer integration with the West. This has resulted in escalating tensions over time. Furthermore, Ukraine's aspirations to join the European Union and the North Atlantic Treaty Organization, as well as its abandonment of the Minsk agreements, have further fueled the existing fire. President Zelensky and his government have continued to pursue a pro-EU policy, a shift that occurred after the Euro-Maidan protests, as a means to safeguard against Russian influence. In response, Russia has increased its support for the Russian minority population in eastern Ukraine, where the ongoing conflict in the Donbass region persists. Russia's second significant move was the annexation of Crimea. To gain a comprehensive understanding of the Ukrainian crisis, it is essential to delve into the Maidan Revolution, which led to a change in government and regime in Ukraine, as well as the subsequent developments and the annexation of Crimea.

Maidan Revolution and Change of Government in Ukraine

The intervention in Russia-Ukraine can be traced back to the Maidan revolution in 2014. However, according to many Ukrainian political commentators, the roots of Maidan, or Euromaidan, can be traced back to November 21, 2013. It was on this day that the then President Victor Yanukovich declined to sign the association agreement with the European Union, citing unfavorable conditions imposed by the EU. This decision sparked public outrage and prompted calls for citizens to protest (Kvit, 2014). Subsequently, a series of demonstrations and rallies took place. On November 30, 2013, the protests turned violent when riot police brutally beat demonstrators and dispersed them from their encampment. The following day, over a million people took to the streets of Kyiv. Some analysts argue that the protests were not solely about European integration but also a response to the government's brutal treatment of its own citizens. On January 16, 2014, the government passed laws aimed at suppressing the protests. However, many Ukrainian commentators and media outlets labeled these laws as dictatorial. Following the passage of this legislation, the protests escalated from peaceful to more aggressive. Between February 18 and 20, 2014, more than 50 protesters were killed, and by April, the Ukrainian Ministry of Health's press release reported over 100 fatalities during the fierce protests (NewsGuard, 2022).

In mid-February 2014, the Ukrainian parliament gained control and conducted a vote of no confidence against President Yanukovich, prompting his immediate flight from the country (Mulligan, 2022). Subsequently, the Ukrainian Parliament decided to hold an early election by May 2014. The Maidan revolution received extensive coverage in Western media, portraying it as a struggle for freedom. Conversely, the Russian narrative depicted the events as a Western coup against the pro-Russian government in Ukraine. For instance, Russian state-sponsored channels like Russia Today (RT) and

Sputnik News portrayed Maidan as a coup d'état orchestrated by the West rather than a revolution. Another noteworthy example is the RT publications of 2014, where they quoted former U.S. Assistant Secretary of State for Europe and Eurasian Affairs, Victoria Nuland, who stated that the United States had invested over \$5 billion in Ukraine since 1991 (McDonald, 2014; Meandzija, 2020; NewsGuard, 2022). Ivan Katchanovski, a professor at the University of Ottawa, extensively studied the Maidan massacre. In his research, he compiled a broad range of evidence from various published sources pertaining to the protestor killings in Maidan. Katchanovski concluded that the Maidan was a meticulously planned false flag operation aimed at overthrowing the Yanukovich government and seizing power (Katchanovski, 2015). In summary, Ukraine experienced scenarios similar to those witnessed in Georgia and Kyrgyzstan.

The overthrow of the Yanukovich government triggered a series of events in Ukraine that reverberated on the international stage. The first of these was the Donbass War, which served as a catalyst for Russia's subsequent attack on Ukraine. The initial legislative action taken by the new administration following President Yanukovich's downfall was the repeal of the Kivalov-Kolesnichenko statute of 2012, which granted official language status to Russian, on February 23, 2014. This decision sparked outrage among the Russian-speaking population (Baud, 2022). J. Baud, a former colonel of the General Staff, ex-representative of Swiss strategic intelligence, and specialist in Eastern Europe, highlights that this regulation led to the people of Donbas proclaiming autonomy. Consequently, conflicts between the Russian-backed Federal State of Novorossiia and the Ukrainian Armed Forces, known as the Donbass War or the war in eastern Ukraine, erupted on April 6, 2014. The rebels swiftly seized government buildings and established the People's Republics of Donetsk and Lugansk. On June 26, the Lugansk and Donetsk Republics announced their unification, forming the People's Union Republic. However, this de facto state has not received recognition from any international actor.

On February 26, 2014, clashes erupted between pro-Russian and pro-Ukrainian supporters in Simferopol near the parliamentary building. The pro-Russian faction demanded secession and called upon Moscow for assistance. By February 27, 2014, unidentified armed individuals seized control of government buildings, including the Supreme Council building, in Crimea. Subsequently, a new government was installed with the backing of Russia. On February 28, 2014, a draft constitutional law was submitted to the Duma by 20 deputies, proposing Crimea's admission into Russia. President Putin supported this decision, citing the need to protect the Russian population from perceived threats (Foxall & Kessler, 2014). The following day, the Qurultay assembly of Crimea Tatars voted in favor of implementing the Right of Crimea Tatar People to Self-Determination. The vote received overwhelming support. On February 28, Russian armed forces swiftly occupied strategic locations, such as the Perekop Isthmus, effectively severing the connection between Crimea and mainland Ukraine. Subsequently, a referendum was held to determine Crimea's future. According to official sources, 81.31% of registered voters participated in the referendum, with 96.77% in favor of reunification with Russia. However, these numbers lack international verification as the process was deemed unconstitutional (Bebler, 2015). Consequently, on March 17, 2014, Russia annexed Crimea, leading to the escalation of the conflict on an international scale.

2022 Ukraine Crisis and Russia's Attack

After the occupation of Crimea, the events in Ukraine did not come to an end. The Battle of the Donbass continued for eight years. However, in a significant turn of events, Russian President Vladimir Putin launched an attack on Ukraine on February 21, 2022. In his address to the nation, he declared the recognition of both the Luhansk and Donetsk People's Republics as independent states. Putin claimed that the Minsk Protocol had been "killed" by Ukraine long before Russia recognized Donetsk and Luhansk¹. It is worth noting that the US government had been issuing warnings of a potential Russian invasion of Ukraine since the end of 2021. President Zelensky responded to the escalating tensions by issuing Decree No. 117/2021 on March 24, 2021. This decree was aimed at recovering the lost territory of Crimea (Ukrinform, 2022), and it also ordered the deployment of troops in the southern regions. Another significant development during that period was the NATO military exercise in the Black Sea, along with increased exploration flights near the Russian border. In response, Russia conducted several military exercises and increased the operational readiness of its military forces. These actions were intended to serve as a signal to NATO that Russia was closely monitoring the situation.

Prior to the climax of the conflict in February, there were some diplomatic maneuvers in an attempt to de-escalate the situation. On February 7, 2022, President Macron met with President Putin, reaffirming his commitment to the Minsk agreements. The following day, President Macron met with President Zelensky. On February 11, political leaders engaged in discussions on how to resolve the issue, but they failed to reach a unilateral decision (Klein & Liptak, 2022). Dissatisfied with the outcomes, Putin announced that Russia would invade Ukraine in the coming days. This was not surprising to many analysts, as OSCE observers had been recording cease-fire violations, and from February 16, 2022, there was an increase in artillery shelling in the Donbas region (OSCE, 2022). On February 21, 2022, Putin officially recognized the independence of the two Donbas Republics and signed friendship and aid agreements with them. Subsequently, on February 24, 2022, Vladimir Putin invoked Article 51 of the United Nations Charter, which calls for mutual military aid within the context of a defensive alliance. In his speech, Putin emphasized that Russia would launch a special operation to "demilitarize" and "de-nazify" Ukraine (Teslova, 2022). He claimed that the goal was to protect the Russian-speaking population that had allegedly suffered from persecution and genocide over the past eight years (see reuters: Osborn & Nikolskaya, 2022). However, these narratives failed to convince other actors in the international arena, and Putin's attempts to legitimize the operation were largely dismissed.

According to Mearsheimer, the roots of the problem can be traced back to 2008 when NATO indicated its willingness to include both Ukraine and Georgia as members. The Russians have been highly vocal since then, perceiving this as an existential threat.

¹ The Minsk Protocol is an agreement signed on September 5, 2014 by representatives of Ukraine, the Russian Federation, the Donetsk People's Republic, the Luhansk People's Republic and the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) to stop the war in the Donbass region of Ukraine. The protocol failed to stop the war and was followed by a new package of measures called Minsk II, adopted on 12 February 2015. Minsk agreements failed to stop the conflict, but these agreements remained the basis for any future resolution to the conflict, as agreed at the Normandy Format meeting (*Minsk Anlaşması*, 2022).

The current conflict is not solely about NATO expansion but also about transforming Ukraine into a pro-US liberal democracy, which the Russians view as an existential threat (Chotiner, 2022). Mearsheimer argues that Putin's objectives go beyond strategic and geopolitical considerations and reflect his ontological concerns (Chotiner, 2022). However, Kyiv has consistently denied accusations of genocide, asserting that Putin is using this as an artificial pretext to justify his attack. Despite Putin's attempts to legitimize the invasion by claiming to "cleanse Ukraine from Nazism and fascism" and to hold those responsible for crimes against civilians accountable, his narratives have failed to convince other actors, leading to Russia's isolation in the international arena. Experts consistently highlight that all options for Russia lead to a loss.

THEORETICAL FRAMEWORK

Given the ongoing conflict in Ukraine, various theories of international relations offer insights into the crisis. The predominant debate revolves around the perspectives of liberals and realists, both of which are likely to emphasize significant challenges as the crisis continues to unfold. Moreover, to date, Russia's attack on Ukraine has been widely interpreted by numerous studies as a strategic move by Russia to safeguard its ontological security. However, this article takes an alternative perspective, viewing Russia's actions through the lens of offensive realism, aimed at securing its material interests. It argues that the concept of ontological security is employed as a discursive tool to legitimize this irrational behavior, which disregards principles of international law. In fact, the article reveals that the Ukrainian attack has inflicted more harm than good to Russia's ontological security. At a theoretical level, the authors contend that material security and ontological security can intersect and influence one another based on temporal, situational, and spatial factors, thereby lacking a unidirectional relationship.

Within this context, the article provides a concise overview of two prominent theories frequently applied to the Russia-Ukraine conflict: offensive realism and ontological security. It is widely acknowledged that the era of equating national interest solely with tangible power in states' foreign policies is coming to an end (Steele, 2008). With the advent of the post-Cold War period, international theories have diverged significantly. In this regard, offensive realism, as a neoclassical realist theory, offers insights into material security concerns, while ontological security emphasizes the existential and self-related concerns of states in the post-Cold War era.

Offensive Realism

Offensive realism, a sub-theory of neoclassical realism, emerged as a response to Kenneth Waltz's defensive neorealism. Like defensive neorealism, offensive realism posits an anarchic international system in which rational great powers, uncertain of other states' intentions and capable of military aggression, strive for survival. While some similar ideas were initially developed within defensive neorealism, Mearsheimer's offensive neorealism offers significantly different predictions regarding the behavior of great powers in international politics. It fundamentally diverges from defensive neorealism in terms of the level of power accumulation necessary for a state to ensure its security and the strategies employed by states to achieve a satisfactory level of security (Johnson & Thayer, 2016). Consequently, Mearsheimer's offensive neorealism presents a more pessimistic portrayal of international politics, characterized by perilous inter-state

security competition likely to result in conflict and war. Therefore, this article argues that although Mearsheimer is indeed a realist, his offensive realism is just one of the various realist theories that may provide an explanation for the Ukraine War. Despite the apparent prevalence of structural realism, it is suggested that classical and neoclassical realism paradigms can offer more nuanced and ultimately more compelling explanations for Russian President Vladimir Putin's decision to invade Ukraine. The invasion of Ukraine by Russia in February 2022 has sparked intense debate regarding the relevance of traditional realism as a theoretical approach to International Relations (IR) and politics. Many self-proclaimed realists and think tanks argue that realism fully explains (and even predicts) Russia's invasion of Ukraine, partially attributing it to the haphazard expansion of NATO eastwards, backed by the United States, and the undermining of Russia's status as a major power. Russia is perceived as responding reasonably to changing material realities (Chotiner, 2022; Klein, 2022).

Firstly, John Mearsheimer's offensive neorealism aims to rectify the "status quo bias" found in Kenneth Waltz's defensive neorealism. While defensive realists assume that all states are players content with maintaining the existing state of affairs, offensive realists argue that all states are driven by a desire to revise the international system (Rynning & Ringsmose, 2008). In essence, Waltz posits that states solely act as status quo powers, striving to uphold their position in the international system by preserving the current balance of power. Conversely, according to offensive neorealism, states may actively seek to alter the international system in their favor instead of merely preserving their position. They may employ expansionist strategies when deemed necessary. The Ukraine Crisis serves as an example where Russia displayed such aggressive behavior. Indeed, offensive neorealism suggests that the international system provides significant incentives for major powers to engage in aggressive actions to enhance their security and ensure survival. In a state of anarchy, characterized by the absence of a central authority capable of effectively safeguarding the system, states with aggressive attitudes and intentions "seek and readily find opportunities to rebalance power dynamics by acquiring additional power gains at the expense of potential rivals." States strive to augment their military capabilities at the cost of other states within the system, with their ultimate objective being hegemony, i.e., the sole great power in the state system. In his work, "The Tragedy of Great Power Politics," Mearsheimer contends that "international politics has always been a fiercely competitive and perilous enterprise, and it will continue to be so" (Mearsheimer, 2014). According to him, great powers are driven by the pursuit of maximizing their share of global power at the expense of others, and they consistently harbor revisionist aims, resorting to the use of force to alter the balance of power if they perceive it to be a cost-effective endeavor. Mearsheimer demonstrates that due to the nature of the international system's framework, states are compelled to act aggressively towards one another to enhance their own security, as exemplified in the conflict involving Russia.

At this stage, Mearsheimer argues that violations of international law and human rights are only tolerated to the extent that power dictates in this anarchic environment. According to Mearsheimer, in the realm of international politics, states primarily prioritize international law and moral principles as long as they align with their strategic interests. However, if a conflict arises between international law and a country's strategic

interests, the state will invariably prioritize its geopolitical interests, often disregarding international law and human rights. Consequently, Mearsheimer, as a neorealist, asserts that discussions on rights are not particularly useful (Steele, 2008). In fact, substantial evidence suggests that states, much like individuals, tend to behave in accordance with their biological needs (Johnson & Thayer, 2016). Therefore, when Russia, the offensive actor, attacked Ukraine, it did so at the expense of violating both international law and human rights.

Within this context, the most distinctive aspect of offensive realism, in contrast to defensive realism, lies in its ability to explain extraordinary situations within the international system. Consequently, this theory can provide an explanation for the frequency of conflicts between states. As Snyder highlights, Mearsheimer's offensive realism "expands the scope of neorealist theory by offering a theoretical justification for the behavior of revisionist states" (Snyder, 2002). Thus, offensive realism proves more successful than defensive realism in elucidating the Russia-Ukraine conflict, particularly in terms of understanding extraordinary situations. However, this instrumental theory falls short in explaining certain aspects of the Ukraine case. At this juncture, other studies that have made significant contributions to the Ukraine-Russia crisis focus on Russia's original state position. Several non-realist perspectives challenge the assumptions of realists regarding NATO expansion and propose psychological or conceptual factors as reasons for Russian President Vladimir Putin's decision to go to war. Russia is viewed as a complex and multifaceted entity, rather than a strictly rational actor.

Ontological Security

After the end of the Cold War, power-based theoretical approaches have not been entirely abandoned; however, there has been a notable shift towards incorporating different elements of power, such as identity, beyond the traditional focus on military or material capabilities. One such approach that has gained prominence in analyzing the foreign policies of states is ontological security. According to ontological security, states can be seen as entities with a sense of self, similar to individuals. Each state, as a self-contained entity, constructs its own biographical narratives and grounds its actions (routines) upon these narratives. The theory of ontological security, which allows for socio-psychological analysis, centers around the selves of states and emphasizes the stability of their biographical narratives and the consistency between narrative and action. Those in positions of power, who are required to justify their decisions or seek consent, often generate narratives to establish a basis for legitimacy.

The concept of ontological security was first introduced in psychology by R.D. Laing in his work "The Divided Self" (1965). Subsequently, it found its way into sociology through the writings of A. Giddens (1991), and eventually became a concept within the field of international relations by gaining recognition in critical security studies during the 1990s. Laing, who initially transferred the concept from existential theorists to psychoanalysis, defines it as the state of experiencing an unwavering and constant sense of self-identity and autonomy. In contrast, Giddens defines ontological security as "the trust that individuals have in the continuity of their own identity and in the coherence of the social and material environments that surround their actions" (Mitzen & Larson, 2017). This definition incorporates trust in both individuals and the physical environment

as fundamental components for fostering feelings of ontological security. In essence, the concept of ontological security is rooted in the human need for a stable and continuous self, and can be understood as a form of "psychological well-being" (Rumelili & Adısönmez, 2020).

Since the 1990s, critical security studies have challenged the conventional approach of explaining security issues solely in military terms. This has led to the emergence of the ontological security approach, which criticizes the dominance of realism in defining security as solely concerned with the physical security of states. Ontological security-oriented research within critical security studies argues that security should encompass not only concepts like danger, threat, and survivability, but also broader abstract notions related to the internal sense of identity and existence. In international relations, ontological security refers to the state's concern about who or what they are and what they desire. It is a form of security research that focuses on the continuity of state identity and the factors that may pose threats to their internal existence" (Ertem & Düzgün, 2021). The key elements of ontological security for states are the continuity of their narrative identity and the stability in their relations with other states (Mitzen & Larson, 2017). Seminal works on ontological security, as opposed to a purely "physical" or "material" understanding of security in international relations, have been conducted by Huysmans (1998), McSweeney (1999), and Manners (2002). More recent scholars such as Zarakol (2010), Mitzen (2006), Steele (2008), and Rumelili and Adısönmez (2020) have also contributed to the study of ontological security.

However, thus far, the conceptualization of ontological security and its original propositions have not provided a distinctiveness that sets it apart from approaches that prioritize identity or social security over material security within critical security theories. It remains unclear where the differentiation lies between the body-self distinction and material-identity security. According to Rumelili and Adısönmez (2020), referencing Steele (2008), the distinguishing factor of ontological security is that it does not rely on the identification of a threat and the motivation to protect against this threat. Rather, ontological security is rooted in the internal sense of existence and continuity, independent of the fear caused by a defined external threat. It thrives on anxiety and does not involve identifying an external actor or object as a threat to this continuity.

In this context, Russia's insecurity regarding the expansionist strategies of the West, which it perceives as an external threat jeopardizing its survival, serves as a primary catalyst for the attack on Ukraine. This threat does not arise from ontological security, which is concerned with internal continuity and existence, but rather from an external source. Consequently, the ontological security discourse instrumentalized by Russia does not fully account for the Ukraine attack, particularly in the context of neo-Eurasianism and sovereign democracy.

Ontological insecurity is a concept found in the literature on ontological security, as described by McSweeney. It pertains to an individual's need for familiarity through established routines. Ontological insecurity is associated with the erosion of collective identity (Ertem & Düzgün, 2021). It refers to a profound state of incapacitation, characterized by a lack of knowledge about which dangers to confront or ignore, and how to navigate the world effectively (Mitzen, 2006). The continuity of personal narratives is

maintained through actions that align with these narratives, often manifested as interstate routines. Ontological insecurity arises when uncertainties disrupt these routines, which can sometimes include ongoing conflicts. In other words, the cessation of conflict itself can be a cause of ontological insecurity. During conflicts and wars, physical security interests may clash with ontological security interests. According to the understanding of ontological security, states may continue these conflicts despite their physical security interests, as their primary concerns lie in the ontological realm. In such cases, physical security may be sacrificed for the sake of ontological interests, and conflict routines are maintained.

Some experts have argued that ontological insecurity provides a partial justification for Russia's attack on Ukraine, similar to the concept of ontological security. However, the Ukrainian conflict does not fall within the scope of ontological security or ontological insecurity as previously defined. In fact, Russia's actions in Ukraine do not align with its established routines. While conflicts occasionally diminish a state's physical power, it is evident that they derive support, particularly from the social structure, in the ontological sense. Therefore, conflicts are sustained not solely for material interests but also for ontological security. Support from the populace can be garnered by framing the conflict as a struggle against the "other" in terms of identity, just as the West has historically attacked Islamic countries in the name of combating radical terrorism. Similarly, Russia's confrontation with the West, which it considers its other, reinforces its ontological security. Since the end of the Cold War, the routine of this struggle has primarily consisted of tense confrontations rather than concrete acts of aggression, reflecting the Soviet tradition. In contrast, Ukraine has become a site of aggressive and concrete warfare, deviating from Russia's typical routine in its struggle against the West. Except for the two World Wars, imperial powers such as the West and Russia have not engaged in direct face-to-face conflict like the one witnessed in Ukraine. Although this can be seen as a form of proxy warfare, it is unique in its open and overt nature. Consequently, it is crucial to address the elements of ontological security that Russia, under the leadership of Putin, has emphasized, as well as the impact of the Ukraine crisis on these elements, following the aforementioned explanations.

EARLY YEARS IN RUSSIA: "CONTINUING STATE" FOR MATERIAL SECURITY VS. "WESTERN RUSSIA" AS A BIOGRAPHICAL NARRATIVE

The newly established Russian Federation after the Soviet Union can be analyzed in two distinct sub-periods: (a) The 1990s, a period characterized by Russia's efforts to recover and integrate with the West; and (b) the period after 2000, during which Russia achieved recovery and gradually expanded its influence in the CIS countries, adopting a more balanced Western policy instead of seeking integration. These two periods exhibited notable disparities between Russia's discourse on ontological security and its actions concerning material security.

The most significant discrepancy was evident in the contrast between Yeltsin's ideal of a "Western Russia" and the notion that the USSR was not a successor state but a "continuing state." Following the dissolution of the Soviet Union, the Russian Federation declared that it was not the successor state to the former USSR, but rather a continuation of it. Concurrently, Russia relinquished its nuclear competition with the USA, abandoned

the imperialist policies of the Soviet era, briefly cooperated with NATO, fostered closer relations with other Western powers in the UN Security Council, pursued democratization and a free-market economy, and joined the WTO and the G-7.

The continued existence of a state and its successor state carry distinct legal consequences. In the former scenario, despite changes in government, population, or territory, the same state remains in question. In the latter, one state replaces another entirely (Mullerson, 1993). It is evident that Russia, in its pursuit of Western identity for the sake of ontological security, opted for the notion of a continuing state for practical reasons. However, this decision created a contradiction between its material security and ontological security. One significant crisis faced by Yeltsin's Western discourse was his failure to embrace the grandeur of the collapsed Soviet empire. The Soviet hegemony, which stood in opposition to the West, could not be a foundational element of the new Western Russian identity. Conversely, proclaiming the Russian Federation as the successor to the Soviets and securing a seat on the UN Security Council served as a crucial step for material security, but it did not align with the ontological definition of the new identity. "We are the continuation of the Soviets, but we are not actually the Soviets!"... This contradiction, along with the diminishing support from social elites and grassroots movements, gradually led to Yeltsin's downfall.

However, Russia's "continuing state" thesis should have caused concern among the post-Soviet countries, particularly in the initial years. The fact that Russia was unable and unwilling to effectively engage with the former Soviet region made it easy for the former Soviet countries to accept this thesis for pragmatic reasons. Through the founding treaties of the CIS², Russia successfully imposed its unilaterally declared continuing state thesis on other former USSR states. Russia based its argument on the premise that it constituted the core of this state when the USSR first emerged in international law. Nevertheless, in reality, Russia's continuing state thesis created a significant apprehension and pre-acceptance of future interventions in the former Soviet countries by both parties. Additionally, it is important to consider that the USSR left a substantial debt burden on the recipient countries, not only accounts receivable and rights. Therefore, those states that were creditors of the USSR and had binding agreements silently acquiesced to the Russian Federation's decision, as it spared them from dealing with multiple counterparts or the fear of not finding a suitable recipient (Aladağ, 2008). Consequently, the Russian Federation inherited the permanent membership seat of the USSR in the UN Security Council and the veto power without requiring any approval or modification (Keçeci, 2021)³.

As a result, the former Soviet countries, as well as the creditor nations, accepted Russia's continuing state thesis as a prerequisite for the CIS agreements. This acceptance was driven by practical considerations and differed from Yeltsin's "western Russia"

² Thus, Russia was able to convince the world public opinion by having this thesis accepted by the 3rd countries with the Belojevsk Treaty and the Alma Ata Declaration. The main legal document on this issue was the decision of the Council of Heads of State of the CIS dated December 21, 1991. According to the resolution, the members of the Community support Russia in maintaining the membership of the USSR in the Security Council and other interstate organizations. The decision did not include the phrase "continuing state", it only covered the support of the request of the Russian Federation (Aladağ, 2008; Keçeci, 2021)

³ <http://politikaakademisi.org/2021/02/16/uluslararası-hukukta-halefiyet-meselesi-sscb-orneği/>

argument. Consequently, the Russian state needed to adopt a new and solid stance to address its identity crisis. Notably, Russia had already begun to strengthen itself financially in the past decade. Therefore, with Putin's rise, Russia started to shape its biographical narrative based on a neo-Eurasian approach, aligning with the continuing state thesis.

NEW BIOGRAPHICAL NARRATIVES/ROUTINES WITH PUTIN AND THE UKRAINE CRISIS

Towards the end of the 1990s, there was a notable shift in Russian domestic and foreign policy, with Russia gradually placing the Commonwealth of Independent States (CIS) at the center of its foreign relations. Several factors influenced this preference. Firstly, the possibility of Turkey's growing influence due to its historical ties to the region, coupled with the expansion of NATO since 1995, which brought the alliance closer to Russia's borders. Consequently, Russia asserted that the security of the concerned region should be sought from Russia itself. It explicitly stated its prioritization of CIS countries and the establishment and strengthening of collective security mechanisms within the CIS, as part of its cooperation with the Near Environment Doctrine. This positioned the CIS within Russia's national security framework, enabling Russia to intervene in any part of the CIS geography when its own interests were threatened.

This shift in Russia's foreign policy during the Putin Era undeniably served the purpose of enhancing ontological security. Russia began constructing a framework that aligned with its desired "biographical narrative" and "routines." To achieve this, Russia responded to the series of revolutions orchestrated by the West in former Soviet republics, which were seen as encircling Russia. This response led to a resurgence of "neo-Eurasianism" as an identity within Russia's biographical narrative under Putin. Secondly, Russia adopted an "anti-Western rhetoric" to legitimize its expansionist strategies and routines against the West, which was viewed as encroaching upon its borders. Lastly, Russia generated discourse on "sovereign democracy" and "anti-globalism" to portray a conservative and strong statist image in its daily domestic and regional politics, aligning with the aforementioned routines. These routines and biographical narratives needed to be compatible or at least not incompatible with one another for a coherent ontological existence, and Russia seemed to have achieved this compatibility flawlessly. The routines implemented thus far yielded results that did not disrupt the internal elements and consistency of Russia. In fact, they even reinforced this consistency.

However, the crisis in Ukraine has begun to undermine Russia's internal consistency by giving rise to "ontological insecurity." This crisis has fueled its confrontational stance towards the West, one of its established routines, but has also caused significant changes in the nature of this routine. Furthermore, Ukraine's offensive actions have inflicted damage on the neo-Eurasian universal discourse, while growing domestic opposition weakens the concept of "sovereign democracy." Moreover, the reactions and concerns of neighboring countries diminish the credibility of the "anti-universalist-globalist" discourse. In the following section of this article, we will examine deeper into these points.

Anti-Western Rhetoric

Although Russia has desired a strategy of alliance with the West since the Gorbachev era, this approach has not endured. According to Russian expert Tsygankov (2013), the negative attitude of Western nations towards Russia has hindered its acceptance as an equal member in Western institutions. The enlargement decision of NATO in 1994, its intervention in Kosovo in 1999 without a United Nations Security Council resolution, and similar events have compelled Russia to reassess its Western policy. In response, Russia has adopted a "multipolarity," "multiplexity," and "regional power" approach with the West, as part of the "multi-vector" foreign policy concept introduced by Yevgeny Primakov during his tenure as Minister of Foreign Affairs. As a Eurasian great power, Russia prefers multidirectional cooperation with regional players such as China, India, and the Islamic world, rather than solely engaging with the West. The objective is for Russia to become an equal actor in international politics, acknowledging that it may not match the strength of the United States. This trend in Russian foreign policy has persisted since Vladimir Putin assumed power in 1999. Indeed, in the post-Cold War era, there have been numerous significant international crises, primarily involving Russia's relations with the EU and, to a lesser extent, the USA. These crises include NATO's intervention in Kosovo (1999), the invasion of Iraq (2003), the expansion of the EU and NATO (2004), the Orange Revolution (2004), the NATO Missile Defense System project (2002-2007), the intervention in Libya (2011), the Crimea problem (2014) (Erşen, 2014), and Russia's support for the uprising in the Donbass region. These events have fueled the discourse on Russia's ontological security, contributing to an anti-Western narrative.

During the first two decades following the collapse of the Soviet Union, Russian foreign policy was predominantly reactive (Lukyanov, 2023). However, since the 2000s, particularly after Putin assumed power, Russia has adopted a more proactive stance in its foreign policy. Russia, leveraging its energy resources, has moved away from its perceived weakness as a deposed superpower and has consistently emphasized the need for the West to regard it as an equal interlocutor in international politics. Throughout history, Russian political and social thought has been influenced by two opposing main ideological frameworks: Westernism/Atlanticism and Slavophilia. The only shared aspect between these intellectual and ideological approaches is their reference to the West in shaping Russian identity (Erşen, 2014; Musaoğlu, 2015). Consequently, the "West" has become indispensable in Russia's sense of self.

During the Ukraine crisis, Russia continued to employ anti-Western rhetoric, attributing the conflict entirely to Western provocation. Is the United States using Ukraine to undermine Russia? In a speech delivered at the Business Roundtable's quarterly meeting, President Biden highlighted the emergence of a new world order, led by the United States (SAM, 2022). Moreover, on May 20, 2022, during the semi-annual Munk Debates, the former U.S. ambassador to Moscow claimed that the United States had been misleading Ukraine since 2014 regarding its potential NATO membership (Majeed, 2022). These statements have raised questions regarding whether this conflict is orchestrated to weaken Russia, which President Biden himself has alluded to in several of his speeches. During his press conference on [insert date], Vladimir Putin responded by saying,

"I maintain the belief that the United States does not prioritize Ukraine's security, although it may consider it to some extent. Its primary objective is to curtail Russia's advancement, and that is the crux of the matter. In this regard, Ukraine serves as a mere instrument to achieve this goal. There are various approaches to accomplishing this, such as drawing us into an armed conflict or pressuring its European allies to impose stringent sanctions on us, as the current discourse in the US suggests."

According to ontological security explanations, the continuity of biographical narratives is maintained through actions consistent with those narratives, often in the form of interstate routines. This perspective suggests that there has been a longstanding pattern of conflict between the West and Russia, with occasional interruptions, spanning over a century. When Russia defines its identity within its biographical narrative, it tends to reference the West predominantly in negative terms, thereby reinforcing its own sense of ontological security. As a result, the ongoing conflict with the West has become a stable routine for Russia. Consequently, ending this conflict could potentially create a sense of ontological insecurity for Russia.

It is worth noting that the discussions on ontological security often overlook an important point: any change in the quality of this conflict routine carries the risk of disrupting the established routines, not just ending them. In other words, the routines required for maintaining ontological security, which are fueled by the ongoing conflict, may be disrupted not only by its cessation but also by a radical change in the conflict's nature. This is precisely the situation Russia is experiencing in Ukraine. The routine of conflict, which reinforces the anti-Western discourse, has been disrupted by the intense and direct conflict in Ukraine. Russia's previously tense but cautious conflict with the West has transformed into a direct physical confrontation this time. Although the attack on Ukraine may appear to further fuel the anti-Western discourse, in the long term, it has altered the nature of the routines associated with the anti-Western narrative, much like the events of "Smiling Socialism" in Czechoslovakia in the 1960s or the situation in Afghanistan in the 1970s.

In addition to the Ukraine attack, Russia has also encountered challenges regarding its physical security, which complements its ontological security. In February 2022, the conflict escalated into a military dimension, leading to a rupture in relations with the West. Russia's relationships with the United States and the European Union, in particular, suffered significant damage due to the Ukraine crisis. Sanctions and diplomatic tensions have contributed to a more confrontational climate in international affairs. Responding to its perceived isolation from the West, Russia has sought to strengthen ties with other countries, including China. Many of these countries have increased their business dealings with Russia (Leckie, 2022).

Furthermore, prior to February 24, 2022, Russia was one of the European Union's major trading partners. However, following the Russian invasion, the European Union has taken extraordinary measures to substantially weaken Russia's economic foundation, depriving it of critical technology and markets, thereby significantly restricting Russia's capacity to wage war⁴. Another geopolitical setback for Moscow has been the breakdown

⁴ For example, in 2021, Russia was the EU's fifth largest trade partner, representing 5.8% of the EU's total trade in goods with the world. In 2020, the EU was Russia's first trade partner, accounting for 37.3% of the

of energy cooperation with Europe. This has been a significant disappointment for Russia since gas supplies to Europe were seen as a guarantee for maintaining stability in its relations with European countries, unlike its relations with the United States, which lacked such a guarantee. Russia made every effort to project itself as an exceptionally reliable energy provider to EU members, and its motivation was also driven by the lack of viable alternatives for gas supply to European countries. Many in Moscow believed that Russia's energy weapon, in the form of controlling gas supplies, would prevent Europe from severing ties with the Russian Federation⁵ (Yanovsky, 2023). All these factors not only create financial insecurity but also undermine the Russian people's ontological trust in the Putin regime.

The Ukraine Crisis and “Anti-globalist” and “Sovereign Democracy” Discourses/Routines Inside and Around Russia

After the 2000s, the Putin regime employed the discourse of "sovereign democracy" to counter social movements and color revolutions in both Russian society and post-Soviet countries. Concurrently, it complemented this narrative with an "anti-globalist" discourse, contrasting the Western universalist-democracy explanations. However, the same regime progressively adopted a more aggressive stance in its foreign policy. In parallel to this assertive foreign policy, it implemented increasingly repressive measures both within neighboring countries and its own social structure. Consequently, a clear contradiction emerged between Russia's purported respect for the sovereignty of neighboring countries and its pursuit of an aggressive foreign policy.

Indeed, there are several significant domestic political factors that influence a country's adoption of aggressive realist policies. Firstly, the political ideology of a state plays a crucial role. Countries with ideologies that disregard the desires of their own people and exhibit intolerance towards their demands, resorting to violence when necessary, tend to pursue an aggressive and power-oriented approach in foreign policy, aligned with their domestic practices. Secondly, the treatment of minority groups within a country's borders significantly impacts its foreign policy demeanor. The more exclusionary a regime is towards these minority citizens, particularly in regional or ethno-cultural contexts, the more prone it becomes to adopting an aggressive stance in foreign policy. Thirdly, a state's attitude towards its weaker neighboring countries is an important factor to consider. States that disregard the political aspirations of their weaker neighbors and subject them to social humiliation often lean towards aggressive realism (Musaoğlu, 2015).

country's total trade in goods with the world. 36.5% of Russia's imports came from the EU and 37.9% of its exports went to the EU. (European Commission, 2023).

⁵ However, with the deterioration of relations with the West, Russia's foreign policy prioritises shifting partnerships with China and India, with Southeast Asia coming in third. China's significance is evident, profound, and long-lasting, as is Delhi's. The lengthy history of collaboration in the military and economic domains has doubled since the conflict began, with India and China all profiting from cheap gas (Yanovsky, 2023).

Russian Discourse for the "Fear of Survival" in Neighboring Countries and Ukraine Attack

The rhetoric employed by Russia in response to the color revolutions-coups, which it perceives as Western attempts to encircle the country, revolves around the notion that Russia respects, and will continue to respect, the regimes of neighboring former Soviet countries. This strategic stance aims to rekindle the sympathies of those former Soviet countries that initially leaned towards the West in the early years, thereby fostering renewed affinity with Russia. Consequently, since the 2000s, there has been a growing cooperation between Russia and these former Soviet countries in various spheres, including military, security, economic, and social domains. While this reaction by Russia can be seen as a response to Western encroachment, it also serves as a counter to the Western intervention that champions democracy discourse in the internal affairs and domains of sovereignty of the former Soviet countries. Notably, it is no coincidence that Russia began propagating the concepts of "sovereign democracy" and "anti-globalism" during the period when it started reshaping its Russian ideology towards neo-Eurasianism, assuming a global mission, and forging deep-rooted relationships within its immediate sphere.

In his 2012 article titled "Russia and the Changing World" (Ankov, 2019), Putin expressed the belief that every state possesses the right to safeguard its own security. He contended that the West, particularly the United States, infringed upon the internal affairs of other states under the guise of the "democracy discourse," thereby violating international law and fueling conflicts in the region. According to Putin, the sovereignty of states and their respective regimes ought to be respected, and the West transgressed this principle through the color revolutions. However, for various reasons, the Russian Federation did not adopt a similar stance of respect towards the pro-Western Georgian regime and the pro-Western Ukrainian regimes following the Maidan events. In fact, Russia's military engagement with Georgia in 2008 to protect South Ossetia and its subsequent annexation of Crimea in 2014, exploiting the escalating political crisis in Ukraine as a pretext, undeniably facilitated the spread of influence by Western actors such as the United States, the European Union, and NATO across the former Soviet territory. These actions signify Russia's unwillingness to relinquish its position (Erşen, 2014).

Russia, which pledged to protect the regimes of post-Soviet countries and counter the democracy discourse of the West, has disregarded these principles and taken the risk of violating even the most fundamental document ensuring close cooperation among the former Soviet countries, namely the Commonwealth of Independent States (CIS) agreements. The founding agreement of the CIS, named after the city where it was signed, took place on December 7-8, 1991, in Belovezhskaya Pushcha, located near Minsk, the current capital of Belarus (Aladağ, 2008). The Alma-Ata Declaration, serving as the supplementary protocol to this agreement, was signed on December 21, 1991, by 11 former Soviet republics: Azerbaijan, Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Moldova, Russian Federation, Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, and Ukraine. In essence, all former Soviet republics, except the three Baltic Republics (Estonia, Latvia, and Lithuania) and Georgia, became signatories to the declaration. According to the CIS Declaration, signatory countries pledged to adhere to mutual recognition and respect for state sovereignty, sovereign equality, the inalienable right to self-determination, as well

as the principles of equality and non-interference in internal affairs. Moreover, the declaration strongly emphasized that member countries would recognize and respect each other's territorial integrity and the inviolability of existing borders. In short, the CIS declaration, as the pivotal treaty defining the parameters of the new era in the region, embodies an agreement in which member states commit to respecting one another's borders (Keçeci, 2021).

In subsequent years, despite the explicit terms of the agreement, there were occasions when Russia violated the CIS agreement due to its expansionist policies. First and foremost is the conflict with Georgia. Despite Georgia's initial non-participation in the CIS and the prolonged succession issues following the collapse of the USSR, it was eventually admitted into the community on October 10, 1993, based on the unanimous decision of the other 11 republics. However, as a result of the events that commenced with the 2008 South Ossetia War and caused significant tensions with Russia, Georgian President Mikheil Saakashvili announced their decision to withdraw from the Commonwealth of Independent States. Secondly, Ukraine departed from the community after Russia's annexation of Crimea in March 2014. Thus, by violating the CIS Treaties, the Russian Federation has demonstrated that it will respect the sovereignty and regimes of neighboring countries only when the regime aligns with its own interests, particularly if it is anti-Western in nature.

Discourses/routines of "Sovereign Democracy" and "Manageable Democracy" in Russian Social Structure and the Ukraine Crisis

The discourse of "sovereign democracy" can be characterized as an anti-Western, particularly anti-American, narrative developed by Russia as a defensive response to the wave of democratization that emerged with the color revolutions in certain regions. It is also seen as a reaction to Western criticism of Russia's "managed democracy" policies aimed at centralizing and consolidating the political system (Musaoğlu, 2015). Putin's speech during the Munich Security Conference on February 26, 2008, marked a significant shift in Russia's rhetoric on foreign policy, rather than a change in actual policy implementation. According to Russian foreign policy expert Trenin, Moscow's message can be interpreted as follows: accept us as we are without interfering in our internal affairs and treat us as equals (Trenin, 2022). Russian Defense Minister Sergei Ivanov stated, "If there is Western democracy, there must be Eastern democracy" (*Министр обороны*, 2014). This highlights the idea that Russian democracy, by combining the concepts of "managed democracy" and "sovereign democracy," differs from Western democracy, drawing on a collectivist understanding aligned with conservatism that has historically shaped the social democratic ideals of this civilization. Consequently, a hegemonic discourse started to develop, paving the way for the suppression of dissenting voices and the establishment of an authoritarian regime. Scholars such as Surkova argue that this centralized-statist approach has existed since Lenin's era and that the resulting strong centralized state represents a Russian form of democracy (Musaoğlu, 2015).

However, the Ukrainian conflict has triggered growing social reactions within Russia and has undermined the Russian people's trust in the concept of "sovereign democracy," similar to neighboring countries. The Ukrainian people and society are not perceived as the "other" that should be attacked, unlike Georgia. Numerous young

Russians who oppose the war have faced censorship for sharing anti-war memes on social media (Vorobyov, 2023). Others, fearing conscription, seek refuge in neighboring countries. NPR reports that many of these young Russians are migrating to Antalya, a popular tourist destination on Turkey's southwest coast, which is now becoming a haven for individuals who do not wish to participate in the conflict (Tanis, 2022). Moreover, ethnic minorities, who have heard that Russia's new conscription policy disproportionately affects people from ethnic backgrounds similar to theirs, rather than Russians living in major cities like Moscow or St. Petersburg, and who claim to have numerous friends detained despite their strong opposition to the war, are also seeking a way out. These examples clearly illustrate the mixed sentiments among young people regarding the conflict.

Furthermore, the Russian government has significantly tightened its control over the media landscape. While state control has always been present, the Ukraine crisis led to even stricter measures in Russia to regulate media and disseminate propaganda. The propaganda propagated in the media serves as a counter-narrative to what is referred to as Western propaganda. Moreover, journalists, activists, and opposition figures who voice dissent against the government's policies face heightened scrutiny, including legal prosecution, intimidation, and imprisonment. These restrictions have been justified by the administration as necessary to protect national security and maintain solidarity. The United Nations human rights committee report has raised numerous concerns about the excessive and disproportionate limitations on rights, such as freedom of speech and assembly, imposed on journalists, political dissidents, lawyers, and human rights activists. Additionally, media institutions and websites have been shut down, further exacerbating the situation (United Nations, 2022). Furthermore, international organizations in which Moscow once actively participated and played a leadership role have shifted their stance against Russia, which it previously viewed as pillars of a just world order (Trenin, 2022). Consequently, the Russian people perceive Russia as increasingly isolated rather than being a "hero against the West." This has caused unease among Russian citizens, both of Russian origin and of other nationalities, as their daily routines are disrupted, affecting their sense of ontological security.

Another significant negative consequence of the Ukraine crisis has been the rise of nationalism in both countries. Many Ukrainians possess a strong sense of patriotism and a deep desire to safeguard their country's sovereignty. Similarly, for many Russians, the government's actions are aimed at protecting ethnic Russians and the Russian-speaking minority in Ukraine. Consequently, many Russians have rallied behind the government's measures. The annexation of Crimea in 2014 garnered widespread support, with many Russians perceiving it as rectifying historical injustices and reclaiming Russia's power and influence in the region. This situation has contributed to the gradual escalation of nationalism throughout the Eurasian region, leading to significant political conflicts at the regional level.

Ukraine Attack and National Identity of Russia: Neo-Euranism

Russia's domestic and foreign policies have been shaped by its responses to international developments, influenced by two distinct historical intellectual foundations: (a) integration with NATO and the West-USA, and (b) an imperialist stance aimed at

strengthening Slavic or Eurasian identity. Westernizers perceive Russian society as an integral part of the Western world, sharing numerous similarities with Western cultures. Former President Yeltsin expressed that post-Soviet Russia shares common values with the West, such as democratization, a market economy, and human rights. Yeltsin believed that Russia should strive to become a significant partner of the Western countries.

However, the prevailing perspective in shaping Russian identity leans toward the second view: an imperial stance aligned with Slavophiles or Eurasians. Accordingly, during the disintegration of the Soviet Union, neo-Slavophile ideology emerged, asserting that Russia's backwardness in comparison to the West cannot be overcome by imitating Western practices. Instead, it proposes a return to Russia's traditional values as a solution to the country's challenges. Leading neo-Slavophile thinker Aleksandr Solzhenitsyn advocated for the establishment of a new Russian/Slavic state comprising Russia, Belarus, and Ukraine, while excluding other Soviet republics (Serbest, 2017). As these ideas were being discussed, on December 8, 1991, the three Slavic republics (Russia, Belarus, and Ukraine) came together and signed a treaty aiming to create a new union known as the CIS. This development was regarded as the realization of the long-anticipated Slavic unity. Consequently, neo-Slavophile ideology gained significant influence in Russian politics.

In the following period, the concept of Eurasianism gained increasing appeal in Russia, gradually surpassing Slavism. The limited expansionist vision of neo-Slavophilism came to be seen as inadequate, leading to the gradual adoption of Eurasianism as the official state ideology. Over time, Eurasianism transformed into neo-Eurasianism, which emerged as a response to the Russians' trauma of territorial loss. The ideological perspectives of neo-Eurasianism bear inherent similarities to its predecessor, classical Eurasianism. Their fundamental shared view lies in their radical opposition to universal ideas. However, classical and neo-Eurasianists differ in their geographic definitions of Eurasia. (Bassin, 2011; Serbest, 2017). Neo-Eurasian views can be classified into three primary currents: the Ethnological Current led by Lev Gumilev, the Cultural Current led by Aleksandr Panarin, and the Geopolitical Current led by Aleksandr Dugin (Serbest, 2017).

With Vladimir Putin assuming state leadership in Russia in 2000, the Eurasianist ideology began to expand its sphere of influence. Analysis of the current discourse and practices suggests that Eurasianist thinking has influenced and shaped the thoughts of decision-makers during Putin's tenure. The legitimacy of Russia's policies within the framework of the "Near Periphery" doctrine, particularly designed for the post-Soviet region, has been rooted in Neo-Eurasianist thought. In fact, Putin strives to blend *realpolitik* and idealism through "neo-Eurasianism," which envisions Russia as a superior civilization with a universal mission and a transcendent empire. Consequently, he employs pragmatic strategies and seeks tangible steps towards achieving global power.

When Russia initiated its attack on Ukraine, it found itself in a situation aligned with its inherent "anti-Western" orientation, which forms a crucial aspect of its ontological security. However, by targeting the Ukrainian people, who represent the founding element of the USSR and a significant part of Slavic identity and nationhood, Russia has created a problematic scenario both globally and within its own society

concerning neo-Eurasianism, another fundamental pillar of its ontological security, and the legacy of the USSR. While Russia claims that the attack was carried out to protect Ukraine from a small group of Ukrainian ultra-nationalists, it is widely recognized by both the Russian and Ukrainian populations that this justification is unfounded. Furthermore, despite Russia's assertion that the attack aimed to safeguard the Russian minority in Ukraine, it is well-known, particularly among former Soviet countries, that Russia has historically utilized the presence of Russian minorities as a pretext for imperial ambitions and has engaged in aggression against various nations.

Moreover, neo-Eurasianism encompasses more than just Russian identity. In the realm of neo-Eurasian thought, the Eurasian nation is considered the primary entity. The Russian/Slavic nation constitutes a significant component of this collective identity, with the Ukrainian people being among its prominent constituents. Additionally, due to historical ties and shared kinship, Russians and Ukrainians have intermingled to a great extent. In this complex context, it is evident that the regime led by Putin has faced substantial criticism from its own society, particularly regarding the concept of sovereign democracy.

CONCLUSION

The Ukraine crisis began with the suspension of the EU Partnership Agreement by the pro-Russian government during the Maidan Protests in 2013. Subsequent changes in Ukraine were initiated by the formation of a new government following these events. The newly established government imposed restrictions on languages other than Ukrainian, including a temporary ban on Russian, which is the mother tongue of the majority of the population. For Putin, preventing the alteration of the territories in Eastern Ukraine, which he regards as inhabited by a Russian-accepting population and belonging to Russia, and not allowing Ukraine to be stripped of its Russian identity, hold significance beyond strategic and geopolitical considerations – it has an ontological importance. Hence, Putin, who disregards the existence of the Ukrainian state, signifies through this approach that Ukraine belongs to Russia's essence. Because of the historical, cultural, and demographic ties that bind it to Ukraine, Russia views Ukraine as an indispensable "ontic" territory. Therefore, for a president unwilling to relinquish the Soviet Russian geography, Ukraine is like a severed organ removed from Russia's body.

Ultimately, the offensive stance of Russia in its attack on Ukraine can be seen as a risky step it had to take for its material security. Russia finds itself increasingly cornered by the West's expansionist moves and has been compelled to carry out the strategic move of seizing Ukraine, which holds significant geopolitical importance, in order to safeguard its material security (border security and geopolitical stability). In the context of ontological security, Russia has employed an "anti-Western discourse" to legitimize its aggressive behavior. However, this discourse is an empty hegemonic rhetoric without any substantial basis. Consequently, states sometimes undertake irrational and unwise actions to protect their material security through realist measures, while using discourses about their ontological security not as a result of genuine concerns but as a means to justify their irrational choices up to a certain extent. Building upon this premise, this article aims to contribute to the ontological security literature by suggesting that ontological security

should be viewed not only as a subject that needs occasional examination but also as an instrumental object that should be evaluated.

On the other hand, although this move seems smooth in terms of Russia's ontological security, which is an important pillar of its anti-Western discourse, and even Putin emphasizes that it is an inevitable move for the existential security and national security of Russia, this offensive attack ultimately harms other pillars such as neo-Eurasianism, anti-globalist discourse, and to some extent, strong state and sovereign democracy discourse, thereby undermining its ontological security from other aspects.

First and foremost, with the invasion of Ukraine, Russia has pursued a strategy consistent with its ontological security in terms of conflict with the West, which is part of its routine. However, launching such an angry attack against Ukraine, which has strong historical ties, goes against its routine and damages its ontological security in terms of both the Soviet legacy and the neo-Eurasianist pillar, which is an important aspect of its Slavic identity, a founding element of the Soviet Union. Indeed, Ukraine is not like Georgia for either the Russian state or the Russian people. According to Putin's belief, the Russian Federation is the continuation and representative of the Soviet Union, and in this sense, the Ukrainian people and the Ukrainian state are equally valuable, just like Russia. Attacking Ukraine is thus a significant risk for Putin, ontologically and in terms of the potential reaction from his own society, considering that Ukraine is one of the founding elements of the Soviet Union.

Secondly, Russia has previously shown respect for the power structures in the former Soviet countries and supported them in the face of Western-backed regime changes and democratization attempts. However, by intervening in the internal affairs of Ukraine against a pro-Western regime and abandoning the principle of non-interference, Russia has demonstrated that it is no different from the global model of the West. In this regard, its anti-globalist discourse has been undermined.

Furthermore, in the event of a potential failure, the loss of material security by Russia would also damage its ontological security in terms of the anti-Western discourse. Therefore, the notion that states may sometimes seek to perpetuate conflict with an aggressive stance for the sake of ontological insecurity does not provide a clear explanation in the Russia-Ukraine conflict. Within this framework, the crises with Georgia, the Chechen conflict, and the tensions, including the annexation of Crimea and the tensions in the Donbas region, all serve as examples where Russia's ontological security is nourished and strengthened by conforming to the "routine of tense conflict" with the West. On the other hand, Ukraine cannot be considered a conflict that contributes to Russia's ontological security due to its historical and identity-related ties, the direct engagement in conflict rather than distance, and the likelihood of significant material losses.

Russia, just like the United States in Afghanistan and Iraq, has claimed to act in the name of proactive security adorned with ontological security, but in reality, it has attacked Ukraine driven by material security concerns (geostrategic reasons). In essence, Russia's primary goal is the pursuit of material security, while it instrumentalizes ontological security. In this sense, unlike the indirect consequences that the United States faced in its distant regions like Afghanistan or Iraq, Russia seems to be much more

affected both in terms of ontological and material security by hitting a large wall in its immediate neighborhood, similar to the invasion of Afghanistan in the 1970s. Furthermore, not content with just Donbass, launching a full-scale war on the entirety of Ukraine would result in the destruction of Ukraine's ontological and material security, which would require Ukraine to exert even greater efforts to defend itself. Such resistance undoubtedly reminds us of the Soviet Union's occupation of Afghanistan in its final days and is suggested by many strategists as the possible fate of Russia. At the time of writing this article, it was announced that Ukraine has initiated a "counter" attack against Russia. Within this framework, the reality of Russia being structurally confined to the role outlined/determined by the anarchic international order proves the accuracy of the points mentioned above.

REFERENCES

Publications

- Aladağ, İ. (2008). SSCB sonrası antlaşmalara halefiyet sorunu. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 129-146. (In Turkish)
- Bassin, M. (2011). ‘Klasik’ ve ‘Yeni’ avrasyacılık: Geçmişten gelen devamlılık. *Bilge Strateji*, 2(4), 117-135. (In Turkish)
- Bebler, A. (2015). Crimea and the Russian-Ukrainian Conflict. *Romanian Journal Of European Affairs*, 15(1), 1-20.
- Erşen, E. (2014). Rusya’nın Arap baharı politikası. In A. Gözkaman & P. Paksoy (Eds.), *Arap baharı üzerine değerlendirmeler* (pp. 115-135). Detay Yayıncılık. (In Turkish)
- Ertem, H. S., & Düzgün, A. N. (2021). Uluslararası ilişkiler disiplinde ontolojik güvenlik teorisi: Kavram ve literatür odaklı bir inceleme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37), 39-83. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.905751> (In Turkish)
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity*. New York: Polity Press.
- Huysmans, J. (1998). Security! What do you mean?: From concept to thick signifier. *European Journal of International Relations*, 4, 226-255. <https://doi.org/10.1177/1354066198004002004>
- Johnson, D. P., & Thayer, B. A. (2016). The evolution of offensive realism: Survival under anarchy from the Pleistocene to the present. *Politics and the Life Sciences*, 35(1), 1-26. <https://doi.org/10.1017/pls.2016.6>
- Katchanovski, I. (2015). The “Snipers’ Massacre” on the Maidan in Ukraine. *Research Gates*, 1-80.
- Klein, E. (2022). *Transcript: Ezra Klein interviews Emma Ashford*. The New York Times.
- Kvit, S. (2014). Contemporary Ukraine: A case of Euromaidan. *Social, Health, and Communication Studies Journal*, 1(1), 1-13.
- Laing, R. D. (1965). *The divided self: An existential study in sanity and madness*. Penguin UK.
- Meandzija, B. (2020). Euromaidan – democratic revolution or coup D’état. *Researchgate*, 1-18.

- Mearsheimer, J. J. (2014). *The tragedy of great power politics*. W.W. Norton & Company Updated Version.
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370. <https://doi.org/10.1177/1354066106067346>
- Mitzen, J., & Larson, K. (2017). *Ontological security and foreign policy*. Oxford Reference. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780190463045.001.0001/acref-9780190463045-e-458;jsessionid=4A968BAC4FBE956864A1643DFD20681B>
- Mullerson, R. (1993). The continuity and succession of states, by reference to the former USSR and Yugoslavia. *The International and Comparative Law Quarterly*, 42(3), 473-493.
- Mulligan, W. (2022). Erosions, ruptures, and the ending of international orders: Putin’s invasion of Ukraine in historical perspective. *Springer Open*, 56, 259-267. <https://doi.org/10.1007/s12115-022-00715-x>
- Musaoğlu, N. (2015). Putin iktidarı döneminde Rus dış politikasının normatif temelleri: “Egemen demokrasi” söylemi. *Karadeniz Araştırmaları*, 12(45), 13-41. (In Turkish)
- Rumelili, B., & Adısönmez, U. C. (2020). Uluslararası ilişkilerde kimlik-güvenlik ilişkisine dair yeni bir paradigma: Ontolojik güvenlik teorisi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(66), 23-39. (In Turkish)
- Rynning, S., & Ringsmose, J. (2008). Why are revisionist states revisionist? Reviving classical realism as an approach to understanding international change. *International Politics*, 45(1), 19-39. <https://doi.org/10.1057/PALGRAVE.IP.8800217>
- Serbest, M. B. (2017). Tarihsel süreçte Rus avrasyacılığı: Klasik avrasyacılıktan neo-avrasyacılığa. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 285-307. (In Turkish)
- Snyder, G. H. (2002). Mearsheimer's world-offensive realism and the struggle for security: A review essay. *International Security*, 27(1), 149-173.
- Steele, B. J. (2008). *Ontological security in international relations self-identity and the IR state*. Routledge.
- Trenin, D. V. (2022). “Reissue” of the Russian Federation. *Russia in Global Affairs*, 20(2), 27-33.
- Tsygankov, A. P. (2013). Moscow’s soft power strategies. *Current History*, 112(756), 259-264. <https://doi.org/10.1525/curh.2013.112.756.259>
- Zarakol, A. (2010). Ontological (in)security and state denial of historical crimes: Turkey and Japan. *International Relations*, 24(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/0047117809359040>

Internet Sources

- Ankov, V. (2019). *Russia’s turn to the East: Expectations and the reality*. Valdai Discussion Club. <https://valdaiclub.com/a/highlights/russia-s-turn-to-the-east-expectations-and-the-rea/>
- Baud, J. (2022). *The military situation in the Ukraine*. MRonline. <https://mronline.org/2022/04/10/the-military-situation-in-the-ukraine/>

- Chotiner, I. (2022). *Why John Mearsheimer blames the U.S. for the Crisis in Ukraine*. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine>
- European Commission. (2023). *EU trade relations with Russia. Facts, figures and latest developments*. European Commission. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en
- Foxall, A., & Kessler, O. (2014). *Yes, there are bad guys in the Ukrainian government*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2014/03/18/yes-there-are-bad-guys-in-the-ukrainian-government/>
- Keçeci, A. İ. (2021). *Uluslararası hukukta halefiyet meselesi: SSCB örneği*. Uluslararası Politika Akademisi. <http://politikaakademisi.org/2021/02/16/uluslararasi-hukukta-halefiyet-meselesi-sscb-ornegi/> (In Turkish)
- Klein, B., & Liptak, K. (2022). *Biden: 'Every indication' is that Russia will attack Ukraine 'within the next several days'*. CNN. <https://edition.cnn.com/2022/02/17/politics/joe-biden-russia/index.html>
- Leckie, C. (2022). *The Ukraine – a decisive transfer of the balance of power from west to east*. John Menadue Public Policy Journal. <https://johnmenadue.com/cameron-leckie-a-decisive-transfer-of-the-balance-power-from-west-to-east/>
- Lukyanov, F. (2023). *What you need to know about Russia-China relations, but were afraid to ask*. RT News. <https://www.rt.com/news/573630-four-questions-about-russia-and-china/>
- Majeed, Z. (2022). *Former US ambassador to Russia claims Washington 'was lying to Ukraine about NATO Bid'*. The Republic World. <https://www.republicworld.com/world-news/russia-ukraine-crisis/former-us-ambassador-to-russia-claims-washington-was-lying-to-ukraine-about-nato-bid-articleshow.html>
- Manners, I. (2002). *'European [security] Union: From existential threat to ontological security', IIS working papers, 05/2002*. Copenhagen Peace Research Institute.
- McDonald, B. (2014). *Euromaidan 1st birthday: How the Kiev coup grew (Op-Edge)*. Russia Today. <https://www.rt.com/op-ed/207667-ukraine-anniversary-maidan-coup/>
- McSweeney, B. (1999). *Security, identity and interests: A sociology of international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Minsk Anlaşması nedir, neleri kapsıyor ve tarafları kimler?* (2022). BBC News Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60488784> (In Turkish)
- NewsGuard. (2022). *The West staged a coup to overthrow the Ukrainian government in 2014*. NewsGaurd. <https://static.poder360.com.br/2022/02/2014-Coup-1.pdf>
- Osborn, A., & Nikolskaya, P. (2022). *Russia's Putin authorises 'special military operation' against Ukraine*. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/russias-putin-authorises-military-operations-donbass-domestic-media-2022-02-24/>
- OSCE. (2022). *OSCE special monitoring mission to Ukraine*. OSCE. <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/512842>
- SAM. (2022). *US newa*. Marca. <https://www.marca.com/en/lifestyle/us-news/2022/05/21/62889d4922601dc00c8b45c5.html>

- Tanis, F. (2022). *Thousands of Russians continue to arrive in Turkey, fleeing conscription*. NPR. <https://www.npr.org/2022/10/09/1127274054/thousands-of-russians-continue-to-arrive-in-turkey-fleeing-conscriptio>
- Teslova, E. (2022). *Russia officially recognizes independence from Ukraine of eastern breakaway regions*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/politics/russia-officially-recognizes-independence-from-ukraine-of-eastern-breakaway-regions/2509205>
- Ukrinform. (2022). *Zelensky enacts strategy for de-occupation and reintegration of Crimea*. Ukrinform. <https://www.ukrinform.net/rubric-politics/3214479-zelensky-enacts-strategy-for-deoccupation-and-reintegration-of-crimea.html>
- United Nations. (2022). *Human rights committee considers report of the Russian federation in the absence of a delegation, experts raise issues on the persecution of journalists and the arrests of protesters*. United Nations Human Rights. <https://www.ohchr.org/en/news/2022/10/human-rights-committee-considers-report-russian-federation-absence-delegation-experts>
- Vorobyov, N. (2023). *A year on, what do young Russians think of the war in Ukraine?* Aljazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/3/2/a-year-on-what-do-young-russians-think-of-the-war-in-ukraine>
- Yanovsky, O. (2023). *Russia looks East to trade*. East Asia Forum. https://www.eastasiaforum.org/2023/05/09/russia-looks-east-to-trade/?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter-2023-05-14
- Министр обороны России сообщил иностранным журналистам, что существует особая "восточная демократия". (2014). Newsru. <https://www.newsru.com/russia/12jul2004/democracy.html> (In Russian)

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

DERLEME MAKALE

REVIEW ARTICLE

Ekofeminizm ve Ekosozyalizm Yaklaşımlarıyla Çevre Sorunları ve Ekoloji

Environmental Problems and Ecology with Ecofeminism and Ecosocialism Approaches

Elif EKİNCİ ÖZYARDIMCI

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Üzümlü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Erzincan, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 07.07.2023

Kabul Tarihi/Accepted Date: 16.07.2023

ÖZ

Ekolojik sorunların küresel boyuta ulaşması ve tüm canlıları tehdit etmesi üzerine, bu problemler özellikle 20. Yüzyılın son dönemlerinde dünya gündemine oturarak feministleri dikkati ekoloji hareketlerine yöneltmiştir. Bu süreç 1980'lerin batı toplumlarının kadın çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır: Ekofeminizm. 1970'lerden itibaren kendini iyice hissettirmeye başlayan ve dünyayı saran küresel ekolojik sorunlar, toplumsal hayatın pek çok alanını ilgilendirdiği gibi, ideolojilerinde ilgi alanına girmeye başlamıştır. Ekosozyalizm tam bu noktada Marksist çerçevedeki ekoloji tartışmalarıyla ön plana çıkmıştır ve temelinde de Marksist düşüncedeki kapitalist üretim tarzının hem emek hem de doğanın sömürsünü gerçekleştirdiği tespitini koyarak işe başlamıştır. Kapitalist sistemin ve ekonomi anlayışının, doğal kaynakları sınırsız görüp çevrenin tahribatına neden olduğunu düşünen ekosozyalizm anlayışı; sürdürülebilir çevre yaklaşımı için kapitalist ekonomik sistemin dönüştürülmesi gerektiğini savunur. Çalışmanın ilk bölümünde ekofeminizm kavramı, ekofeminizm perspektifinden çevre, ekofeminist yaklaşımlar ve ekofeminizme yöneltilen eleştiriler yer alacaktır. İkinci bölümde ise ekosozyalizm yaklaşımına değinilecek; ekomerkezcilik ve teknomerkezcilik kavramları açıklanacaktır. Doğa ve çevrede Marksist yaklaşımlar ele alınacaktır. Sonuç bölümünde ise bu iki yaklaşımla ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, Çevre, Ekofeminizm, Ekosozyalizm.

ABSTRACT

As ecological problems reach a global dimension and threaten all living things, these problems have been on the world agenda especially in the last period of the 20th century and the attention of feminists has turned to ecology movements. This process brought a new dimension to women's studies in the western societies of the 1980s: Ecofeminism. Global ecological problems, which started to make itself felt in the 1970s and enveloping the world, started to be of interest in ideologies as well as in many areas of social life. At this point, ecosocialism came to the fore with the ecology discussions within the Marxist framework, and it started with the determination that the capitalist mode of production in Marxist thought exploits both labor and nature. In the first part of the study, the concept of ecofeminism, environmental ecofeminist approaches from the perspective of ecofeminism, and criticisms of ecofeminism will take place. In the second part, the ecosocialism approach will be discussed; The concepts of ecocentrism and technocentrism will be explained. Marxist approaches to nature and environment will be discussed. In the conclusion part, a general evaluation will be made about these two approaches.

Keywords: Ecology, Environment, Ecofeminism, Ecosocialism.

Please cite this paper as follows/Atıf için:

Ekinci Özyardımçı, E. (2023). Ekofeminizm ve ekosozyalizm yaklaşımlarıyla çevre sorunları ve ekoloji. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 83-95. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1324310>

GİRİŞ

Feminizm iki temel ideolojik inanca dayanmaktadır; İlki kadınların cinsiyetlerinden dolayı buldukları dezavantajlı konumun ortadan kaldırılmasının istenmesi, yani toplumsal cinsiyet; ikincisi de bir siyasi konumlarıdır (Heywood, 2016). Ekofeminist yaklaşım, doğayı dışıl özelliklerle donatarak güçlendirir ve erkek hegemonyasına meydan okur. Ekofeminizm doğa üzerindeki erkek tahakkümünü yok etmenin yolunun, doğa-kadın ilişkisinin yüceltilmesi olduğunu ileri sürer (Radel, 2009). Kadınların siyasi konumlandırılması da Kadınların siyasi arenada seçme ve seçilme hakkına sahip olmaları, gerek kamu gerekse özel sektörde kadın yönetici sayısının artması gibi pek çok konuda kadın hareketlerinin yaygınlaşmasıdır. Bu harekette kadınlar tüm alanlarda eşitliğini savunarak, erkeklerin kadınları baskı altına almalarına tepki gösterirler (Tekin, 2012).

MacKinnon'a göre feminizm, toplum tarafından bedensel tanımlamaların yapılmasından dolayı, kadın erkek arasında kadınların aleyhine gelişen eşitsizliğin ortaya çıkmasıdır (MacKinnon, 2003).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, çevre sorunlarının tehlikeli bir noktaya gelmesi ve çevre tahribatının belki de geri dönüşü olmayacak seviyeye ulaşması ile "ekoloji" feministlerin ilgi odağı olmuştur. Çevre ve ekoloji konularının öneminin artmasıyla birlikte 1980'lerden sonra Batı'daki feminist kadın çalışmaları içerisinde "Ekofeminizm" geliştirilmiştir. 1980' de ABD' deki bir takım akademisyen kadının oluşturduğu "Kadın ve Dünyadaki Hayat: Seksenlerde Ekofeminizm" adlı çalıştay, tüm dünyanın ilgisini çekerek önemli bir hareket haline gelmiştir (Gaia Dergi, 2021).

1970'li yıllarda feminist hareketler ile ekolojinin bağlantılı olduğu düşünülerek toplumsal cinsiyetin, çevre konularına etkisi olduğu ileri sürülmüştür (Gaia Dergi, 2021). Bu bilgiden yola çıkarak ekofeminizmin doğuşunda, 1970'li yıllarda ifade edilen, erkeklerin doğa üzerinde egemen olması, kadını doğayla eşit konumda tutup, kadını ve doğayı tahakküm altına almayı kendilerine hak görmeleri görüşünün etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ekofeminizm, erkeklerin eylemlerinin özellikle de batılı beyaz erkeklerin sahip olduğu ataerkil kültürün ve erkeklerin baskınlığının eleştirisi üzerine doğmuştur (Ferry, 2000). Ekofeministlere göre doğa aslında insanların değil erkeklerin tehdidi altındadır ve çevrenin bozulmasının sebebi de ataerkilliktir. Ekofeministler erkeklerin özel dünyalarından ayrılmasının onların duyarlı taraflarını yok ettiğine inanmaktadırlar.

Ekofeminizm, sosyal hareketlilik ve değerler sistemi olmasının yanında erkek merkezilik ile çevre tahribatı arasındaki ilişkiyi araştıran politik bir yaklaşımdır. Bu, doğanın sömürülmesinin, batılı insanın kadınlara ve kabile kültürlerine karşı tutumuyla yakından bağlantılı olduğunun veya Ariel Salleh'in sözleriyle "erkeklerin düşünme 'hakları' arasında bir paralellik olduğunun fark edilmesiyle başlayan bir "farkındalıktır" (Birkeland, 1993).

Sosyalizmin kökenleri 19. yy'a dayanmakla birlikte Avrupa'da sanayinin ve kapitalizmin gelişmesinin yarattığı yeni toplumsal ve ekonomik koşullara tepki olarak doğmuştur. Sosyalist fikirler, sanayileşmenin ilk dönemlerinde yoksulluk ile aşağılanmaya mağruz kalan, yeni sanayi işçileri sınıfının gelişmesine bağlanmıştır (Heywood, 2016). Bir ideoloji olarak sosyalizm; kapitalizm karşıtlığı ve daha insancıl bir yaşam önermesi ile tanımlanmıştır.

Marksistler genel olarak devrimi desteklemişler ve kapitalizmi, zenginliğin ortaklaşa sahipliğine dayalı bir sınıfsız toplum yaratarak ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir (Heywood, 2016). Demokratik sosyalistler ise, yolsuzluğu yok etmek ve eşitsizliği ortadan kaldırmak için, kapitalist sistemi iyileştirmeyi amaçlamışlardır.

Kapitalizmin kısaca analizini yapacak olursak; Johnston kapitalizmin ana yönlerini şu şekilde listelemektedir: doğrudan tüketim yerine satış için üretim, işgücünü satın almak ve satmak, para karşılığı takastır. Kapitalistler ve onların temsilcileri neyin yapıldığını ve nasıl yapıldığını belirler (Akdağ, 2014).

Weber'e göre kapitalizm kesinlikle sınırsız kar etme güdüsü değildir, kısacası akılcı iktisadi üretim sistemidir (Weber, 1999). Marx ise kapitalizmi temelde üretim ile emek arasındaki yabancılaştırıcı ilişkiye dayandırmaktadır. Buna göre, eğer bir yerde üretim araçlarını kontrol eden ve tekeline alan sermaye sahipleri (burjuvazi) ve bu üretimde çalışmak üzere beden gücünü belli bir ücretle işverene sunan işçiler (proleterya) var ise, orada kapitalizm var demektir (Alptekin, 2015). Fakat kapitalizmin kar elde etme arzusu insanlığı ve doğayı sömürüye sebep olmuştur.

Kapitalizm ne yazık ki, ekosistemi bozmakta ve sosyal adaletsizlik yaratmaktadır. Ekosozyalizmin ana teması, kapitalist sistemin sosyalizm gibi bir ekonomik sistemle değiştirilmesidir. Pek çok ekosozyalist düşünür, kapitalizmi iklim krizini çözmedeki başarısızlığından dolayı eleştirmekte hatta bazıları daha ileri giderek iklim krizinin sebebini kapitalizm olarak adletmektedirler (*Ecosocialism*, 2023).

Rudolph Bahro'ya göre, çevre krizinin temelindeki neden kapitalizmdir (Bahro, 1982). Doğal dünya sanayileşme tarafından sömürülmekte ve yağmalanmaktadır ve bu durum kapitalizmin dur durak bilmeyen kar elde etme amacının neticesidir. Kapitalizm bu bağlamda ekoloji karşıtıdır.

Eko-sosyalizmin ana teması; sosyalizmin çevre dostu, kapitalizmin ise çevre düşmanı olarak görülmesidir. Çevre felaketi kapitalizmin bir yan ürünü olmaktan öte bir şey değilse, çevre sorunlarını yok etmenin en iyi yolu kapitalizmi yıkmak veya en azından ehliştirmektir. Sosyalizm, kapitalizmin sebep olduğu krizlerin ve problemlerin aşılması için tek seçenektir. Ekosozyalizm de; sosyalizmin tarihsel süreçteki bazı başarısız uygulamalarına alternatif olarak üretilmiş ve sosyalizmin aşamadığı sorunları çözmek için uyarlanmıştır (*Ecosocialism*, 2023).

Bu çalışmanın ilk bölümünde ekofeminizm tanımı yapılarak ekofeminislerin üç temel görüş ayrılığından ve neleri savunduğundan başlıklar halinde bahsedilerek, bu üç ekofeminist yaklaşımına ilişkin eleştiriler yer alacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Marksist yaklaşımın çevre tahribatı üzerindeki düşünceleri ve çözümlemelerine yer verilecektir. Ekomerkezcilik ve teknomerkezcilik kavramları açıklanacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise ekofeminizm ve ekosozyalizmin temel hedeflerine değinilecektir.

EKOFEMİNİZM KAVRAMI VE EKOFEMİNİST YAKLAŞIMLAR

Ekofemizm terimi ilk olarak Françoise d'Eaubonne tarafından *Le Feminism ou la Mort* (1974 yılında yazmış olduğu) adlı kitabında yer almıştır (Özdemir & Aydemir, 2019). D'Eaubonne'ye göre çevre sorunlarına sebep olan unsurlar; ataerkillik, aşırı nüfus artışı ve

erkek kontrollü üretim ile metalaştırılan kadının artık üretimidir. Toplumsal cinsiyetin ortadan kalkması ve kadınların öncülüğünde ekolojik devrimin yapılması ile toplumsal düzen yeniden sağlanabilecektir (Çetin, 2005).

Ekofeminizmin kendi içerisinde görüş ayrılıkları vardır. İlk görüş, kadınların erkeklerden daha farklı biyolojik ve ruhsal özelliklere sahip oluşudur (Biehl, 1991). İkinci görüş, kadın-doğa arasındaki yakınlığın ataerklilik tarafından tarihsel ve toplumsal süreç içinde oluşturulduğudur. Üçüncü görüş ise; diğer iki zıt yaklaşımı birleştiren, Mellor ve Merchant gibi ünlü feminist yazarların içinde yer aldığı, temel görüşünde kadınların farklı ruhsal ve biyolojik özelliklere sahip olmasının yanında, kadın-doğa ilişkisinin toplumsal süreçlerle meydana gelmesinin ortaya atılmasıdır (Çetin, 2005).

• Ekofeminist düşünce de birinci ayrım; ruhsallık, ataerklilik ve kadın psikolojisidir. Bu yaklaşımı savunan ekofeministlere göre kadınların duygusal, fedakar, şefkatli olmaları ve üreme yetenekleri gibi yönleri, erkeklerle kıyaslandığında çok daha üstündür. Bu düşünceyi savunanlar, ekolojik tahribatın ve çevresel problemlerin çözümü için kadınların bu üstün değerlerinin ön planda tutulmasını ister ve bu değerleri yücelten din anlayışlarına yönelmeyi önerirler (Çetin, 2005). Collard, kadınların doğayla yakınlığını “kadınların biyolojik özgüllüğü” üzerine temellendirerek kadınları “yaşam vericiler ve yetiştiriciler” olarak tanımlamaktadır (Collard, 1988). Kadınların doğaya daha yakın olmaları görüşü, çocuk doğurmaları ve onları büyütüp yetiştirmeleri yani tarihsel rollerine bağlanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı kadınlar saygı duyulması gereken varlıklardır (Bookchin, 1994).

• Ataerklilik kadını doğayla özdeşleştirerek, ikisini de himayesine almıştır. Bugünün ekolojik krizinin nedeni; ataerkliliğin kadını tahakkümü altına alması ve tarih öncesi doğayı yücelten dinin yerini ataerkliliğin almasıdır. Eskiden bazı toplumlarda doğa tanrıçalarına inanılmaktaydı. Bu toplumların var olduğu dönemde yeryüzünde her şey eşit ve hepsi bir bütünün parçasıydı (Eisler, 1990). Günümüzde ataerklilik inançları olan İbrahim inançlarında insanlar, Tanrı tarafından, diğer canlılardan üstün kılınarak yaratılmıştır. İbrahim inançlarına göre kadında doğa da tehlikeli ve karmaşık görüldüğünden, erkeklere, bu karmaşıklığa hükmedip düzene sokmaları ve dönüştürmeleri misyonu yüklenmiştir (Spretnak, 1993). Batı Hıristiyanlık geleneği, kapitalist sistemlerin felsefik arka planını hazırlayan ve bu sistemin bir sonucu olarak yoksulluğa sebebiyet veren, dünyada büyük ekolojik krizlerin ve savaşların meydana gelmesine yol açan bir kültür sistemini yaratmıştır (Reuther, 1992). Aslında Asya kültürleri de Batı kültürleriyle birlik olarak insan-doğa uyumuna karşı çıkabilmektedir. Hıristiyan geleneğinin ortaya çıkardığı ekolojik ve çevre sorunlarının çözümü için doğa ve yeryüzü Tanrıçası Gaiya’ya tapınması savunulmuştur; yani İbrahim dinlerinin ön plana çıkardığı baskın erkek Tanrısı’nın yerine Gaiya’ya tapmak (Heywood, 2016).

• Ekofeminist düşüncede ikinci ayrım; toplumsal süreçlerin etkisidir. Bu görüşü savunan ekofeministlere göre kadınlar erkeklerden farklı ruhsal, psikolojik ve biyolojik özelliklere sahip değiller yani eşitlerdir. Kadınların sömürülmesinin sebeplerini bulmak için toplumsal olayları irdelerler. Öncelikli olarak da ekofeministlerin ilk savunduğu Tanrıça tapınmalarını, doğayı bilimsel yolla anlamaktansa mistik anlayışa yöneldikleri için reddederler. Onlara göre kadınlar, ideolojilerden ve kültürlerden ayrı tutulamaz ve ayrıca kadınlara çocuk bakma gibi temel görevleri yükleyerek misyonları haline getirmek, kadınlara daha çok zarar verir çünkü cinsiyet kalıplarını güçlendirir (Bigwood, 1993). Toplumdaki sınıf ayrılığı ve hiyerarşi ortadan kalkmadan ırkçılık, cinsiyetçilik, doğanın tahribi, savaşlar, kapitalizm ve

ülkelerin birbirlerini sömürmelerinin sonlanmayacağı; yani özetle düşünce yapısı değişmedikçe kadınların da özgür olamayacağı üzerinde durulmaktadır (Biehl, 1991). Kadın erkek arasındaki bedensel ve kültürel eşitsizliğin sebebi, doğuştan gelen özellikler değil sosyal yapılanma biçimidir (Akal, 1998). Kadınların bunları aşabilmeleri için bilimden yararlanmalıdırlar. Feministlerin bir kısmı kadınları bu duruma düşüren düşünce sisteminin temelini aydınlanma düşüncesinin oluşturduğunu belirtmektedir ve Engels'in düşüncelerini savunmaktadırlar. Engels'e göre, kadınların ezilmesi, sömürülmesi; özel mülkiyetin, devletin ve akabinde sınıflı toplumun gelişmesiyle ortaya çıkmıştır (Engels, 1992). Marksist düşüncede Engels'in yaklaşımlarını savunarak, kadının sömürsünün temelinde devlet ve sınıflı toplumların oluşması ve toplumun ataerkil yapıyı benimsemesi olduğunu ileri sürer (Donovan, 1997'den aktaran İmançer, 2002). Kropotkin ile birlikte Bookchin'e göre organik toplum yapısı ve ekoloji; insanların birbirlerine hükmetmeleri ve hiyerarşik yapının ortaya çıkması ile birlikte bozulmaya başlamıştır. Kropotkin'e göre hiyerarşinin başlangıcını, bireysel servet ve güç toplamayan ailelerin oluşması ve bu gücün babadan oğula aktarılması oluşturmaktadır (Kropotkin, 1955'den aktaran Mellor, 1992). Özetle ekofeminizmin bu kolu, toplumsal yapılanmaları ve aydınlanma düşüncesini eleştirmektedir.

•Ekofeminist düşüncede üçüncü ayırım; ruhsal farklılıklar ve toplumsal süreçler arasındaki ilişkidir. Mellor ve Merchant tarafından ortaya atılan üçüncü yaklaşımda; bir taraftan kadınların erkeklerden daha farklı olan biyolojik ve psikolojik özellikleri üstün kılınmakta diğer taraftan da tarihsel çerçevede yaşanan toplumsal, kültürel ve siyasi gelişmelerin kadınların erkeklerden farklılaştırılması zihniyetini oluşturduğunu ileri sürülmektedir (Mellor, 1992). Hıristiyanlık düşüncesinde kadının ve doğanın tehlikeli olarak görülmesinin kökeninde Havva'nın Adem'e yasak elmayı kopartmasını öğretmesi, bu sebeple de ikisinin de cennetten kovulmaları ve cennetten kovulma sebebinin bir kadın olan Havva olmasıdır. Yeryüzünde, bilinmeyende zorlu bir mücadelede hayatta kalabilmek ve yaşamlarını idame edebilmek için erkeklerin yiyecek üretmek ve avcılık yapmak zorunda kalmaları kadın yüzünden olmuştur. Kadın ve doğanın gerçek değeri kötüdür. Erkek bu iki kötüyü kontrol altına almak durumundadır (Merchant, 1996). Erkekler yeryüzünü cennete çevirecek olanlardır. Merchant'a göre cennete dönüş için kapitalizmin doğması gerekir (Merchant, 1996). Özetle; üçüncü ayırımda yer alan ekofeministler, ekolojik sorunlara çözüm olarak kadını yücelten ortak değerler oluşturulmasının gerektiği üzerine vurgu yapmışlardır.

Ekofeminist Yaklaşımın Yönelik Değerlendirmeler ve Eleştiriler

Çevre sorunlarının toplumsal cinsiyet boyutu, birbiriyle ilgili iki savunmaya dayanmaktadır. İlki; kadınlar ve erkeklerin, özellikle çevre sorunlarına farklı tepkiler vermeleriyle ilgili görüştür. Bunun sebebi ekofeministlere göre kadınların doğaya karşı daha duyarlı olduğu yönündedir. Bu anlamda doğa, özgül doğal çevreden daha bütüncül bir bakış açısını yansıtır. Başlarda çevre sorunlarının toplumsal cinsiyete dayalı olduğu yönündeki tartışmalar, kadınların ve erkeklerin farklı özelliklere sahip olduklarına ilişkin ve daha sığ bir bakış açısıyla değerlendirilirdi. Bu düşünce, çevresel olduğu görüşüyle genişletildiğinde daha sorunlu hale gelmiştir ve bu sorunlar erkeklerden çok kadınları etkilemiştir. Yani ikinci iddia, çevre sorunlarına karşı kadınların erkeklerden daha duyarlı olduğu yönünde geliştirilmiştir. Örneğin Joni Seager, kadınların ekolojik tahribatla ilgili kampanyalarda kolayca aktif hale gelebildiklerini ve resmi çevre hareketlerinde yerel düzeyde fazlasıyla temsil edildiklerini savunmaktadır (Eaton & Lorentzen, 2003).

Ekofeministler, insan toplumunun toplumsal cinsiyete dayalı doğasının ekolojik sorunlarla doğrudan ilişkili olması nedeniyle, kadınların doğayla yeniden bağlantı kurmasının gerekli olduğunu savunurlar. ABD’de ki ekofeminist hareketin kurucularından biri olan Ynestra King'in düşünceleri şu şekildedir; Eğer toplum olarak daha sürdürülebilir bir politika izlenilecekse, feministlerin izinden gidilmesi gerektiğini, kadınları ve çevreyi tehdit eden sisteme katlanmamasını ve kadınların doğa ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmeleri gerektiğini savunmaktadır. Çevresel bir tahribatın meydana geldiği bir ortamda, kirli suyu, iğrenç kokuları veya bedensel rahatsızlıkları ilk fark eden kadınlar olacaktır. Buna en güzel örnek; Lois Gibbs, 1978’de New York’ da gerçekleştirdiği zehirli atık protestolarıdır. New York’da ki Love Canal’ında zehirli atıkları protesto etmeye başladığı sırada, o ana kadar hiç kimse yaşadıkları sitenin ve ilkokulun zehirli bir atık çöplüğü üzerine kurulduğunun farkında değillerdi. Bu yaşam alanında nerdeyse herkesin yakalandığı bir hastalığa maruz kalınca araştırmaları neticesinde bu gerçekle yüz yüze kalmış ve çeşitli lobcilik faaliyetleri ile hem bu yerleşim alanının değiştirilmesi için hem de çeşitli protestolarla bu olayın duyurulması için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Ellen Swallow bu farkındalık modelini yüz yıl önce keşfetmiş fakat kadın olduğu için çalışmaları yeterli desteği görememiş ve yerli bilim olarak literatürde yerini almıştır (Eaton & Lorentzen, 2003).

Ekofeministlerin çalışmada bahsedilen üç ayrımı ile ilgili eleştiriler genel olarak şu şekildedir; kadınların sahip olduğu ruhsal ve biyolojik farklılıklarından dolayı yüceltilmesi ve ona “doğa ana” adının atfedilmesinde, kadının bu niteliklere doğal olarak bürünmüş olması, onların toplumsal cinsiyet rolünü pekiştirmektedir. Kadının, kadınlık biyolojik cinsiyetine sahip olmasından dolayı karşılaştığı zorlukların yanında örneğin siyahi kadınların ırklarından dolayı, beyaz kadın-erkek farketmesizin bunlar tarafından tahakküm altına alınmaları da unutulmuş bir konudur (Taylor, 1997). Kısacası, batı ekofeminizmi kadınları tek bir kategoride ele aldıkları, ataerkil tahakkümü açıklarken sınıfsal ve ırksal farklılıkları dikkate almadıkları için eleştirilirler. Ek olarak, "ekofeminizm" terimi, ilk başlarda feministler açısından yalnızca sosyal adalet kavramlarının ötesine geçen bir ekolojik etik geliştirme kaygısını vurgulayan kavram olarak görülmekte ve eleştirilmekteydi (Birkeland, 1993). Şunu da ifade etmek gerekir ki; gelişmiş ülkelerde kadınların sosyal konumu ile gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerdeki kadınların konumları farklıdır ve ekofeminizm ile ilgili eleştirilere bu unsurun da katılması gerekmektedir.

Birkeland ve birçok ekofeministin katıldığı temel ilkeler özetle aşağıdaki gibidir (Birkeland, 1993);

- Şiddet karşıtlığının, eşitliğin, kültürel farklılığın ve katılımcı, rekabet etmeyen ve hiyerarşik olmayan örgütlenme ve karar alma biçimlerinin desteklenmesi gerektiği,
- Doğada her şeyin bir değeri olduğuna, doğaya saygı duyulması ve sosyal dönüşümün bu şekilde gerçekleşmesi gerektiğine,
- İnsanların sürdürülebilirliği sağlayacak ve ihtiyacından fazlasını değil, ihtiyacı olanı kadar doğal kaynakları kullanmaları gerektiğine
- İnsanlar, doğaya "hükmetmeye" veya kontrol etmeye çalışmamalı, bunun yerine korumalı ve toprakla çalışmalı,
- Erkeğe dayalı sahte düalizmi birleştirmek gerektiğine,

• Güç ve hiyerarşi ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gereğine ve karşılıklı etik ilişkilerin kurulmasına önem verilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Salleh'in klasik "Ecofeminism as Politics" adlı eseri, ekofeminist teorideki en önemli çağdaş eserlerden birisidir. Salleh, eserinde, eleştirel ve diyalektik ekolojinin gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Çalışmasında, tüm varlıkları değeri olan ve olmayanlar olarak ikiye ayıran hiyerarşik ikililiğine ve tahakküm ideolojilerine eleştiriler yer almaktadır (Salleh, 2017). Salleh, Marx'ın fenomenlere müdahale etme noktasındaki insan merkezci yaklaşımına ve doğayı kadınsı olarak gören "erkek merkezli" tasvirine eleştiride bulunmaktadır. Salleh kadınların, erkekler ve doğa arasında bir yerde konumlandırılmasının sadece kapitalizmin değil aynı zamanda ataerki tahakkümün başlangıcından itibaren dünya tarihinin en temel çelişkisi olduğunu ileri sürmektedir (J. Clark, 2022).

EKOSOSYALİZM

Eko-sosyalizm, William Morris gibi düşünürlerin sosyalizmlerinden faydalanılarak (Heywood, 2016) oluşturulmuş bir kavram olmakla birlikte; "kırmızı" yani sosyalist düşünceler ve işçi sınıfı hareketleri ile "yeşil" in yani ekolojik düşünce ve çevreci hareketlerin kombinasyonudur. Bu kombinasyonun başarılması o kadar da kolay değildir (Saiato, 2022).

Ekosozyalizm, sosyalizmin özünü koruyarak sınıf sisteminin ve kapitalist sistemi ortadan kaldırıp, ekolojik sağlığı yani barışı sağlamak gerekmektedir. Daha açık bir ifade ile adil bir dünyanın yaratılması için, militarizm ve emperyalizmin ortadan kaldırılması; adalete ve eşitliğe dayalı sınıfsız bir toplumun yaratılması gerekmektedir İnsanların başka insanları sömürerek servetlerine servet kattıkları kapitalist sistemin değiştirilmesi vurgulanmaktadır (Kovel, 2022).

Bunlarla birlikte ekosozyalizm daha çok Marksizm ile birlikte düşünülmüştür. Özel mülkiyetle birlikte insanların doğa üzerinde hakimiyet kurması; piyasa ekonomisinin doğayı alınıp satılabilen kısacası mübadehe anlamında metalaştırılması ve kapitalist sistemin materyalizmi beslemesi ve böylece sınır tanımaz bir büyümeye yol açması ekolojik sorunları doğurmuştur. Ekosozyalistler devrim niteliğinde yenilikler yaparak çevrenin düzeltilebileceğine ve çevre tahribatının durdurulabileceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle de sosyalistler ayrı ayrı yeşil partiler kurmayı hedeflememeli daha büyük çaplı bir girişim içinde bulunmalıdırlar yani ekonomik sistemi hedeflemelidirler. Zaten sosyalist partiler çevresel politikalar hususunda gecikmişlerdir ve bunun bir sonucu olarak ekolojistler çoğu kez yeşili kızıla tabi kılma konusunda isteksiz olmuşlardır. Eko sosyalistler sosyalizmin ekolojik olduğunu iddia etmektedirler. Zira eğer zenginliğe ortaklaşa sahip olunacaksa bu, herkesin çıkarı doğrultusunda kullanılmalıdır (Mandel, 1998).

Ekolojik Marksizm ise, Karl Marx'ın odaklandığı gibi, doğanın yabancılaşması konusu üzerine düşünerek; insanlığın doğa ile metabolik mübadelelerinin doğal, inorganik koşullarıyla birliği ve dolayısıyla doğayı sahiplenmeleri değil, daha ziyade arasındaki ayırımıdır (Marx, 1973).

Marx'ın doğa kavrayışını daha iyi ele almak için aşağıdaki kavramları bilmekte fayda vardır.

Yeşillerin, Marksistlerin ve Anarşistlerin Kesişme Noktası: Ekomerkezcilik ve Teknomerkezcilik.

Eğer çevrecilik, çevre hakkında endişelerden gelişen bir ideoloji ve yöntemler ise şunu söylemek abartı olmaz ki, batı da politik olarak ciddi derecede duyarlı olan insanlar şu anda bir ölçüde çevrecilerdir. Fakat bu çevrecilerin bazıları sıradan destekçilerdir bazıları iste oldukça fanatiktir. Bu göreceli konuları kategorize etmek daha faydalıdır. O’Riordan temel olarak bu görüşleri ekomerkezcilik ve teknomerkezcilik olarak ayırmayı önermektedir (O’Riordan, 1981).

Ekomerkezcilik; insanoğlunu, global ekosistemin bir parçası olarak ve ekolojik kanunların bir konusu olarak görmektedir. Ayrıca temeli ekolojiye dayanan ahlaki konular kapsamında, çeşitli insan eylemlerinin kısıtlanmasını (özellikle ekonomik ve nüfus artışının) savunur. Doğaya ciddi anlamda saygı sağduyusu içermektedir. Bu biyoetik kavramı, Eckersley’nin de (Eckersley, 1992) dediği gibi ekomerkezciliğin temel yönünü vurgular ve ekomerkezciliği, sosyalizm ve anarşizm başta olmak üzere diğer politik ideolojilerden ayırır.

Ekomerkezciler, modern büyük ölçekli teknolojiye, teknik ve bürokratik elitlere inanmamaktadır ve merkezileşme ve materyalizmden nefret etmektedirler. Ekomerkezciler politik olarak sağ görüşe yatkın olurlarsa, nüfus artışının kısıtlanmasını, kaynakların tüketimi derecesini ve doğal kaynaklara erişimini sınırlama fikrini vurgulayabilirler (Pepper, 1993). Eğer sol görüşe yatkınlarsa, daha basit teknoloji ve yenilenebilir enerji kullanan, merkezileşmeden uzak, küçük ölçekli topluluklar halinde yaşayan, demokratik ve yerel davranan küresel düşünen insanlar olurlar.

Ekomerkezciler daha basit, alternatif, elverişli teknolojiden yanalar çünkü kendilerini çevreci ve demokratik olarak görüyorlar. Bu yüzden yüksek teknolojiler yerine bireyler ve gruplar bu tip teknolojileri tercih ediyorlar. Bu yüzden, ekomerkezcilik Marksist bir fikir olarak düşünülmektedir. Örneğin bilgi teknolojisi, nükleer güç ve modern yeşil devrim, tarım teknikleri Marksist modellerle ortaya çıkan ve tartışılan eleştirilen hareketlerdir. Teknomerkezcilik çevresel sorunların varlığına inanır fakat modern toplum formumuzun bu problemlerini mutlaka çözeceğine dair ya tam inancı vardır ya da ekonomik ve çevresel yönetimlerle müzakere edebilirler. Fakat teknomerkezciler her durumda klasik bilim, teknoloji ve geleneksel ekonomi üzerinde akıl yürütmenin faydalı olduğuna inanmaktadırlar. Teknomerkezciler, sosyal ekonomik ya da politik olarak bir değişim öngörmemektedir. Sol tandanslılar ise kademeli reformistlerdir (Pepper, 1993). Ekoloji genel olarak ekofeministler, yeşil anarşistler tarafından temsil edilmektedir (Pepper, 1993).

Marksist Perspektiften Çevre ve Doğa

Marksizm, Marx tarafından geliştirilen sonrasında ondan ilham alanlarla gelişen bir entelektüel gelenektir. Toplumun nasıl çalıştığını ve nasıl değiştiğini araştırır. Feodalizmden kapitalizme geçişi sorgular. Sosyalizmin ahlaki bir bağlılığa sahip olması ve kapitalizm adına yıkıcı eleştirilere sahip olması sebebiyle, Marksist eleştirilerinin skalası sağcı basından sol tandanslı aydınlara kadar geniştir ki bu gruba ana akım yeşilciler ve yeşil anarşistlerde dahildir (Pepper, 1993). Bunlardan bazıları aşağıda bahsedecek olursak;

Deleage’ e göre aslında Marx toplum-doğa ilişkisi içerisinde bir konseptte sahiptir fakat emek-sermaye ilişkisi üzerine yoğunlaştığı için konsept üzerinde keşif için bir şans bulamamıştır ve bu yüzden Marksistler tarafından büyük ölçüde keşfedilmemiştir. Deleage

değerlendirmelerinde Marx'ı kapitalizmin kendisini doğal sınırlardan özgürleştirebileceğini, doğal kaynaklara ve üretim sürecine içsel bir değer katmadığını tümüyle enerji dengelerini ihmal edebileceği iddiasını eleştirerek suçlamıştır (Deleage, 1989).

Martinez-Allier'de Deleage' ye katılarak Engels'in enerji akışı ve termodinamiğin ikinci yasasıyla ilgilenmesine rağmen, iktisatta enerji muhasebesi çok zor olduğu için reddettiğini savunur. Bu nedenle, tüm bunları üretim sürecine uygun olarak kabul ettikleri "metafiziksel durum" nedeniyle, Marksist ekonominin, ana akım ekonomisinden farklı olmadığını ve kapitalizmle aynı dili kullandığını söylemiştir (Martinez-Allier, 1990). Martinez-Allier Marksistlerin ekoloji okulu olmadığını inanmaktadır çünkü Marx'ın tarih anlayışı, sosyalizm altında üretici güçlerin sınırsız gelişimini öngörmektedir.

Redclift ise Marx ve Engels'in, doğayı nasıl kullandığımızı ve tasarladığımızı belirlemede üretim (özellikle meta üretimi) rolünü fazla önemsemediğini düşünür (Redclift, 1986). Redclift ayrıca, Marksizm'in ekonomi de dahil olmak üzere, "sosyal formların" doğaya nasıl aracılık ettiği konusundaki vurgusuna itirazını dile getirmektedir (Redclift, 1986).

Friedrich Engels, bazı yönlerden modern diyalektik ekolojinin en önemli öncüsüdür. Diyalektiğin üç yasasını "Doğanın Diyalektiği" nde tanımlamıştır. Bunlar: "niceliğin niteliğe dönüşümü ve tersi", "karşıtların iç içe geçmesi" ve "olumsuzlamanın olumsuzlanması" (Engels 1934). Marx, insanlar ve doğa arasındaki belirli bir ilişkinin tarihsel olarak olumsuzlanmasını, kapitalist üretim tarzının merkezi bir özelliği olarak vurgulamış ve bu düşüncenin olumsuzlanmasını da orijinal birliğin daha ileri düzeyde "olumsuzlamanın olumsuzlanması" olarak açıklamıştır. İnsanlar ve doğa arasındaki orijinal birliğin "birleşme" seçeneğiyle yenilenmesi gerektiğini söylemiştir (Saito, 2017).

Morris; sosyalizm yoluyla kurtulan bir toplumun sanat hakkında kafa yoracağını ve kentsel ortamlar yaratacağını düşünmektedir. Ayrıca basit yaşam tarzlarıyla doğa ile uyumlu, pazarın israfından kaçınarak yararlı ve güzel ürünler üreteceğini düşünmektedir (Morris, 1887).

Bunlarla birlikte Parsons ve Parsons'u destekleyen düşünürler, Marks ve Engels'in doğanın değerinden çok az bahsettiklerine vurgu yaparak Marks ve Engels'i eleştirmişlerdir (Pepper, 1993).

Marksizmin Çevre ve Doğa İçin Çıkarımları

Yeşiller sıkça çevresel zararın, endüstriyelleşmenin bir sonucu olduğunu dile getirmektedirler. Marksizm çevresel bozulmaya neden olan üretim süreçlerindeki dinamikleri vurgular. İnsanın doğaya müdahalesi, kapitalizm başlığı altında incelendiğinde, bu durumun çevrede bozulmaya yol açtığı ve bundan kaynaklanan kötü yaşam koşullarının ortaya çıkmasının mümkün hale geldiği gözlemlenmiştir (Pepper, 1993). İlk olarak Marksizm bize 19. yy'da kentleşme ve kapitalist sanayileşmenin artan bir biçimde ekonomik bir sömürü problemi olduğunu hatırlatmaktadır. Bu eleştiri bugün hala geçerliliğini korumaktadır. Çevresel bozulmanın en büyük sebeplerinden biri yoksulluktur ki bu kapitalizmin en keskin sonuçlarından biridir. Ayrıca kapitalist gelişimin doğaya karşı tutumlarını, özellikle sömürüyü kolaylaştıracak şekilde nasıl şekillendiğini görmemizi sağlar. Birincisi, endüstriyel kapitalizmin gelişme evresinde gerekli işgücünü sağlamak için kırsal kesimden insana ihtiyacı vardır ve bunu temin ettiği evrede, tarımsal üretkenliği azaltacak durumlara sebep olacaktır. Bu durum gerçekleştiği takdirde tarımsal yeşil devrimler büyük ölçüde baskı altında kalacaktır. Marx'ın vurguladığı gibi, Kapitalist tarımdaki tüm ilerlemeler, yalnızca işçiyi değil, toprağı da soyma

da ilerleme kat etmiştir. Toprağın verimliliğini sağlamak için yapılan tüm gelişmeler aslında toprağı kalıcı olarak yok etmektedir. Kapitalist gelişmeler toprağı mahvetmekte ve sadece toplumsal üretim sürecini ilerletmektedir. Zenginliğin kaynaklarını da toprak ve işçiler oluşturmaktadır (B. Clark & Foster, 2022).

Johnston “Kapitalist üretim için, teknolojiyi ve diğer süreçleri bir arada toplayarak, yalnızca bütün servetin orijinal kaynaklarını - toprak ve emekçiyi - yutmak suretiyle bir sosyal bütün halinde birleştirir” demiştir (Johnston, 1989).

Kapitalist düzende, kaynakların korunması, geri dönüşüm ve kirlilik kontrolü, serbest piyasanın üretkenliğini ve kar artırımını azaltmaktadır. Çünkü bu tür faaliyetler maliyet gerektirir ve firmaların istediğı bir süreç değildir. Rekabetçi piyasada gelirin bir kısmının bu tür faaliyetlere harcanması, firmanın üretkenliğini tehdit etmektedir.

Ekolojik Marksizm; Marx'ın doğal ekonomiler analizinin daha fazla araştırılmasını, dünya çapındaki yerli halkların soykırımlarının araştırılarak tartışılmasını, kölelik ve sömürü sistemini getiren kapitalizmin politik ekonomisini incelemesini, sermayenin yeniden üretim emeğini nasıl kamulaştırdığına dair analizini ortaya çıkarmıştır (B. Clark & Foster, 2022)

SONUÇ

Ekofeminizm, her türlü tahakkümü reddeden, cinsiyet ayrımcılıkları, ırkçılık gibi toplumun diğer baskı türlerini değiştirmeyi hedefleyen; doğa üzerindeki tahakkümün tamamen ortadan kaldırılmasını isteyen; her türlü yaşam şeklini yani bitkiler, hayvanlar ve tüm yeryüzünü kapsayan bir hareket olmalıdır. Çevre tahribatının önlenmesi ve problemlerinin çözümü ile kadın sorunlarının çözümü için, toplumların ideolojik, kültürel ve ekonomik yapılarının büyük çaplı ve etkili olarak yeniden düzenlenmesi ve dönüştürülmesi gerekmektedir.

Ekosozyalizm antroposentriktir (yani insan merkezci) (fakat kapitalist ve tekno-merkezci düşüncede böyle düşünülüyor) ve hümanisttir. İnsan ruhaniyetine önem verir ve insanları kirlitici, açgözlü saldırgan aşırı rekabetçi ve diğer vahşetlerin sebebi olarak görmez. İnsanın az önceki sıfatlara sahip olmasını da genetik mirasa ya da insanın kökenine bağlamaz. Bunların sebebini sosyo-ekonomik sistemlere bağlamaktadır.

Bu mantaliteye bağlı olarak insanın doğadan yabancılaşması aslında insanın kendisinden yabancılaşmasıdır. İnsan doğayla olan ilişkisi tekrar gözden geçirmeli; insan müdahalesi, doğanın kanunlarını aşmamalı ve belirli sınırlar dahilinde doğayı kontrol etmelidir.

Ekosozyalizmde üretim ve endüstri tamamen reddedilmeyecektir. Teknoloji doğa ve insan için yıkıcı olmayacak şekilde kullanılacak ve desteklenecek, üreticilerin ve sosyalist kalkınmanın önderliğinde kullanılacaktır.

Eko sosyalizm çevre ve çevresel konuları geniş biçimde tanımlamaktadır. Kentlerin büyümesi ve yeni kentsel yapılarla birlikte çevre sorunlarının oluşması, şehir sokaklarında meydana gelen şiddet olayları, trafik yoğunluğu ve trafik kazaları, iş yerlerinde güvenliğin artırılması, sağlık hizmetleri ve en önemlisi işsizlik ile yolsuzluğun oluşması kaçınılmazdır. Bu nedenle sosyalizmin; eşitliğı savunan, kapitalizmi ve yoksulluğı ortadan kaldırma amacını güden, kaynakların ihtiyaçlara göre dağılımını ve toplumun demokratik kontrol mekanizmalarının iyi işlemlerini öngören hedef ve ilkeleri; ekosozyalizmde temel unsurlarını oluşturmaktadır. Gerçek komünizmin tanımının da bir parçası olan: “insan dışı doğa

değiştirilmeli ancak yok edilmemeli ve yok edilmeden insanların hoşnut olacağı ortamlar yaratılmalı” maddesi ekososyalizmin de temel esaslarındandır.

Ekolojik olarak sosyalist toplum, halkın yeterince talebi olmadan ve meydana getirilişine katkıda bulunmadan ortaya çıkmayacaktır. Yalnız böyle istekli bir toplum ve yönetim anlayışı içerisinde, kapitalist rejimlerin kayıpları ve hasarları en aza indirgenecektir.

Ekososyalizm aklın doğa üzerindeki iktidarını aşındırmayı amaçlar. Marksizmi doğa-akıl ikiciliğini oluşturmasıyla suçlar fakat bizi kurtaracak temel mantığın da yine Marksizm olduğunu söyler. Temel önermesi gezegenimizde ki tüm canlı hayatın korunması, kapitalist sistemin genişlemeci ve yıkıcı mantığıyla bir arada bulunamayacağını söylemesi ve doğanın korunması ve tahribinin önlenmesi için toplumun değiştirilmesi ve dönüştürülmesidir. Bu bağlamda ekososyalizmin temel hedefleri (ayrıca ekososyalizmin önemli isimlerinden Daniel Tanuro'nun da savunduğu bilgiler ışığında) (Turhan & Atay, 2015);

1. Kaynakların ve ihtiyaçların yeniden düzenlenmesini ve dağıtımını sağlamak,
2. Alternatif üretim şekillerini oluşturulmak,
3. Enternasyonalizmi ve desantralizasyonu etkin hale getirmektir.

Sonuç olarak ekososyalizm ve ekofemizmi bağdaştıran düşünce biçimine değinilecek olunursa; ilk dönem burjuva feminizminin etkisinden kurtulmak ve sosyalist feminizmin tuzaklarından kaçınmak için ekofeminizmi oluşturmak gerekmektedir. Bu amacın gerçekleştirilmesi içinde öncelikle burjuva feminizmin etkisinden kurtaracak ve sosyalizmin zayıf yönlerinden arınmış bir ekososyalizmin meydana gelmesi önerilmektedir. Toplumsal cinsiyet ve doğa arasındaki ayrışmanın ve yabancılaşmanın ortadan kaldırılarak birbirileri ile uyumlu hareket eden, birbirlerini özgürleştiren ve bütünlük bir insan ekosistemini kuran bir anlayış ancak ekososyalizm hareketlerinin sonucunun aynı zamanda ekofeminist olmasıyla mümkün olacaktır (Kovel, 2022).

KAYNAKÇA

Eserler

- Akal, C. B. (1998). *İktidarın üç yüzü*. Dost Kitapevi.
- Akdağ, Y. (2014). *Kapitalizm ve sınıf mücadelesi: Teorinin güncelliği*. Evrensel Yay.
- Alptekin, Y. (2015). Kapitalizmin ortaya çıkışı: Jeo-kültürel yaklaşım. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 231-241.
- Bahro, R. (1982). *Socialism and survival*. Heteric Books.
- Biehl, J. (1991). *Finding our ways: Rethinking ecofeminist politics*. Black Rose Book.
- Bigwood, C. (1993). *Earth muse*. Temple University Press.
- Birkeland, J. (1993). Ecofeminism: Linking theory and practice. In G. Gaard (Ed.), *Ecofeminism: Woman, animals, nature* (pp. 13-59). Temple University Press.
- Bookchin, M. (1994). *Özgürlüğün ekolojisi*. Ayrıntı Yay.
- Clark, J. (2022). *Dialectical ecology: The origins of dialectical ecology*. In L. Brownhill, S. Engel-Di Mauro, T. Giacomini, A. Isla, M. Löwy & T. E. Turner (Eds.), *The routledge handbook on ecosocialism*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Clark, B., & Foster, J. B. (2022). Marx's ecology and metabolic analysis. In L. Brownhill, S. Engel-Di Mauro, T. Giacomini, A. Isla, M. Löwy & T. E. Turner (Eds.), *The*

- routledge handbook on ecosocialism* (pp. 89-98). Routledge Taylor & Francis Group.
- Collard, A. (1988). *Rape of the wild*. The Women's Press.
- Çetin, O. B. (2005). Ekofeminizm: Kadın-doğa ilişkisi ve ataerkillik. *Sosyo Ekonomi*, 1, 61-76.
- Deleage, J. P. (1989). Eco-Marxist critique of political ecology. *Capitalism, Nature, Socialism*, 3, 15–31. <https://doi.org/10.1080/10455758909358382>
- Eaton, H., & Lorentzen L. A. (2003). *Ecofeminism and globalization: Exploring culture, context and religion*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Eckersley, R. (1992). *Environmentalism and political theory: Towards an ecocentric approach*. UCL Press.
- Eisler, R. (1990). The gaia tradition and the partnership future: an ecofeminist manifest. I. Diamond & G. F. Orenstein (Eds.), *Reweaving the world* (pp. 23-29). Sierra Club Books.
- Engels, F. (1934). *Dialectics of nature*. Progress Publishers.
- Engels, F. (1992). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Sol Yay.
- Ferry, L. (2000). *Ekolojik yeni düzen*. Yapı Kredi Yayıncılık.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi ideolojiler*. Bb101 Yayınları.
- İmançer, D. (2002). Feminizm ve yeni yönelimler. *Doğu Batı Dergisi*, 19, 155-178.
- Johnston, R. J. (1989). *Environmental problems: Nature, economy and state*. Belhaven.
- Kovel, J. (2022). The ecofeminist ground of ecosocialism. In L. Brownhill, S. Engel-Di Mauro, T. Giacomini, A. Isla, M. Löwy & T. E. Turner (Eds.), *The routledge handbook on ecosocialism* (pp. 32-38). Routledge Taylor & Francis Group.
- MacKinnon, A. C. (2003). *Feminist bir devlet kuramına doğru*. Metis Yayınları.
- Mandel, E. (1998). *Marksist ekonomi kuramına giriş*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Martinez-Allier, J. (1990). *Ecological economics: Energy, environment and society*. Blackwell.
- Marx, K. (1973). *Grundrisse*. Penguin Books.
- Mellor, M. (1992). *Breaking the boundaries*. Virago Press Ltd.
- Merchant, C. (1996). *Earthcare: women and the environment*. Routledge.
- Morris, W. (1887). How we live and how we might live. *Collected Works*.
- O'Riordan, T. (1981). *Environmentalism*. Pion.
- Özdemir, H., & Aydemir, D. (2019). Ekolojik yaklaşımlı feminizm/ekofeminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihi süreci ve türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 261-278. <https://doi.org/10.33708/ktc.608639>
- Pepper, D. (1993). *Eco socialism from deep ecology to social justice*. Routledge.
- Radel, C. (2009). Nature / Environment: Natures, gendered. In R. Kitchin & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (pp. 331-336). Elsevier.
- Redclift, M. (1986). Redefining the environmental "Crisis" in the south. In J. Weston (Ed.), *Red and green: A new politics of the environment* (pp. 80–101). Pluto Press.

- Reuther, R. R. (1992). *Gaia & God*. Harper Collins Publishers Ltd.
- Saito, K. (2017). *Karl Marx's ecosocialism*. Monthly Review Press.
- Saiato, K. (2022). The legacy of Karl Marx's ecosocialism in the twenty first-century. In L. Brownhill, S. Engel-Di Mauro, T. Giacomini, A. Isla, M. Löwy & T. E. Turner (Eds.), *The routledge handbook on ecosocialism* (pp.135-143). Taylor & Francis Group.
- Salleh, A. (2017). *Ecofeminism as politics: Nature, marx and the postmodern*. Zed.
- Spretnak, C. (1993). Earth body and personal body as sacred. In C. J. Adams (Ed.), *Ecofeminism and the sacred* (pp. 261-280). Continuum.
- Taylor, D. E. (1997). Woman of color, environmental justice, and ecofeminism. In K. J. Warren (Ed.), *Ecofeminism: Women, culture, nature* (pp. 38-81). Indiana University Press.
- Tekin, Y. (2012). *Kamu yönetimi*. Orion Kitabevi.
- Turhan, E., & Atay, H. (2015). Ekososyalizm: Bugüne ve geleceğe dair siyasi bir tahayyül. *İki Aylık Sosyalist Siyaset ve Kültür Dergisi*, 1, 137-149.
- Weber, M. (1999). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. Ayraç Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Ecosocialism*. (2023). StudySmarter. <https://www.studysmarter.co.uk/explanations/politics/political-ideology/ecosocialism/>
- Gaia Dergi. (2021). *Ekoloji ve kadının kesişim noktası: Ekofeminizm*. Gaia Dergi. <https://gaiadergi.com/ekoloji-ve-kadinin-kesisim-noktasi-ekofeminizm/>

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

https://prensip.gen.tr

KİTABIYAT

BOOK REVIEW

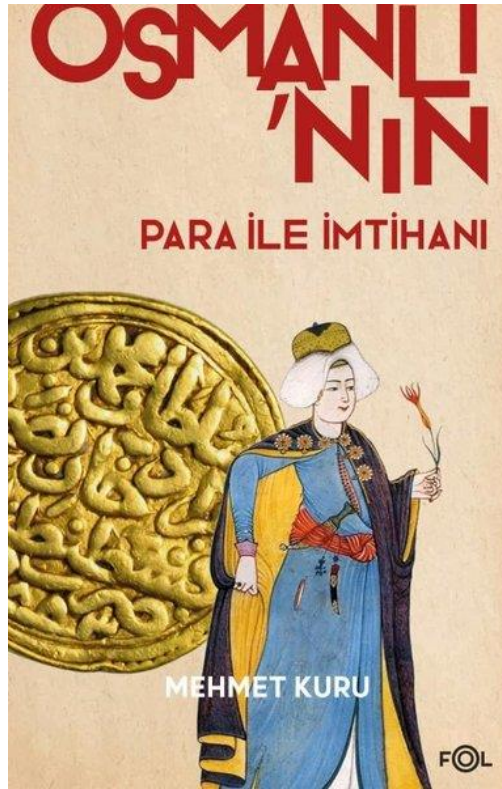
**Mehmet Kuru, Osmanlı'nın Para ile İmtihani, Fol Kitap, Ankara, 2022, 192 sayfa,
ISBN: 9786258242102**

Deniz ÜNAL

Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çorum, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 28.12.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 19.01.2023

Please cite this paper as follows/Atf için:

Ünal, D. (2023). Kitabiyat: Mehmet Kuru, Osmanlı'nın Para ile İmtihani, Fol Kitap, Ankara, 2022, 192 sayfa, ISBN: 9786258242102. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 97-102.

Mehmet Kuru, 2007 yılında Galatasaray Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamladı. 2009 yılında Sabancı Üniversitesi'nde Yüksek Lisans eğitimini, 2017 yılında ise "Locating an Ottoman Port-City in the Early Modern Mediterranean: Izmir 1580-1780" başlıklı doktora tezi ile doktora eğitimini tamamlayıp doktor unvanını almaya hak kazandı. Kendisi günümüzde Sabancı Üniversitesi Tarih bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Mehmet Kuru, Osmanlı'nın Para ile İmtihanı adlı eserine teşekkür kısmı ile başlar. Bu bölümde çalışmasının temelini doktora tezinde yer alan "Osmanlı Piyasalarının Parasallaşma Süreci" başlıklı bölümüne dayandığını ifade eder. Ardından kitapta emeği geçen meslektaşlarına, hocalarına ve ailesine bir teşekkürü borç bilir. Daha sonra giriş kısmı ile konuya başlangıcını yapar. Eser toplamda dokuz bölümden oluşur. Yazar, dokuzuncu bölümün ardından sonuç kısmı ile eserine son verir. Son olarak kaynakça kısmında eseri ortaya koyarken yararlandığı birincil, ikincil ve nümismatik kaynakları belirtir. Eser dizin bölümünün ardından son bulur.

Yazarın diğer bu dönemle ilgili benzer çalışmalarına göz attığımızda Seeds of Power adlı kitabında "A Magnificent Climate; Demography, Land and Labour in the Sixteenth-Century Anatolia" adlı kitabın ikinci bölümünde müellifliği görülür. Ayrıca XVI-XVIII. Yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu'nu konu alan altı konferans sunumu bulunmaktadır. Bu sunumlar İngilizce olarak yayınlanmışlardır. Bunlar: "Mapping People and Produce: Ecological Change and the Shift in Tax-Base in Sixteenth-Century Ottoman Anatolia", "Social and Political Networks of Ottoman Local Rulers: Kadı of Izmir (1580-1730)", "Climate "the Magnificent": An Ecological Perspective on 16th Century Ottoman Empire", "Early Modern Levantine Commerce Revisited: The Commerce of Izmir (1580 – 1780)", "Changing Urban Pattern of İzmir: 17th Through 20th Centuries" ve "Ottoman merchants, Venetian partners: solved – unsolved cases from 17th century" adlı sunumlardır.

Mehmet Kuru, kitabının giriş kısmında Osmanlı İmparatorluğu'nu bir krizler imparatorluğu olarak tanımlar. İmparatorluğun ayaklanmalar, ekonomik buhranlar ve doğal afetler gibi pek çok sebeplerle krizler yaşandığını fakat bu krizlere maruz kalmasına rağmen krizlerin üstesinden gelebilen bir imparatorluk olduğunu belirtir. 16. Yüzyılın son çeyreği ile başlayıp 17. Yüzyıl ile devam eden bu krizler silsilesinin en önemli ayağının ekonomi alanında yaşandığının altını çizer. 16. Yüzyılın son çeyreğinde fiyatların artmasıyla uygulanan tağşişin fiyat artışının devam etmesine sebep olduğunu belirtir. Fakat 1585-1600 yıllarında uygulanan tağşişlere rağmen 17. Yüzyılda zaman zaman fiyat istikrarının yeniden sağlandığına dikkat çeker. Kuru, 17. Yüzyılın sonunda Osmanlı gurusunun tedavüle girmesiyle para istikrarında olumlu ivme yakalandığını, 18. asırda ise paranın değerinin çok az bir oranda değer kaybettiğini fakat buna rağmen fiyat istikrarında çatalın fazla açılmadığını belirtir. Akabinde "16. Yüzyılın son çeyreğinden 18. Yüzyıla kadar aynı oranda bir tağşişe rastlanmıyorsa 16. Yüzyılda böyle bir tasarrufa gidilmesinin sebebi nedir?" sorusunu sorarak bu soruya cevap vermeye çalışır. Daha sonra çalışmasını konu alan dönem aralığını belirterek Osmanlı İmparatorluğu'nda fiyat artışını ve sonrasında tağşişleri meydana getiren sebepleri Osmanlı Arşiv belgelerini, nümismatik çalışmaları ve çeşitli ikincil kaynakları kullanarak açıkladığını söyler.

Yazar Mehmet Kuru, eserinin “Modern Öncesi Dünyada Çift Metalli (Bimetalik) Piyasalar ve Para Politikaları” adlı ilk bölümünde, Erken Modern dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda çalışan tarihçilerin karşılaştıkları zorlukları ele alarak konuya giriş yapar. Bu konuda çalışma yapan uzmanların tam anlamıyla bilgi veren birincil kaynakların olamaması sebebiyle farklı kaynakları tasnif ederek edindikleri bilgileri harmanlama yoluyla çalışmak zorunda kaldıklarını belirtir. Elde edilen farklı kaynakları sınıflarına göre ayırarak araştırmacının karşılaştığı diğer bir sorunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu sorun çeşitli kaynak türlerinin zaman zaman birbirleriyle çelişebileceği, dolayısıyla araştırmacının konu ile ilgili bulunan yeni bulgu ve kaynakları titizlikle inceleyerek mevcut kaynaklarla mukayese etmesinin gerekliliğini vurgular. Ardından okuyucunun incelenecek olan 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçekleştirmiş olduğu para politikalarını kavrayabilmesi adına erken modern dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda uygulanan para politikalarının temeline iner. Okuyucuya konuya ait kavramları ve uygulamaları tanıtır. Merkezi hükümetin gerçekleştirmiş olduğu tahsis ve taşıma politikaları ile altın ve gümüş sikkelerdeki değer farklarının uzun ve kısa vadede, Osmanlı piyasasında yaratmış olduğu olumlu ve olumsuz sonuçları bir örnek üzerinde açıklamaya çalışır.

Kuru, “15. ve 16. Yüzyıllarda İmparatorlukta Para Darbı ve Doğuya Gümüş Akışı” adlı ikinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu’nun iki metalli para sistemine geçişini ele alır. İmparatorluğun 15. Yüzyılda iki metalli para sistemine geçişinin altında yatan sebepleri sıralar. II. Mehmet döneminde imparatorluğun zengin gümüş rezervlere sahip olmasını Balkanlar’da gerçekleştirilen fetihlere endeksler. Fetihlerle birlikte 15. Yüzyıl Avrupa’sının ve Osmanlı İmparatorluğu’nun sahip oldukları gümüş rezervlerini mukayese eder. Osmanlı İmparatorluğu 1459 yılında II. Mehmet’in saltanatında Balkanlar’da bulunan önemli gümüş rezervlerinin tamamına sahip olmasıyla imparatorluğun bölgede gerçekleştirmiş olduğu para politikalarını ve uygulamalarını ele alır. Fethedilen bölgelerin para piyasalarının imparatorluk para sistemine uyarlanmasıyla ve 15. Yüzyılın son çeyreğine kadar takip edilen para politikaları ile Akdeniz’de Venedik, Memluk ve Osmanlı paralarının değerlerinde uyumlu bir istikrarın görüldüğünün altını çizer. 15. Yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu’nun darbına başladığı altın sikkenin Akdeniz’de bulunan Venedik dukası ve Memluk eşrefisi ile rekabetini ele alır. Bu girişimle birlikte Osmanlı darphanelerinde 1477-78 yılları itibariyle çift metalli para darbına başlanıldığını belirtir. Altın sikkelerin darbıyla birlikte Osmanlı hazinesindeki miktarını diğer para birimlerine oranla artışını ele alır. Kuru, imparatorluğun çift metalli para sistemine geçtikten sonra gümüş ve altın sikkelerin istikrarı için imparatorluğun almış olduğu bir takım tedbirleri sıralar. 16. Yüzyılda I. Selim ve I. Süleyman devirlerine gelindiğinde gerek Akdeniz’de, gerekse doğuda gerçekleştirilen fetihler ile fethedilen bölgelerdeki para piyasalarını Osmanlı para piyasasına uyumlu hale getirmek için Osmanlı İmparatorluğu’nun gerçekleştirmiş olduğu para politikalarını inceler. Kuru, daha sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun 1585’te gerçekleştirmiş olduğu büyük taşıma ile 1580 yılında Safeviler de gerçekleşen devalüasyonun arasındaki ilişkiyi ele alır. Çeşitli tarihçilerin çalışmalarını mukayese ederek Safevi devalüasyonunun 1580’lerden daha erken yıllarda gerçekleştiğini ve 1585 yılındaki büyük taşıma sebep olmadığı kanısına varır. Daha erken dönemde gerçekleşen Safevi devalüasyonunu, Osmanlı iktisadi

yöntemleri ile kıyaslayarak değerlendirir. İki devlet arasındaki iktisadi etkileşimi okuyucuya açıklamaya çalışır.

Yazar, “1566 Tağışı ve İki Bölgesi Para Piyasasına Geçiş” adlı başlıktaki üçüncü bölümde 1566 yılındaki tağışı ele alarak imparatorluğun tüm bölgelerinde altın ve gümüş oranlarının değerlerindeki değişimleri ve 1566 tağışının uygulanması ile elde edilmek istenenleri ele alır. İmparatorluğun bu dönemde gümüşün doğruya akışını önlemek için Safevi sınırında tedavülde bulunan Şahi sikkesinin ayarlarıyla oynayarak aldığı tedbirleri sıralar. 1566 tağışı ile Osmanlı İmparatorluğu’nun iki bölgesi para politikası uygulayarak Safevi piyasası karşısında aldığı tedbirleri açıklar. Daha sonra imparatorluğun çeşitli bölgelerinde bulunan darphaneleri harita üzerinde resmederek buldukları bölgeleri ve darphanelerde basılan akçe cinslerini ele alır. 16. Yüzyıla ait çeşitli bölgelerdeki darphanelerin mukaata gelirlerini önceki yıllara göre kıyaslar. Böylece ele aldığı darphanelerin mukaata gelirlerindeki dalgalanmaları inceleyerek gelirleri hakkında değişimleri inceleme fırsatı bulur. Son olarak Tüccarların imparatorluğun merkezinde tedavülde bulunan gümüş sikke ile doğu sınırında bulunan Şahi sikkesinin saflık değerlerindeki farklılıklar sebebiyle arbitraj üzerinden sağladıkları kazancın Osmanlı ekonomisine vermiş olduğu zararları belirterek bölüme son verir.

“Gresham Yasası Yahut ‘Ak Akçe Kara Gün İçindir’” adlı dördüncü bölüme gelindiğinde ekonomi prensiplerinden olan Gresham Yasası tanımıyla bölüme giriş yapar. Akabinde 16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’nda, iki farklı yapıya sahip gümüş sikkelerin nominal değerlerinin eşit sayılmasının piyasada oluşturduğu olumsuz sonuçları inceler. Piyasada gümüş, bakır karışımı Şahi sikkesinin, merkezi bölgelerde darbedilen gümüş akçelerden daha fazla kullanılmaya başlanılmasının sebeplerini sıralar. Neticesinde ortaya çıkan enflasyonu örneklerle açıklamaya çalışır. Yazar, ayrıca “Osmanlı İmparatorluğu’nun Gresham Prensiplerinden haberdar olmasına rağmen para piyasalarını iki bölgesi bir yapıya niçin dönüştürdü?” sorusu ile “Bu politikanın 1566 yılından itibaren başlamasıyla 1580’li yıllara kadar sert bir para istikrarsızlığı niçin yaşanmadı?” sorusuna da cevap vermeye çalışır.

“Avrupa’nın ‘Fiyat Devrimi’ ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Para Krizi” başlıklı beşinci bölüme gelindiğinde yazar, 16. Yüzyılda Amerika’dan Avrupa’ya taşınan gümüşlerin Avrupa ülkeleri ve Osmanlı İmparatorluğu piyasalarında yaşanan fiyat devrimini ele alır. 16 Yüzyılda yaşayan dönemin ünlü filozoflarının geliştirdiği miktar teorisini tanıtır. Kuru, miktar teorisi üzerine modern ekonomi tarihçilerinin getirmiş olduğu yeni yorumları referans alarak 16. Yüzyılda Avrupa’yı istila eden Amerikan gümüşlerinin Osmanlı ve Avrupa’daki fiyat artışlarına olan etkilerini inceler. Osmanlı piyasasındaki dalgalanmalara sebep olan Amerikan gümüşünün yanı sıra diğer etkenlerin de üzerinde durur. Nitekim konunun uzmanlarından olan Ömer Lütfi Barkan ve Şevket Pamuk’un çalışmaları ile konuya dair görüşlerini destekler. Yazar, 1570 yılından 1585 yılında gerçekleştirilen tağışe kadar Osmanlı’nın takip ettiği para politikalarını ve aldığı tedbirleri okuyucuya aktarmaya çalışır. İmparatorluğun 1580 yılında geçirmiş olduğu ekonomik buhranı Gelibolulu Mustafa Ali gibi dönemin önemli isimlerinin eserlerinden alıntılarla açıklar. Daha sonra 1580’li yıllar itibariyle imparatorluk pazarlarında hakim olmaya başlayan Avrupa guruşlarının, Osmanlı piyasasında yaratmış olduğu büyük tahribatlara değinir. Son olarak imparatorluğun kriz üzerine kriz yaşadığının altını çizerek beşinci bölüme son verir.

“Başarısız Bir Ekonomi Politikası Olarak 1585 Tağşişi” adlı başlıklı altıncı bölümünde Osmanlı İmparatorluğu’nun 1585 yılında gitmiş olduğu tağşiş uygulamasını ele alır. İmparatorluğun bu tarihte tağşişe gitmesinin tarihçiler tarafından iki farklı görüşle açıklandığının altını çizer. Akabinde konu ile ilgili ikiye ayrılan camianın görüşlerini ortaya koyar. Çalışmaların sonucunda 1585 tağşişinin mali sıkıntıların yanı sıra birden fazla sebeplere ve hedeflere dayandığına dikkat çeker. Tağşiş uygulandıktan bir süre sonra Osmanlı piyasalarındaki başarısızlığı ve getirmiş olduğu olumsuz etkileri önemli alimlerden ve Osmanlı arşivlerinden almış olduğu alıntılar ile açıklamaya çalışır. Tağşiş sonrası Osmanlı piyasasındaki altın sikke ve gümüş akçenin yerlerini, Şahi sikkesi ve Avrupa guruşuna bırakmasını, Osmanlı haraçgüzar bölgelerinden alınan haraçların kayıtlarını inceleyerek yüzdelerle okuyucuyla paylaşır.

“1589 Sikke Tashihi ve Beylerbeyi Vakası” adlı yedinci bölüme gelindiğinde 1585 yılında meydana gelen tağşiş uygulamasının başarısızlıkla sonuçlandığına değinildikten sonra başarısızlığın ardından imparatorluğun 1588 yılında uygulanan tahsis-i sikke uygulamasını kapsamlı bir şekilde ele alır. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1585 tağşişinde paranın saflık derecesine dair almış olduğu yanlış kararları tahsis uygulamasında gidermeye çalıştığına dikkat çeker. Tashih ile “akçe-i cedit” olarak darbedilen yeni paraların piyasaya girdikten sonra imparatorluk ekonomisinde yaratmış olduğu etkileri üzerinde durur. Akabinde Beylerbeyi Vakası olarak bilinen isyanı okuyucuya aktarır. Kuru, Beylerbeyi Vakası’nın ardından hükümetin tashih uygulamasına gitmesiyle hazinede ve piyasadaki görünen olumlu sonuçları 1589-1603 yılları arasında imparatorluk hazinesine ait bütçe ve ruznamçe örnekleriyle okuyucunun bilgisine sunar. Yazar, imparatorluğun atmış olduğu adımlarla piyasalara hakim olan kırık ve hurda akçelerin yerini yeni akçeye bıraktığını belirtir. Fakat kısa zamanda guruşun, gümüş akçe karşısında değerlenmesinin yaratmış olduğu olumsuzluğa dikkat çeker. Ardından imparatorluk piyasalarında guruşların hakim olmasına karşı imparatorluğun almış olduğu tedbirleri sıralar. Sorunun çözümünde etkili olan bir Darphane-i Amire görevlisinin padişaha olan telkinlerini içeren arzını bizzat okuyucuyla paylaşır. Yazar Kuru, bölümün sonunda imparatorluk bürokratlarının almış olduğu tedbirlerin yetersizliklerinin altını çizer. Alınan kararların kısa vadede başarılı fakat uzun vadede başarısızlık göstermesinin tekrardan krizleri tetikleyeceğine dikkat çeker.

“Parasal Krizin Son Evresi ve İmparatorluğun Para Piyasalarının Entegrasyonu” başlıklı sekizinci bölümü ele almaya başlayan Kuru, ilk olarak 1588 tahsisinin ardından piyasaların biraz olsun rahatlamış görüldüğü fakat yine de krizin tam anlamıyla sona ermediği şeklinde bir görüşle bölüme başlar. İlerleyen dönemde guruşun değerindeki artışın Osmanlı piyasalarındaki guruş miktarının artmasına sebep olduğunun, bununda Osmanlı ekonomik krizinin devam etmesinde en belirleyici faktör olduğunu ifade eder. Krize sebep olan iç dinamikleri açıklarken Venedik’in 1592-96 yılları arasında Osmanlı limanlarına getirmiş olduğu gümüşlerin etkisinin de ele alınmasının gerekliliğinden söz eder. Kuru, Osmanlı para istikrarındaki olumsuz dalgalanmaların 1597 yılı ile zirveye çıkmasıyla hükümetin yeni önlemler almaya başladığını hatta 1598 senesinde tekrardan tahsis uygulamasına gidildiğini fakat bu teşebbüslerin sonuçsuz kaldığını belirtir. Konuyu daha derinden ele almak için 16. Yüzyılın sonlarında Kemaleddin Efendinin kaleme aldığı risaleye başvurur. Kemaleddin Efendinin çıkarımlarından krizin iki yönlü sebebinin olduğunu çeşitli nümismatik verilerle doğrular. 1600 senesine gelindiğinde

Yeniçerilerin tashih isteyen isyanı anlatılarak hurda akçelerin Osmanlı para piyasasını nasıl alt üst ettiğini bir kez daha vurgulayan Kuru, hükümetin tekrardan bir tashih uygulamasına adım atmak zorunda kalışını belirtir. 14 Haziran 1600 yılında gerçekleşen bu tashih uygulamasının geçmiş tashihlerden farkını belirterek Osmanlı piyasasında göstermiş olduğu olumlu sonuçları ortaya koyar. İmparatorluğun bu tashihle birlikte doğru akçelerine son vererek tek ve standart akçe yapısına geçmesinin önemini vurgular. Standart akçeye geçişin etkilerini Beçin definesi örneği üzerinden yorumlar. 17. Yüzyıl ile birlikte imparatorluğun ekonomik sıkıntısının devam ettiğini fakat 16. Yüzyıla kıyasla çok daha hafif bir kriz olarak nitelendirmeyi doğru bulur. 17. Yüzyılda da imparatorluğun tashih ile tağış uygulamalarına tekrar tekrar gittiğini dile getirir de bu uygulamaların sadece kağıt üzerinde bir görünüme sahip olduklarının, paralar üzerinde kayda değer bir değışikliğe sebep olmadıklarının altını çizer.

“17. Yüzyılda Avrasya Para Piyasalarının Entegrasyonu” adlı dokuzuncu ve son bölümünü ele alan yazar, Amerika kıtasındaki gümüşün Avrasya’da yaratmış olduğu etkileri alır. Gerek Avrupa’da gerekse doğuda yer alan devletlerin para politikalarında farklılık görüldüğünün altını çizer. Fakat devletlerin genel olarak ekonomik krizi önleme arzusuyla aynı farklı yollar takip ederek aynı sorun üzerinde yoğunlaştıklarını dile getirir. Benzer sorunlar yaşayan Safevi, Osmanlı ve Babür Devletleri’ni ele alarak bu devletlerin 17. Yüzyıla kadar para politikalarında uyguladıkları farklılıkları ve benzerlikleri mukayese eder. 16. Yüzyılın sonları ve 17. Yüzyılın başlarında Avrupa, Osmanlı, Babür, Safevi ve Çin pazarlarındaki gümüş ile altın arasındaki değer farklılıklarının elli yıl gibi kısa bir süreyle aynı seviyeye gelmelerinin sebeplerini açıklar. Ardından bu seviyelerin eşitlenmiş olduğunu gösteren bir görsel tabloyla konuyu okuyucuya pekiştirir. Yazar, son olarak ele aldığı sonuç bölümü ile Osmanlı İmparatorluğu’nda baş gösteren parasal krizlere sebep olan etkenleri Osmanlı İmparatorluğu merkezinde baz almanın yanı sıra komşu sınır devletlerin de kendi içerisinde gerçekleştirmiş olduğu para politikalarını da soruna dahil ederek konunun ele alınması gerekliliğinden bahsettiğini görmekteyiz.

Kuru, XVI. Yüzyılda gümüşün doğuya akışıyla ortaya çıkan ekonomik krizin dinamiklerini yerel ve küresel olarak iki kola ayırması dikkate şayandır. Eserinde ele aldığı konu ile akademik camiaya vermiş olduğu katkıyı incelediğimizde “Osmanlı ekonomik krizine Amerikan gümüşünün olumsuz etkisi sebep oldu.” görüşü ile bakılmasının yanı sıra alınan yerel tedbirlerin krizin alevlenmesindeki etkisini de değerlendirmenin içine dahil ettiğini görmekteyiz. Bana göre yazarın bu çıkarımı krize sebep olan diğer etkenleri kaçırmamamız adına olumlu bir yaklaşımdır. Yazar, dünyada hızla ivme kazanmakta olan parasallaşmanın, ekonominin yanı sıra Osmanlı Devleti ve diğer devletlerin mali, siyasi vb. kurumlarında da önemli ölçüde dönüşümlere sebebiyet verdiğini belirtmiştir. Bu çıkarımı ile bir nevi günümüz modern devlet kurumlarının XVII. Yüzyılda geçirmiş olduğu evreleri okuyuculara aktardığını görmekteyiz. Yazarın ele almış olduğu çalışmasıyla, tüm dünyada kendisini gösteren bu iktisadi gelişmenin devletler üzerindeki etkilerinin incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Sonuçların olumlu ya da olumsuz mukayeselerinin yapılmasının yeni bir tartışmayı doğurabileceği düşüncesi ile akademik camiaya yeni bir tartışma getirmek istediğini görmek gayet tabii mümkündür.

YAZIM KURALLARI

1. Yazılar, A4 boyutunda MS Word uyumlu programda Times New Roman yazı karakterinde 12 punto olarak yazılmalıdır.
2. Başlık, 14 punto, bold ve büyük harf olmalıdır. Ortadan hizalı olmalıdır. Hemen altında öz yer almalıdır. Öz 9 punto olmalıdır ve paragraf girintisi olmamalıdır. Sonrasında İngilizce başlık 14 punto, bold ve sadece baş harfleri büyük yazılmalıdır. Hemen altında abstract 9 punto olarak paragraf girintisi olmadan yer almalıdır. Öz 150-200 kelime arasında olmalıdır. Anahtar kelimeler 9 punto ve ilk harfleri büyük olmalıdır. Metinde ana ve ara başlıklar kullanılabilir. Ana başlıklar 12 punto, büyük harf ve koyu olarak ortalanmış; ara başlıklar 12 punto, ilk harfleri büyük olacak şekilde küçük yazılmalıdır. Başlıklar ve paragrafların arasında (önce ve sonra) 6 nk aralık bırakılmalıdır. Metnin tamamı tek satır aralığında olmalıdır.
3. Yazar adı ve soyadı, ana başlığın (Türkçe) hemen altında 6 nk boşluk bırakıldıktan sonra 12 punto, bold ve sağa yaslı olarak yazılmalıdır. Yazar isminin sonunda vereceği sembol dipnotla bilgilerini girmelidir. Burada hiyerarşik olarak üniversite/fakülte/bölüm, şehir ve ülke sıralamasına riayet etmeli ve ayrıca unvan kullanılmamalıdır.
4. Metin, 12 punto, iki yana dayalı olmalıdır. Paragraf aralığı önce ve sonra 6 nk, satır arası tek olmalıdır.
5. Kaynağa yapılan gönderiler, metin içerisinde gösterilmelidir. (Yazar Soyadı, Eser Yılı) şeklinde olmalıdır.
6. Her yazının sonuç ve değerlendirme kısmından sonra yazar, makale yazımında kullandığı eserleri kaynakça oluşturarak belirtmelidir. Kaynakça yazımında, yazar soyadına göre önce alfabetik sonra kronolojik olarak verilmesi erişilebilirlik açısından daha uygundur.
7. Yazarlar dergimizin makale yazım şablonunu [buradan](#) indirerek makalelerini düzenleyebilirler.
8. Kaynakça APA (7.0) sistemine göre yapılmalıdır. Aşağıda bir örneği bulunmaktadır. Ayrıca linkte detaylı bilgiler yer almaktadır. <https://apastyle.apa.org/>

KAYNAKÇA GÖSTERİMİ

Kitap: Soyadı, A. (Yıl). *Kitabın adı*. Yayınevi.

Örnek: Borton, H. (1970). *Japan's modern century*. The Ronald Press Company.

Kitap bölümü: Soyadı, A. (Yıl). Bölüm başlığı. İçinde A. Soyadı (Ed.), *Kitabın adı* (s. bölümün sayfa aralığı). Yayınevi.

Örnek: Watson, J. (1998). Engineering education in Japan after the Iwakura mission. İçinde R. Poppy (Ed.), *The Iwakura mission in America and Europe: A new assessment* (s. 103-125). Japan Library.

Dergi makalesi: Soyadı, A. (Yıl). Makalenin başlığı. *Derginin Adı*, Cilt(Sayı), sayfa aralığı.

Örnek: Holmes, S. (2004). An extraordinary odyssey: The Iwakura embassy translated. *London Review Journal*, 59(1), 83-119.

İnternet Alıntısı: Soyadı, A. (Yıl). *İçeriğin başlığı*. Web sitesinin adı. İnternet adresi.

Örnek: Narangoa, L. (2000). *Japan's modernization: The Iwakura mission to Scandinavia in 1873*. Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi. www.alinterisosyalbilimlerdergisi.com

Arşiv Kaynağı:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA., AYN., 1238/123

BOA., İ.DAH., 291/14

...

Metin İçi: (BOA., AYN., 1238/123)

Gazeteler:

Cuhmuriyet Gazetesi. 16 Şubat 1991.

Metin İçi: (*Cumhuriyet*, 16 Şubat 1991)

Tek Yazarlı Çalışma (Bütün atıf türleri için)

Kaynaklar Listesinde: Bridge, B. C. (2020)...

Metin İçinde

Anlatımda: Bridge (2020)'in vurguladığı konu...

Parantez içinde: ...kalıntılar bulunmuştur (Bridge, 2020).

İki Yazarlı Çalışma (Bütün atıf türleri için)

Kaynaklar Listesinde: Johns, A. O., & Craig, B. A. (2021)...

Metin İçinde

Anlatımda: Johns ve Craig (2021)'e göre...

Parantez içinde: ...öne sürülmüştür (Johns & Craig, 2021).

İkiden Fazla Yazarlı Çalışma (Bütün atıf türleri için)

Kaynaklar Listesinde: Bailey, S., Smith, J., & Buldegard, Y. (2023)...

Metin İçinde

Anlatımda: Bailey vd. (2023)'nin araştırması...

Parantez içinde: ...olduğu saptanmıştır (Bailey vd., 2023).

WRITING RULES

1. Manuscripts should be typed in Times New Roman font 12 point in MS Word compatible program in A4 custom size page structures.
2. The title must be 14 pt, bold and uppercase. It must be aligned. It should take place directly underneath. The abstract must be 9 pt and should not be a paragraph indent. Afterwards the English title should be 14 pt, bold and only capitalized. It should be placed immediately below the abstract 9 pt without paragraph indentation. The abstract should be between 150-200 words. Keywords should be 9 pt, bold. Main and intermediate headings can be used. Main titles are centered in 12 pt, capital letters and bold; intermediate titles should be 12 pt, lower case and centered. Between headings and paragraphs (before and after) 6 nk intervals should be left. The entire text should be in single line range.
3. Author name and surname must be written in bold and on the right side with bold font after leaving 6 nk blank space under heading (English). A footnote should be given below the page with a special footnote sign, and the title, work address and e-mail information should be written.
4. The text should be 12 pt and justified. Paragraph spacing must be between 6 nk, before and after the line.
5. Submissions to the source must be shown in the text. (Author's Last Name, Year, Page Number).
6. After each article's outcome and evaluation section, the author should indicate the works he/she use in writing the article by creating a references.
7. Authors can arrange the article after download writing example from [this](#).
8. Bibliography should be prepared according to APA 7th Edition. You may find an example below. You can click on the link for the format. <https://apastyle.apa.org/>

BIBLIOGRAPHY NOTATION

Book: Surname, N. (Year). *Title of the book*. Publisher.

Example: Borton, H. (1970). *Japan's modern century*. The Ronald Press Company.

Book chapter: Surname, N. (Year). Title of the chapter. In N. Surname (Ed.), *Title of the book* (pp. page numbers of the title). Publisher.

Example: Watson, J. (1998). Engineering education in Japan after the Iwakura mission. In R. Poppy (Ed.), *The Iwakura mission in America and Europe: A new assessment* (pp. 103-125). Japan Library.

Journal article: Surname, N. (Year). Title of the article. *Title of the Journal, Volume*(Issue), page numbers.

Example: Holmes, S. (2004). An extraordinary odyssey: The Iwakura embassy translated. *London Review Journal*, 59(1), 83-119.

Internet Citation: Lastname, N. (Year). *Title of the content*. Web Site's Name. Internet address.

Example: Narangoa, L. (2000). *Japan's modernization: The Iwakura mission to Scandinavia in 1873*. Alinteri Journal of Social Sciences. www.alinterisosyalbilimlerdergisi.com

Archive Source:

Ottoman Archives of the Prime Ministry

OAPM., AYN., 1238/123

OAPM., İ.DAH., 291/14

...

In text: (OAPM., AYN., 1238/123)

Newspapers:

Cuhmuriyet Gazetesi. 16 Şubat 1991.

In text: (*Cumhuriyet*, 16 Şubat 1991)

Single-Author Work (for all kinds of citation)

In the References List: Bridge, B. C. (2020)...

In text

In narration: the issue which Bridge (2020) emphasizes...

In parenthesis: ...were found (Bridge, 2020).

Two-Author Work (for all kinds of citation)

In the References List: Johns, A. O., & Craig, B. A. (2021)...

In text

In narration: According to Johns and Craig (2021)...

In parenthesis: ...was claimed (Johns & Craig, 2021).

Work with More Than Two Authors (for all kinds of citation)

In the References List: Bailey, S., Smith, J., & Buldegard, Y. (2023)...

In text

In narration: Bailey et al. (2023)'s research...

In parenthesis: ...was detected (Bailey et al., 2023).

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'ndeki yayın süreci, nitelikli bilginin tarafsız, etkili ve saygın bir şekilde gelişmesine ve okuyucularına dağıtılmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla yürütülen süreçler, yazarların ve yazarları destekleyen kurumların yapmış oldukları çalışmalara doğrudan etki etmektedir. Hakemli çalışmalar, bilimsel yöntemi somutlaştıran ve destekleyen çalışmalardır. Bu yüzden süreç içinde yer alan her unsurun (yazar, okuyucu, araştırmacı, yayıncı, hakem ve editör) etik ilkelere uyması ve etik sorumluluğu üzerlerinde hakkıyla taşıması çok önemli olmaktadır. Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi yayın etiği kapsamında yukarıda saydığımız unsurların aşağıdaki etik sorumluluklara azami ölçüde dikkat etmesi gerekmektedir.

Aşağıdaki etik görev ve sorumluluklar, Yayın Etiği Komitesi (COPE) tarafından hazırlanan kılavuz ve politikalar ışığında yazılmıştır.

Yazarların Etik Sorumlulukları

Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne çalışma gönderen yazarların aşağıdaki etik şartlara uyması beklenmektedir.

- Dergiye gönderilen çalışmaların özgün olması gerekmektedir.
- Yazarların başka çalışmalardan yararlanmaları veya başka çalışmaları kullanmaları durumunda eksiksiz ve doğru bir biçimde atıfta bulunmaları ve/veya alıntı yapmaları gerekmektedir.
- Çalışma oluşturulurken çalışmanın içeriğine entelektüel anlamda katkı sağlamayan kişiler yazar olarak belirtilmemelidir.
- Yazarlar kullanılan verilerin kullanım haklarına, araştırma/analizlerle ilgili gerekli izinlere sahip olduklarını veya deney yapılan deneklerin rızasının alındığını gösteren belgeye sahip olmalıdır.
- Yazarların yayınlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, dergi editörünü veya yayıncıyı bilgilendirme, düzeltme veya geri çekme işlemlerinde editörle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Başka bir dergide yayınlanmış bir çalışma Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilemez.
- Yazarlar, çalışmalarını aynı anda birden fazla dergiye gönderemez. Önceki başvuru sona ermeden yeni bir başvuru yapılamaz.
- Değerlendirme süreci başlamış bir çalışmanın yazar ekleme, yazar sırası değiştirme, yazar çıkartma gibi yazar sorumluluklarının değiştirilmesi teklif edilemez.

Editörlerin Etik Sorumlulukları

Editörler, Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanan her makaleden sorumludur. Editörler, bu sorumluluk bağlamında aşağıdaki etik sorumluluklara uymak zorundadırlar.

- Yazarların ve okuyucuların bilgiye olan ihtiyaçlarını gidermeye çabalamak
- Sürekli olarak derginin gelişimine katkı sağlamak
- Dergide yayınlanan çalışmaların kalitesinin nasıl daha iyi olabileceği üzerine kafa yormak
- Düşünce özgürlüğünü desteklemek ve düşünce özgürlüğüne sınır getirmemek
- Akademik açıdan bütünlüğü sağlamak
- Fikri mülkiyet hakları ve etik standartlardan taviz vermeden iş süreçlerini devam ettirmek

-Düzeltilme, açıklama gerektiren konularda yayın açısından açıklık ve şeffaflık göstermek

Hakemlerin Etik Sorumlulukları

Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınların nesnel ve bağımsız olarak değerlendirilmesini ve yayın kalitesini doğrudan etkileyen kör hakemlik sistemi uygulanmaktadır. Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi değerlendirme süreci çift taraflı kör hakemlik ilkesiyle yürütülür. Hakemler yazarlar ile doğrudan iletişime geçemez, değerlendirme ve yorumlar dergi yönetim sistemi aracılığıyla iletilir. Bu süreçte değerlendirme formları ve tam metinler üzerindeki hakem yorumları editör aracılığıyla yazarlara iletilir. Bu bağlamda Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi için çalışma değerlendiren hakemlerin aşağıdaki etik sorumluluklara sahip olması beklenmektedir.

-Sadece uzmanlık alanlarına uygun olan çalışmaların hakemliğini almak

-Değerlendirmelerini tarafsızlık ve gizlilik içerisinde yürütmek

-Değerlendirme sürecinde çıkar çatışması ile karşı karşıya olduğunu düşünürse, çalışmayı incelemeyi reddederek, dergi editörünü bilgilendirmek

-Gizlilik ilkesi dolayısıyla inceledikleri çalışmalarını değerlendirdikten sonra imha etmek ve inceledikleri çalışmaların sadece nihai biçimlerini çalışmalar yayımlandıktan sonra kullanmak

-Değerlendirmeyi nesnel bir şekilde sadece çalışmanın içeriği ile ilgili olarak yapmak ve milliyet, cinsiyet, dini inançlar, siyasi inançlar ve ticari kaygıların değerlendirmeye etki etmesine izin vermemek

-Değerlendirmeyi nazik ve yapıcı bir üslupla yapmak; düşmanlık, hakaret, iftira içeren öznel yorumlardan sakınmak

-Değerlendirmeyi kabul ettikleri çalışmayı zamanında ve yukarıdaki etik sorumlulukları baz alarak gerçekleştirmek

Yayıncının Etik Sorumlulukları

Kar amacı gütmeyen bir dergi olan Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi, bu alanda yayınladığı çalışmalarla bilim dünyasına katkılar sunmak ve okuyucuların nitelikli yayınlarla buluşmasına olanak sağlamak amacıyla çıkartılmaktadır. Bu bağlamda, Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi aşağıdaki etik sorumlulukların bilinciyle hareket etmektedir.

-Editörler, Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen çalışmaların tüm süreçlerinden sorumludur. Bu çerçevede ekonomik ya da politik kazançlar göz önüne alınmaksızın karar verici kişiler editörlerdir.

-Dergi, bağımsız editör kararı oluşturulmasını taahhüt eder.

- Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanmış her makalenin mülkiyet ve telif hakkını korur ve yayınlanmış her kopyanın kaydını saklama yükümlüğünü üstlenir.

-Dergi, editörlere ilişkin her türlü bilimsel suistimal, atıf çeteciliği ve intihalle ilgili önlemleri alma sorumluluğuna sahiptir.

Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi'nde yukarıda bahsedilen etik sorumluluklar ve dışında etik olmayan bir davranış veya içerikle karşılaşırsanız lütfen alinterisosyalbilimler@gmail.com adresine e-posta yoluyla bildiriniz.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

The publication process at Alinteri Journal of Social Sciences is the basis of the improvement and dissemination of information objectively and respectfully. Therefore, the procedures in this process improves the quality of the studies. Peer-reviewed studies are the ones that support and materialize the scientific method. At this point, it is of utmost importance that all parties included in the publication process (authors, readers and researchers, publisher, reviewers and editors) comply with the standards of ethical considerations. Alinteri Journal of Social Sciences expects all parties to hold the following ethical responsibilities.

The following ethical duties and responsibilities are written in the light of the guide and policies made by Committee on Publication Ethics (COPE).

Ethical Responsibilities of Authors

The authors who submit their manuscripts to Alinteri Journal of Social Sciences are expected to comply with the following ethical responsibilities:

-Author(s) must submit original studies to the journal. If they utilize or use other studies, they must make the in-text and end-text references accurately and completely.

-People who have not contributed to the study at the intellectual level should not be indicated as author.

If the manuscripts submitted to be published are subject of conflicting interests or relations, these must be explained.

-During the review process of their manuscripts, author(s) may be asked to supply raw data. In such a case, author(s) should be ready to submit such data and information to the editorial and scientific boards.

-Author(s) should document that they have the participants' consent and the necessary permissions related with the sharing and research/analysis of the data that are used.

-Author(s) bears the responsibility to inform the editor of the journal or publisher if they happen to notice a mistake in their study which is in early release or publication process and to cooperate with the editors during the correction or withdrawal process.

-Authors cannot submit their studies to multiple journals simultaneously. Each submission can be made only after the previous one is completed. A study published in another journal cannot be submitted to Alinteri Journal of Social Sciences.

-Author responsibilities given in a study (e.g.: adding an author, reordering of author names) whose review process has begun cannot be changed.

Ethical Responsibilities of Editors

Editors are responsible for every article published in Alinteri Journal of Social Sciences . Editors must abide by the following ethical responsibilities in the context of this responsibility.

- Striving to meet the information needs of authors and readers

-To contribute to the development of the journal continuously

-Reflecting on how the quality of the studies published in the journal can be better

-Supporting freedom of thought and not limiting freedom of thought

-To ensure academic integrity

-Continue business processes without compromising intellectual property rights and ethical standards

-To show clarity and transparency in terms of publication in matters that require correction and explanation

Ethical Responsibilities of Reviewers

The fact that all manuscripts are reviewed through "Blind Review" has a direct influence on the publication quality. This process ensures confidentiality by objective and independent review. The review process at Alinteri Journal of Social Sciences is carried out on the principle of double blind review. Reviewers do not contact the authors directly, and the reviews and comments are conveyed through the journal management system. In this process, the reviewer views on the evaluation forms and full texts are assigned to the author(s) by the editor. Therefore, the reviewers doing review work for Alinteri Journal of Social Sciences are supposed to bear the following ethical responsibilities:

Reviewers must

- Agree to review only in their subject of expertise.
- Review in an unbiased and confidential manner.
- Inform the editor of the journal if they think that they encounter conflict of interests and decline to review the manuscript during the review process.
- Dispose the manuscripts they have reviewed in accordance with the principle of confidentiality after the review process. Reviewers can use the final versions of the manuscripts they have reviewed only after publication.
- Review the manuscript objectively and only in terms of its content and ensure that nationality, gender, religious and political beliefs, and economic apprehension do not influence the review.
- Review the manuscript in a constructive and kind tone, avoid making personal comments including hostility, slander and insult.
- Review the manuscript they have agreed to review on time and in accordance with the ethical rules stated above.

Ethical Responsibilities of the Publisher

Alinteri Journal of Social Sciences, which is a non-profit journal, is published in order to contribute to the world of science with the studies it publishes in this field and to enable readers to meet with qualified publications. In this context, the Alinteri Journal of Social Sciences acts with the awareness of the following ethical responsibilities.

Editors are responsible for all processes of the work submitted to the Alinteri Journal of Social Sciences. In this context, the decision makers are editors, regardless of economic or political gains.

The journal undertakes to make an independent editorial decision.

- The publisher protects the property and copyright of every article published in the Alinteri Journal of Social Sciences and undertakes the obligation to keep a record of each published copy.
- The journal has the responsibility to take all kinds of scientific misconduct, citation fraud and plagiarism related to editors.

If you encounter any unethical behavior or content other than the above-mentioned ethical responsibilities and other unethical behavior or content in the Alinteri Journal of Social Sciences, please report it to alinterisosyalbilimler@gmail.com

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

 PRENSIP

e-ISSN 2602-229X